

RIMSKI KATOLIK

ŠESTI TEČAJ

II ZVEZEK

VREJUJE IN IZDAJA
dr. ANTON MAHNIČ,
profesor bogoslovja

V GORICI
HILARIJANSKA TISKARNA
1894

Izhaja vsak tretji mesec. — Velja cel tečaj 2 gld.

Listnica vredništva.

Oseбно neznanemu prijatelju v Istri.

Vi ste nam tedaj vrnilo list Niste prvi ni zadnji. A česar drugi ne store, storili ste Vi: razložili ste nam v posebnem, brez strasti pisanem listu, kako sodite o «Rimskem Katoliku» in zakaj ga nočete več čitati. Svobodno Vam! A mi smo Vam za odkrito besedo celo hvaležni. Dovoljujemo si pa Vaše pismo tu natisniti, ker v njem se nam zdi, da slišimo nekaj odmev iz slovsanske Istre o našem listu. Na posamezne točke bomo pa skušali odgovoriti po svoji pameti. Morda naletite kje pri prijateljih na te naše platnice; ako pa tudi ne, naj jih bero vsaj drugi, ki nas enako Vam sodijo. Vi pišete:

Velikastni gospod doktor!

Večinoma prebral sem ta zvezek (I.) Vgaja mi v marsičem, a ne v vsem.

A) imam že naročenih toliko listov: Slovenca, Domolj., D. i S., N. S., S. G., Gl., L., F. D. P., M., in petih društev knjige. Nedostaja časa za čitanje.

B) Vkljub mnogim vrlinam ne skladam se povsod z Vašimi idejami. Vi imate nedvomno dober namen, a nekoje Vaših idej so neizvedljive, dakle nepraktične.

1) V narodnem oziru se mi Vaša načela ne zde prav dobra, vsaj ne zadosti odločna. Kjer sem bil v Spodnji Istri, vsak Slovan je proti Vašim nazorom, samo dva svečenika sta Vas zagovarjala, da, dva Hrvata, a še ta Vas ne čitata.

2) Vaši nekdanji hudi izreki o ženskah, kako bi jih kaznili, so bili neumestni in ste po nepotrebnem strahovito razburili duhove. Neki geometer v R se je najbolj radi tega na Vas srdil . . .

3) Vera prava, verska načela, verska odgoja! Vse lepo, najbolje — i jaz sem tu. A se ne da vse tako vnesti v život, mogoče je le pri posameznikih Svet ni samostan. Le jezuitje so to v Paragvaj mogli, dokler ni bilo zaprek od vlade španske.

4) Sicer sam sveti papež Pij IX je imel v svojih zabedah na pol nage figure, a jih ni dal izbrisati. Vatikanski muzej kake kipe ima! Torej pesnikom in slikarjem se malo oprostča. Znam, da je sv. Karol Boromej take stvari odpraviti vzkazal, sploh pa se kaj takega malo kedaj čita.

5) V poeziji se spodtikate nad erotičnimi in protiverskimi besedami . . . Bene! Proti veri ne, to je premenitno. Krščanska bodi veda, kaker reče — naš minister, da je vedno poljska. A najhuj puristi delajo spet krivico. Summum jus summa saepe injuria. Šaj imajo celo pesmi v brevirju: Olympus, Tartarus . . . Divus Plato paganski in velem Aristoteles sta le nekako na krščansko zemljišče postavljena. A glejte! vjedate se bolj na kat. Hrvate, kaker na «pravoslavne» Srbe, ki so najhujše zlo med Hrvati

6) Tempora mutantur Nekdaj del je Jezus: Propter dunitiam cordis vestri . . . ego autem dico vobis. Apostolis erant omnia communia. Sv. Gualbert, sv. Ambrož in stroge pokore nekdanj — a pozneje sv. Frančišek Saleški, sv. Alfonz — kaj ne v mnogem razlika! Neki angleški svetec je dal tolovaje vsmrtiti ravno pred svojo mašo; ni mi simpatičen. — Res tako stroga ni sv. cerkev zdaj ko prej.

7) Duhovniki so obvarovali stare poganske klasike in mnoge grde stavke. Duhovnik Petrarca je najbolj zaljubljen pesmi pel, a ni bil tako silno preganjan. Po celem svetu pesniki ljubavi pesni pojo. I duhovniki tako pojo. Zato se ne sme prestrego soditi. Hrvatje pravijo, da g. dr. Mahnič hoče leposlovje imeti kaker cerkveni oti. Tok časa se ne da zabraniti. I pobožnega naroda pesmi so čuda zaljubljen. Saj pesnik sam ne misli tako hudo, tudi ne ljud, kaker strogi cenzor!

8) A za mladost je otrov. Dokle Bog obvaruj njo kaj takega! Čuvajmo! Pametne editiones castigatae so za mladež.

Sploh nikjer proti veri in ne nemoralno!

Ź. Ź.

Tako Vi, Mi odgovarjamo:

K A) — Res, dosti potrosite za liste! Vi morate biti vrl rodoljub. Pa v Vaših listih je zastopana le politika in leposlovje. Menimo pa, da možem Vaše vrste in Vašega stanu, možem-izobražencem, kaker ste Vi, ki morajo stati na vrhuncu omike, je dandanes neobhodno potreben vsaj en znanstven ali filozofičen list. Kdor se bavi le z vsakdanjo politiko ali s čitanjem leposlovnih del, misel njegova ne bo nikdar globoče segla, ostal bo plitev. Ravno to je velik nedostatek v seda-

Metafizična trojica.

Pravo, dobro, lepo.

Nad vidnim svetom, v katerem živimo, se vzdiga drug, nadčutni, metafizični svet. Ta svet obsega kraljestvo idej. Napačno je misliti, kakor bi bila oba sveta — čutnost in nadčutnost, realnost in idealnost — mej sabo tako ločena, da ni mej njima nikakega odnošaja; marveč čutni svet je vpodobljen po nadčutnem, vidne stvari imajo svoje vzorce v idejah nadčutnega sveta. Ravno tako se naš svet tudi razvija po zakonih, katerim razloga je iskati v metafizičnem kraljestvu idej. Isto velja o človeku. Njegovo življenje se ne more niti naravno razvijati niti spopolnjevati, ako je odtržemo od nadčutnosti, ako mu luč in krepost ne dohaja iz metafizičnega sveta. V ta svet spada ideja o Bogu, o večnosti, o pravem in dobrem pa njunih nasprotjih, ideja o nevmrljivosti, o prihodnem povračilu itd. — vzemi te ideje iz človeštva, in bodi prepričan, da človeštvo bo začelo propadati.

Da, loči človeka od metafizike — pahnil si ga v nič, v nihilizem, človek mora prej ali pozneje nehati biti človek! Osodepolen korak, ki ga je storil Kant: razdejal je kraljestvo metafizike — devetnajsti vek, pred vsem njegov lastni narod, žanje od njegove filozofije nihilizem — verski, umstveni, нравstveni, socialni nihilizem! Da, spravite se sveta metafizične resnice, in potem poskusite, ako vam bo mogoče, človeštvo ohraniti!

Človeka najplemenitejše opravilo, pa tudi najsvetejša dolžnost je torej, da se povzdiguje iz zemeljske realnosti do metafizičnega sveta idealnosti bistril si razum, razsvitljevat si duha o žaru nadčutnih idej, ki so odsev večne resnice, da mu je mogoče po njih vravnati misel in dejanje.

Dandanes se vse uči, se vse predava, o vsem se piše in razpravlja — le to najplemenitejše opravilo človekovo se zanemarja. Važnejše se zdi preštrevati noge mrčesom, do-

ločevati trdost mineralom nego premišljevati: biva li Bog, sem nevmrljiv? Metafiziko je Kant pokopal, in naš vek stoji ob njenem grobu kliče: Requiescat in pace!

Posledke čuti Evropa: javne razmere se majajo, življenje postaja negotovo; čoln se je odtrgal od sidra, zasaženega v neomajljivosti metafizičnih resnic — in mi jadramo v negotovo, kamer nas ženo razbesnjeni valovi; pred nami zija prepad!

V luči metafizičnih resnic razumevamo, kakošno bi moralo biti naše življenje; ako smo se od svojega vzora oddaljili, nam metafizika posveti, da se spet k njemu vrnemo. Metafizične resnice so svetilnica našim stopinjam po poti do najvišega . . .

Postavili smo na glavo pričujoči razpravi naslov: metafizična trojica. Ta trojica se izraža v besedah: p r a v o, d o b r o i n l e p o. Zvali smo jo metafizično, ker do njenega spoznanja nas privede le metafizično razmotrivanje.

Kaker je Bog-stvarnik trojedin ali eden v treh osebah, tako nosi tudi stvar, delo njegovih rok, znak nekake trojedinosti. Vsaka stvar je na sebi ena in edina, ker kot taka je določena, je le to, kar je, in ne drugo. A vsaka stvar je ob enem prava ali resnična, je dobra in je lepa: prava, ker se soglaša z mislijo, katero je Bog od vekomaj imel o njej in po kateri jo je stvaril; dobra, ker odgovarja smotru, za kateri jo je Bog stvaril; in lepa, ker iz nje odsvita modrost Božje misli. Metafizični pojmovi pravega, dobrega in lepega se krijejo: kar je pravo, je tudi dobro, je tudi lepo.

Kaker je Bog vtisnil svojim stvarjem trojni znak pravega, dobrega in lepega, tako je tudi človeka obdaril s trojno vzmožnostjo: z razumom, z voljo in z estetičnim čustvom. Vsled tega so stvari v trojnem oziru predmet, s katerim se človek peča: vkoliker so resnične, so predmet njegovega razuma, vkoliker so dobre, predmet njegove volje, a njih lepota živi in plemeniti estetično čustvo.

Postavil je namreč Bog človeku visoko nalogo, da njegovo stvarjenje nekako nadaljuje v naravi in na sebi, ter tako zida poslopje lastnega spopolnjenja, ki se ima vzdigati do nebes. Konec človekov je v Bogu. V to ga je Stvarnik

obdaril z razumom, s prosto voljo in z lepotnim čustvom. Razum mu širi obzorje spoznanja in mu sveti v kraljestvo idej; volja ga sposablja, da izvršuje nove tvorbe po vzorcih, ki mu jih kaže razum v idejah; lepотно čustvo ogreva srce in neti ogenj svetega navdušenja, ko jame volja omahovati v težavnih naporih po dobrem.

Ako ima pa človek delo Božje v stvarstvu nadaljevati in spopolnjevati, je očitno, da zamore to izvrševati le po onih zakonih, po katerih je Bog sam svet stvaril, katerih znak najdemo vtisnjen tvorbam Božjih rok. Bog je pa reči stvaril v nedeljivi trojici pravega, dobrega in lepega; po podobi iste metafizične trojice mora tudi človek izgotavljati svoje tvorbe: one morajo biti metafizično prave (resnične), dobre in lepe. Metafizično prave so, ako se zlagajo z idejo Božjo in sè zakoni večne resnice; metafizično dobre, ako se zlagajo s konečnimi smotri Božjega stvarstva; metafizično lepe pa, ako odseva iz njih modrost Božje misli.

Razmerje mej pravim, dobrim in lepim.

Največe važnosti pri tem je, da prav umemo razmerje, ki se nahaja mej pravim na eni, pa mej dobrim in lepim na drugi strani.

Pravo, dobro in lepo je trojica, ki se ne da nikdar razločiti. Pravo je nujna podlaga in pogoj dobremu in lepemu; nič ne more biti dobro, nič lepo, ako ni pravo t. j. ako se ne strinja sè zakoni resnice. Ako prenesemo to na človeška dejanja: človek nikdar ne dela dobro, niti lepo, ako se dejanje ne soglašja z resnico. Kdor prav ne misli, tudi dobro — namreč objektivno dobro — ne dela, niti more biti njegovo dejanje lepo. Nравstveno dobro življenje je mogoče le na podlagi pravega spoznanja; svetost je plod resnice.¹⁾ Zmota pa vede v nenравstvenost, greh je njen nարven sad. Ravno tako je lepo le ono dejanje, ki je dobro, ker le iz njega odseva Božja misel, greh nasprotuje Božji misli, je nje negacija v dejanji, zatorej nelep. To metafizično

¹⁾ To je metafizični pomen Kristusovih besed: „Posveti jih v resnici svoji.“ — Jan. 17, 17.

resnico izražamo nevedoma, kar je dobro, nazivajoč lepo, a kar je slabo, nazivajoč grdo. Svoj najviši konkretni izraz pa dobiva ta resnica v nadnaravnem poveljanji Božjih svetnikov, v katerih se npravstveni dobroti pridruži žar čeznaravne lepote.

Te resnice so prevelike važnosti; iz njih se izvajajo temeljna vodila za človeško življenje.

Iskanje pravega ali resnice — naša prva dolžnost.

Skepticizem v šoli. Misel in življenje.

Ako je pravo nujen pogoj in podlaga dobremu in lepemu, je naša dolžnost, da v prvi vrsti skrbimo za pravost teoretičnega naziranja, in za čistost principov. Človeka, razumnega bitja, najdostojniše opravilo je spoznavanje resnice. K resnici ga nagiblje razumnost; slede temu nagibu si je človek stvaril vede. Mej vedami zavzema najvišje mesto filozofija, v filozofiji sami pa kraljuje metafizika. Komur niso gotove in jasne metafizične resnice, mu je nejasno, negotovo tudi vse drugo spoznanje; in ker se življenje ravna po spoznanji, tak ne bo tudi vedel, kako živeti. Drugače bodem mislil in živel, ako vem, da biva osoben, nadsveten Bog, in drugače, ako sem se prepričal, da Boga ni; drugače si vravna življenje, drugačno vzgojo tirja za svoje otroke tisti, ki smatra dušo nevmrljivo in veruje v prihodno življenje, a drugače spet materijalist; kdor ima prosto voljo, kdor veruje, da je njegovo telo živo svetišče sv. Duha, bo drugače mislil o čistosti in nečistosti, nego oni, ki taji prosto voljo in človeka nima za nič višega kot za popolniše razvito žival. Metafizične resnice določujejo človeško misel in dejanje, one zasegajo vsega človeka, celo njegovo življenje.

Da bi tudi naša javna šola sicer nič slabega ne imela, da bi tudi verskemu poduku odkazovala trikrat več ur — mi bi vendar morali zahtevati njeno radikalno preosnovo. Zakaj? Naša šola se klanja načelu Kantovega skepticizma, ne veruje v objektivnost metafizičnih stavkov; zatorej ne more mladine niti pripeljati do izvestnega teoretičnega

spoznanja niti ji podajati g o t o v i h vodil za praktično življenje. Pomanjkanja prave filozofične izobrazbe ne more pri omikancih niti vera nameštiti; kajti vera sama se naslanja na filozofično dokazane resnice. Res sicer, da se pri verstvu v naših šolah verske resnice dogmatično vtrjujejo in dokazujejo; a kaj vse to pomaga, ako se mladina pri filozofiji glede najvažnejših vprašanj pušča na cedilu! Ko smo sedeli na gimnaziji, nismo niti pol dokaza za duhovnost in nevmrljivost duše slišali zunaj verske ure; pač pa nam je vradni filozof, kantovec Lindner o tem vprašanji tako skeptično pisal, da nam je moralo preiti še tisto malo „dogmatične volje“, ki smo jo prinesli od verskega poduka. Naj se ne vporeka: saj tudi verstveni učitelj dogme, kar se da, umstveno vtrjuje. Res. Pa da bi tudi verstveni učitelj nevmrljivost duše še tako evidentno dokazal, vender — semper aliquod haeret, če ne drugo — on nosi kolar, kar pomeni v jeziku, ki ga govori racijonalizem na naših šolah: duhoven govori v interesu svoje „kaste“! Filozofijo, ki jo slišijo dijaki iz duhovniških ust, le preradi identifikujejo z vero — a verovati se pravi nič znati! Te besede, ki se prerade v šali izgovarjajo, imajo resen pomen. Verski učitelj je dijakom le v e r s k i učitelj; z n a n j a pričakujejo od lajika. Ako jim lajikova filozofija ne prežene dvoma o Bogu, o duši itd. — bodo vedno omahovali, a vselej raji se nagibali k materijalizmu. Kjer se pa maja naravno spoznanje, se mora zmajati tudi vera, katera je kot čeznaravno znanje sezidana na temelj naravnega. Filozofijski skepticizem torej, ki se mu klanja naša šola, prvič spodkopava tla veri in verskemu življenju, drugič pa, kaker smo vže zgore omenili, spodnaša tla tudi naravnemu spoznanju in tira duhove v nihilizem misli in življenja. Zatorej se zdi nam nič manj potrebno, da izpoznavamo načela prave filozofije kot da verujemo, kar nas sv. cerkev uči; kajti nevera nas nareja sicer večno nesrečne, kriva filozofija pa časno in večno.

Sploh se dandanes filozofična izobrazba prenzko ceni, ker se ne premisli, kolike neizmerne važnosti je načelo in teorija za življenje. Naj se tako ali drugače misli o vprašanjih, ki m o r a j o zanimati vsakega človeka, o tem se malo ali nič ne zmenimo, češ, v tem se mora vsakomur pustiti

— prosta misel. Pa da bi denašnji omikani svet, ki se izobražuje v državni šoli, da bi sploh imel kako misel! Misel ima, kdor misli, a k mišljenju, k samostojnemu mišljenju žalibog naša šola ne zna privajati dijakov. Dandanes najlepšo polovico svojega življenja presanjamo! Naša šola preveč zaklada spomin z razno snovjo; s pretiranim gojenjem leposlovne literature dovaža domišljiji toliko podob, da pod leposlovno tvarino obnemore miselna moč razumova. Do poznih možkih let živimo v samih zračnih podobah — nimamo misli! Pa — misel je prosta! Bodi prosta! Kdo pa temu vporeka? Vemo pač, da misli ni vstani niti orožnik vkleniti, niti državni pravnik zapleniti. A kljubu temu bi vendar morali prevdariti, da je za življenje in za privatni pa javni blagor prevelike važnosti, kak e misli imamo, kajti iz misli se porajajo dejanja, iz misli izvirajo hudodelstva, revolucije. Ako si je tedaj država vsvojila šolo, bi morala ona skrbeti, da se mladina ne le navede k mišljenju sploh, ampak posebe še k pravemu mišljenju, in po tem k pravim mislim, da se vtrdi v pravih načelih t. j. v načelih, ki, vpotrebljena na življenje, obrajajo sad dobrih del v korist države in društva. V to bi se morala obracati v prvi vrsti skrb javne vzgoje, vse drugo je manje važnosti. A ravno to je, kar se zanemarja. Kako skrbno čuva cerkev za čistost verskih resnic; eno samo pičico ne odjenja, ko gre za načelo versko razodetih resnic. Zakaj? Zato ker versko načelo je podlaga krščanskega življenja, ako se motimo glede prvega, izgubi tudi poslednje tla, ter zabrede na krvava pota. Isto važnost ima za človeško življenje sploh naravno spoznanje ali filozofija. Država bi ne smela nikdar dopustiti, da se v njenih šolah predava en sam teoretičen nauk, kateri, ako ga na življenje vpotrebimo, obrodi sad slabega dejanja.

Dobro. Nevednost in strast. Neodvisna politika.

Politika vspeha in koristi.

Drugo mesto v metafizični trojici zavzema dobro. Ker je pravo predmet razuma, tako je dobro predmet volje. Dobro je od pravega neločljivo: le vtoliko je kaj dobro,

vkoliker se zлага s pravim. Predno voli volja, mora vselej vprašati razum za svet. Po tem je Stvarnik vravnal tudi razmerje mej razumom in voljo. Voljo je navezal na razum. Volja ni vstani ničesar poželeti, ako ji ni razum nekako pokazal njenega predmeta. Pred voljo sveti razum, in ona se vanj ozira kot v svojega voditelja.

Da more volja dobro voliti, se mora ravnati po zakonih pravega, katero se ji javlja po razumu. Je pa dvoje zaprek, ki voljo odvrata od pravega: nevednost ali zmota pa strast.

Nevednost zadeva neposredno razum, posredno voljo. Nevednost je za voljo, kar je tema za potnika; ona odjemlje volji luč, da ne vidi, ali se kaj zлага s pravim ali ne; v nevednosti volja voli slepo; ker je pa človeška narava popačena in se vedno bolj nagiblje k slabemu, se tudi slepa volja čedalje globokejše pogreza v greh. V zmoti in krivi veri ima nenravstvenost plodovita tla.

Druga zapreka je strast. Ona zadeva neposredno voljo samo, katero vleče od dobrega k slabemu. Volja, kateri strast gospoduje, vidi pravo in pozna, kako bi morala delati, a strast jo premamlja, da se nagne na nasprotno stran. Video meliora proboque — deteriora sequor: tako mora v svojo sramoto izpovedati strastnež.

Nič bolj ne škoduje npravstvenosti kot nevednost in strast. To velja posebno za politiko. Nevednost zavaža politiko na pogubna pota. Kdor hoče v politiki delovati dobro, v korist človeštvu, mora pred vsem poznati zgodovino, in sicer ne površno, ampak temeljito; seznaniti se mora s zakoni, po katerih se razvija napredek narodov, z idejami, katere preoblikujejo vekom lice. Pa politik mora biti tudi filozofično izomikan. Naj se nam ne smejejo radi tega mo-gočni kričači-politiki in vredniki! Govoreč o filozofični izomiki jemljemo besedo v pravem pomenu. Kdor ni filozofično, načelno izobražen, je slepec, ki se da voditi tujim silam, ne da bi se tega zavedal, slepec, ki ne zna ceniti, koliko moč ima logika, v človeških dejanjih. Ideje, ki obličijo zgodovino, segajo globoče nego petošolska modrost naših vrednikov — ponesrečenih študentov! Gorje narodu, kjer dobijo taki ljudje v roke vajeta javne politike!

Še več škodi javnemu blagru politična strast. Od stra-

sti prevzet politik je zmožen javno blaginjo žrtvovati lastnim koristim. Strast je nesposobna, da bi mirno in trezno prevdarjala: kaj je dolžnost javno delujočega? je to dejanje pravo in dobro ali ne? kako se to vjema z npravstvenimi zakoni? Strast ne da človeku premisliti, ampak ga z vso silo povleče za sabo. Kdor je skop, se da podkupiti, da glasuje proti vesti in proti koristi onih, katere zastopa, piše in govori, kaker se mu plača. Kdor je slavohlepen, mu je sveto vsako orožje, bodi še tako strupeno, vsako sredstvo, bodi še toliko nenpravstveno, da le ž njim vniči političnega nasprotnika. Koliko zmešnjave je pri nas provzročila politična strast, koliko zaslužnih mož izpostavila javnemu zaničevanju, koliko jih vničila!

Politika zahteva dandanes zase nekako izjemno stanje: biti hoče neodvisna od Boga, od vere, od npravstvenih zakonov, in sveda neodvisna tudi od cerkve, od papeža in škofov! In da bi se ta zahteva navidezno opravičila, da bi nje voditelji bili nedotakljivi, jo obdajajo z bleskom narodnostne ideje, same sebe pa oklicujejo za prvoboritelje te ideje, za izvrševalce narodove volje! Kar se v imenu narodnostne ideje ali narodove volje počne, je vse sveto, plemenito, tudi da bi se rušili najsvetejši Božji in človeški zakoni! Strast tudi to! Narod nima nikakih absolutnih pravic, nego le one, ki mu jih je podelil Bog, kateremu je narod ravno tako podložan, kaker posamni udje njegov. Tudi „volja“ narodova je ravno tako podvržena volji Božji, kaker volja posamnikov spadajočih k narodu. Zatorej pa bodi narod še tako številan, še tako mogočen in napreden — B o g g a j e s t v a r i l, in nikdar mu ni dovoljeno karkoli ravnati proti zakonom, ki jih je Bog dal vsemu človeštvu brez razlike narodnosti. Taki zakoni, taka prava, katera je politika devetnajstega veka tolikokrat žalila, so: lastninsko pravo, zgodovinsko pravo, svoboda vesti, družinsko pravo itd. Politika, koji je narodna volja nad Božjo, je slaba, ker neprava, kajti ona dejanski vporeka resnici: Bog je gospodar narodov — Blagor narodu, katerega Gospod, Bog njegov!¹⁾

¹⁾ Ps. 32, 12.

Sèm spada tudi poglavje o politiki vspeha t. j. o politiki, katera se ne da brzdati od Božjih zakonov, ampak se ravna vedno po tèm, kar jej donaša večih koristi. Taka politika greši proti pravemu, zatorej ni dobra, akoprav je navidezno in za hip koristna; kajti trajne koristi ne more obroditi dejanje, ki nasprotuje volji Božji, izražajoči se v npravstvenih zakonih. Ta politika se poslužuje raznih nenpravstvenih sredstev; najnavadniša so laž, zvijska in sila. Politika vspeha je posvetila v 19. veku materijalistično načelo o pravu dovršenega dejstva.

Ti so izrodki politike, ki se je izneverila načelu pravega in resnice. Politika povrne se k pokorščini naravnega in krščanskega prava, k načelom, katera čista in cela učijo papež in škofje, in v soglasji ž njimi — duhovni! To in nič več pomenja naše vmešavanje v politiko. Mi ne iščemo vodstva v politiki sebi, ampak pravim načelom; kakor brž bode poslednje zagotovljeno — prepustimo vam vselega srca politične liste, politična društva, politična zastopstva!

Lepo. Umotvor brez misli. Umotvor brez prave misli.

Golost realnega življenja v umetnosti. Grdo v umetnosti. Neodvisna umetnost.

V metafizični trojici na tretjem mestu se nahaja lepo. Kaker dobro, tako je tudi lepo neločljivo od pravega; kajti lepo je pravzaprav odsvit Božje misli ali ideje v stvari; misel je pa izraz pravega ali resnice. Tako je določil lepoto vže stvari filozof, Platon: *pulchrum est splendor veri.*

Lepoto misli nam čutno vpodablja umetnost. Po dvoji obliki, v kateri se nahaja in razvija čutni svet, namreč po času in prostoru, se tudi lepe umetnije delijo na dvoje: slovesne in obrazne. Prve vrste umetnije se dandanes najbolj gojijo v tako zvanem leposlovju t. j. v slovstvu, ki si je postavilo nalogo lepoto idej kazati v besedi človeški, bodisi vezani ali nevezani.

Mikalo bi nas o leposlovju na daleč in široko razpravljati. Pa omejiti se hočemo na nekatera načelna vprašanja.

v smislu naslova, ki smo ga postavili na glavo pričujoči razpravi.

Lepo je odsvit pravega ali resnice: splendor veri. Ako ima lepa umetnija nalogo izražati lepoto v čutni obliki, se ne sme nikdar oddaljiti od pravega, nikdar zatajiti resnice.

Prvič tedaj zahtevamo od lepega umotvora, da sploh izraža katero misel ali idejo. Rekli smo namreč, da lepo je odsvit resnice, resnica pa se nam ne razodeva nego po misli; brez misli torej ni resnice niti nje odsvita, tedaj ni lepega. Misel je pa vedno cela, enotna. Pesni, novele, romani torej, ki ne izražajo enotne misli, niso umetniški umotvori. Niti so lepi oni leposlovnii izdelki, v katerih se logika glavnega junaka končuje z blaznostjo ali z absolutnim dvomom, ker ti momenti razdevajo misel, onemogočujoč sploh spoznanje resnice. Take umotvore izdeluje moderni realizem. Ni davno od tega, ko smo v društvu razpravljali vprašanje, ali more biti profil ženske glave predmet lepe umetnosti. Obveljalo je mnenje, da ne; kajti risati koj „en profil“ je risati sè strani; vid „se strani“ nam pa ne predstavlja cele reči, torej tudi ne cele nje misli ali ideje; ideja pa ali je cela ali ni. Profil-podoba ženske glave ne izraža misli ženske glave, ki jo je od vekomaj Stvarnik imel v svojem razumu o ženski glavi, iz take podobe torej ne odsvita resnica: potemtakem one ni predmet lepe umetnije.

Nadalje se zahteva od umotvora, da izraža pravo misel ali takošno, ki se soglašja z objektivno resnico. Laž ali lažnjiva misel ne more biti predmet lepe umetnosti, ker laž nasprotuje resnici, je nje negacija, in torej iz nje ne more odsevati resnica, v čemer obstoji lepota. Misel, da vsoda vlada svet, da Bog ne vsliši molitve pravičnega, misel, da človek ne more biti gospodar strastem, blasfemna misel, da Bog ni prav storil stvarivši človeka — vse take in enake misli so lažnjive, ker se ne zlagajo z resnico, in torej se ne smejo same na sebi vpodablati v lepi umetnosti. Resnica, o kateri govorimo, nam je resnica v metafizičnem pomenu, resnica, ki ima svoj izraz v Božji misli. Od resnice v tem pomenu moramo dobro ločiti resnico ali bolje

resničnost (Wirklichkeit) realnega življenja, življenja, kaker se dejanski vrši. Vpraša se namreč, ali zamore to poslednje, golo, kaker je, biti predmet lepe umetnosti. Moderni realizem je tega mnenja. Mi pa vporekamo. Realno življenje namreč ni tako, kakeršno bi moralo biti t. j. ono v marsičem se ne zлага z mislijo Božjo, ni torej povsem pravo. Ako pa ni pravo, tudi lepo ni. Ker pa umetnost mora predstavljati lepoto, tedaj gola realnost človeškega življenja ni predmet lepe umetnije. Ako bi imelo obveljati načelo realistov, bi morali zavreči temeljno zahtevo, ki se je vedno stavila na lepo umetnost: da nam vpodablja vzore. Umetniški vzor je tvorba človeške domišljije, kjer se v konkretni podobi predočuje realnost v svoji popolnosti t. j. taka, da v vsem odgovarja ideji Božji; take realnosti pa ne nahajamo v življenji. Kdor riše golo življenje, nam ne podaje vzorov. Tudi ne velja vgovor: umetnik, ki riše golo realnost, ki predstavlja greh, ima blag namen kazati grdobo njegovo ter odvrčati ljudi od slabega! Namen ne spreminja bistva stvari. Umotvor, ki ne izraža ideje v prvotni čistoti, ki ne predočuje vzora, ni umetnijski — bodi namen umetnikov še tako blag. Ognijeno, črvivo jabolko ne izraža ideje jabolka v nje čistoti, zatorej ni lepo. Nariši v romanu še tako klasično človeško strast in greh, s tem nisi vendar nič lepega naslikal, ker strast in greh nista nikdar lepa; tvoj roman ni lep. Umetnost mora v resnici, pozitivno izražati lepo t. j. predstavljati nam mora nekaj, kar je na sebi lepo, popolno; ker namen umetnosti je dajati vžitka estetičnemu čustvu ter je s tem blažiti, kaker je namen znanosti dajati vžitka razumu. Razum je stvarjen za vživanje resnice, estetično čustvo pa za vživanje lepote. Kdor tedaj vpodoblja grdobo greha in strasti, njega umotvor ne dosega namena, ki ga ima lepa umetnija, zatorej ni pravi, kaker ona znanost ni prava, ki razumu podaje laž mesto resnice. Kar je nepopolno, kar je grdo in ostudno, ostane vedno grdo, ostudno, in ni lepo, tudi ako si mu dal umetnijsko obliko. S tem pa nočemo še učiti, kaker bi strast in greh nikaker ne imela mesta v lepi umetniji; a to mesto sme biti le drugo mesto, podrejeno, odvisno, v vkoliker se namreč grdoba slika le radi lepote, da se

vsled kontrasta, ki je mej obema, tem sijajniše pojavlja lepota po znanem reku: opposita juxta se posita clarescunt. Grdoba sama, grdoba gola ne sme nikdar biti predmet leposlovnega umotvora. Kdor tega ne ve, nima pravega pojma o lepi umetnosti.

Leposlovje, kaker sploh lepa umetnost, se dandanes postavlja na stališče absolutne neodvisnosti od Boga in bodisi naravno ali čeznaravno razodetih resnic. Pesnik, leposlovec nima poznati nikakih mej! Njima bodi vse dovoljeno. Kar bi bilo v prozi bogokletstvo, laž, herezija — je v vezani besedi pravo, lepo; ali vsaj nihče ne predrzni se imenovati je, kar je: bogokletstvo, laž, herezija! Naše leposlovje posnema brezbožno politiko. To je kriva pot! Leposlovje neha biti leposlovje, kaker brž je zatajilo prave ideje, izneverilo se resnici. Pulchrum splendor veri! Hočemo leposlovju rešiti njegov bistven znak, hočemo je oteti propada, podvrzimo je spet resnici, bodisi čeznaravni resnici, katero doumevamo po veri, bodisi naravni, katero pojmemo z razumom. Ne mislimo pa nikaker in nikar, da je lepa pesen, lep roman ali novela, da je lepa slika, kjer se povečuje strast ali greh, prešestvo, obup, samomor, vpor proti postavni oblasti, ali kjer se smeši čednost, kjer se umetnik roga Bogu, kjer se razgrinja vmazana suknja poklic zgrešivšega redovnika ali odpadlega duhovnika. Redovnik-pijanec, redovnik-lehkoživec ali -vasvalec ne izraža ideje redovništva, zatorej ni in ne more biti predmet lepega umotvora! Pulchrum splendor veri. Kar ni pravo, kar ne odgovarja ideji resnice, ni in na veke ne bo lepo!

Kako majhen, ničev je človek, ako se ne klanja resnici! Kajti resnica je Bog. Politiki in umetniki niso bogovi — ljudje so! Ko nam je tedaj soditi njih dejanja, vprašajmo pred vsem, ali se zlagajo sè zakoni večne resnice. Tudi nje pozivajmo pred sodni stol tiste resnice, pred katero morajo na odgovor vsi ljudje! Ako pred njo ne obstanejo, niso prijatelji ljudstva, niso svečeniki lepote — krivi preroki so!

Dr. Mahnič.

Najnovejša socijalno - politična revolucija pa cerkev in država.

Zapiši, kar si videl, in kar je
in kar se ima zgoditi po tem.

Skr. raz. I. 19.

Filozofija in verstvo najnovejše revolucije.

Vse, kar človek počenja, skuša v soglasje spraviti z razumom in njega miselnimi zakoni. Bodisi tudi, da smo kaj počeli iz strasti ali nepremišljenosti, ne da bi prej povprašali razuma za svet, vendar vže po dovršenem dejanji razsojamo, se li dejanje soglaša z razumom ali ne. To velja v obče, ne le o dejanjih posameznikov, ampak tudi o javnih dejanjih v politiki, o prevratih in revolucijah, o vojskah, sploh o vsem, kar se vrši v zgodovini. Človeška dejanja imajo po'eg zunanjega lica, po katerem se kažejo svetu, še drugo, notranje, nevidno, rekli bi metafizično lice.

Da, zgodovinski veki sè svojimi težnjami imajo svojo logiko, svojo filozofijo; za vse, kar v dejanji izvaja, mora človek imeti umstven razlog: kdor hoče umeti realni svet, njegovo gibanje, zgodovino, poglej v njega idealno ozadje.

Pa kaker telo vsled zakona težnosti sili proti središču zemlje, tako tudi razum teži po intelektualnem središču t. j. po zadnjem razlogu vsega bivanja, kateri je Bog. Skušnja uči, da se človeški duh ne vmiri, dokler si ni rešil vprašanja o zadnjem razlogu, in ni svojega življenja nekako v soglasje spravil z najvišim vzrokom, z Bogom. Ker pa razmerje mej človekom in Bogom določuje vera, tedaj sega vera bistveno v življenje človeštva in v njegovo zgodovino. Prav po tem, kaj človek veruje, in ali veruje ali ne veruje, se ravna njegovo delovanje, po tem se preoblikuje lice posameznih vekov v zgodovini. Ker je Bog človeku absoluten gospodar, tudi človek absolutno nasproti Bogu ne more biti nerazločen (indiferenten); ako ni zanj, je proti njemu. In ker vera izraža življenjsko razmerje mej Bogom in človekom, tako človek tudi glede na vero ne more absolutno biti indiferenten; brezverstvo ali neverstvo ni gola negacija vere, ampak pozitivno sovraštvo proti veri in Bogu. Ker pa, kaker smo z gore rekli, vera sega bistveno v človeško življenje določujoč njegova dejanja in smer, se mora tudi brezverstvo na zunanaj v dejanjih kazati kot sovražno veri in življenju, katero po-

ganja iz vere. Verstvo, oziroma neverstvo, je najnotranja gonilna moč vsemu, kar počenja ne le posamezen človek, ampak tudi narod, tudi človeštvo, akoprav se tega vselej jasno ne zaveda.

Tudi najnovejša revolucija ima svojo filozofijo in svoje verstvo. Mi bomo govorili v pričujočem poglavju s obojem skupaj, ker filozofija, ki jo izpoveda najnovejša revolucija, se istoveti z verstvom.

Te filozofije početnik je prav za prav Kartezij, kateri je s svojim „Cogito — ergo sum“ omajal objektivnost zunaj nas bivajočih stvari ter človeško umovanje postavil na subjektivistično podlago. Kar je on pričel, nadaljevali so drugi. Kant je moderni filozofiji za vselej zazidal pristop do stvari same na sebi — „Ding an sich“; miselne oblike ima človek v sebi, iz sebe tvarka ideje in pojme, objektivna zunanost ne določuje pri tem nič. Umstveni subjektivizem se je moral dosledno razviti do onega absolutnega idealizma, ki ga izražajo v svojih zistemih Fichte, Schelling in Hegel. Misel človekova ni le najviša realnost, ampak ona je tudi tvarjajoči izvor vsake realnosti. S tem je panteizem dogotovljen. V človeku pride logični pojem, edino večer, torej sam pravo božanstvo, k zavesti; človek je bog! „Duh, ki v nas živi, je duh večnosti, kateri ne pozna trenutkov niti prizna individualnega stanja . . . En poklic je, ena dolžnost, en bog! En bog, torej ni bog! Razumemo to dobro? Človek je božjega rodu; človekov duh je božji duh . . . Mi ljudje, da govorimo duhovno, smo z velikim bitjem ena celota . . . Mi smo bog! . . .“ To so besede holandskega framasona N. J. Mouthaan-a.¹⁾

Ako je pa človek bog, in mišljenje človekovo mišljenje božje, izgine vsak razloček mej filozofijo in vero: kaker je človek bog in bog človek, tako je vera filozofija in filozofija je vera.

Ni pa težko razvideti, zakaj panteizem toliko vgaja najnovejši socijalno-politični revoluciji. Prvič panteizem vničuje vsako pozitivno vero in cerkev, ter s tem spodnaša tla sedanjemu državnemu in socijalnemu redu, ki sloni na principih pozitivnega krščanstva. Glavna opora, ki jo daje krščanstvo društvu in državi, je princip avtoritete. V panteizmu pa izgine načelo avtoritete, koji bi se moral človek klanjati, ker vsi ljudje so kot pojav istega vesolnega božanstva mej seboj absolutno enaki. Dalje panteizem oklicuje voljo narodovo za voljo božjo, tedaj za absolutno neodvisno, za vir vsega prava in oblasti. Isto tako je tudi socijalni revoluciji volja ljudske množice samooblastna, sveta, najviši izraz prava. Ravno radi tega se nadalje po nauku panteistov načelno opravičuje vpor ali revolucija proti vsa-

¹⁾ Glej: Pachtler. Der Götze der Humanität str. 248.

kateri državni in cerkveni oblasti. Kar hoče narod, hoče božanstvo, in nihče nima pravice tej volji vstavljati se!

Slednjič panteizem tudi radi tega izvrstno služi najnovejši revoluciji, ker prikriva njene brezbožne namere. Panteizem se bistveno v ničemer ne loči od ateizma in materijalizma; a loči se po imenu in pa po umetnosti, s katero zna ne le svojemu brezboštvu dajati nedolžno lice, ampak celo nadevati mu krinko pravega krščanstva, in tako slepiti kratkovidno množico. Da bi aposteljni revolucije očitno izpovedali materijalizem ali ateizem, bi se ljudstvo, ki je v svojih nazorih še vedno zdravo in verno, koj sè studom obrnilo od njih; pa drugače je s panteizmom. Čudno, a vendar res — najbrezbožniše naziranje, kakeršno se izraža v panteizmu, se da tako vpriliciti krščanstvu, da pravi pravcati panteist neredkokrat piše pobožniše nego sam Tomaž Kempčan!

Novejši panteisti svet preverjajo, da krščanska vera pravzaprav isto obsega, kar uči njih filozofija; razlika je v načinu, kako si isto reč mislimo. Vera je najprvotniša oblika, s katero pojmemo resnico, panteistično naziranje pa je najviša in najpopolnša mej vsemi oblikami. V krščanski veri namreč — tako uče — ne doumevamo resnice, kaker je sama na sebi, ampak podaja še nam tu zavita v pojme posameznih, čutnih reči, pod simboličnimi odevali; le filozofija se vzdigne do gledanja čiste in gole resnice. Zatorej trdijo, da oni nikar ne taje dogem krščanske vere o Bogu, o Trojici, o včlovečenji, vstajenji itd., ampak vse to oni celo bolje in temeljiteje kot mi zapopadejo. Tako hočejo svet preveriti, da njih sanje o evoluciji božanstva v vesolstvu in v človeštvu so le pristna razlaga krščanskih skrivnosti! S tem dosežejo dvoje: prvič od sebe odvrtaajo sumnjo ateizma in brezboštva; drugič z napačnim razlaganjem verskih resnic pa z zlorabo besed zdatniše spodkopavajo krščansko vero.⁴⁾

Vže Kant je poskusil krščanstvo poplitviti prilicivši je svojemu brezbožnemu racijonalizmu. Od tedaj ni ga skoraj filozofa, stoječega na podlagi Kantovega kriticizma, da ne bi bil isto poskusil. Tako delajo tudi moderni panteisti. Seveda pomenjajo iste besede njim vse kaj drugega nego nam. Nam je Bog osobno, nadnaravno, neskončno bitje, panteistom pa je bog vesolni svet sam; včlovečenje je nam združenje dveh narav, Božje in človeške, v eno osebo, panteistom pa je včlovečenje istost (identiteta) božje in človeške narave v nas samih; panteistom obstoji odrešenje v spoznanji, da je človek pravi bog, večni, neskončen, absolutno samosvoj; vstajenje jim je probujenje narodne zavesti; mi verujemo v nevmrljivost duše, panteisti tudi — a z bistveno razliko, da nam pomenja nevmrljivost osoben, samozavesten obstanek po smrti, v tem ko oni taje le absolutno vničanje duše

⁴⁾ Acta et decreta Conc. Vat. Appendix.

po smrti, katera se pa vtopi v vesolni substanci, kaker kaplja vode v svetovnem morji, izgubivši i zavest i individualnost. Sploh ne najdemo krščanske dogme, ki bi je ne vprilicevali panteističnim naukom in ne zlorabljali v svoje brezverske namene. Ali je potemtakem čudo, da se jim dajo preslepiti in zapeljati celo dobro misleči, verni katoličani? Kako so nam tiste dni zamerili nekateri gospodje, ki sami v pobožnih knjigah in listih razširjajo krščansko misel, ko smo se predrznili dvomiti o pristnosti Stritarjevega „krščanstva,“ češ, on bi ne bil veren kristijan, ki tolikokrat Boga imenuje in navaja v svojih spisih besede iz sy. pisma?!

Enako „pobožno“ in „krščansko“ so od začetka govorili in pisali voditelji italijanske revolucije — Mazzini in drugovi. Treba odpreti le eno oko, da se vidi, kako tudi njih „krščanstvo“ v bistvu ni nič drugega nego s krščanskimi slepilkami ošaran hegelijanizem.

Mazzini se je tako vernega hlinil, da se je drznil pisati celo Piju IX, katerega je upal pridobiti za revolucijske namere. V onem pismu izpoveda svojo vero z naslednjimi besedami: „Verujem živo v verski princip . . . v božji (čeznaravni) red, ki ga moramo po močeh realizovati tu na zemlji, v načrte božje previdnosti, katere smo dolžni vsi, vsak po svoji moči, spoznavati in vresničevati.“ Pozivlje papeža: „Kličem Vam, po tolikih stoletjih dvoma in pokvarjenosti, bodite apostelj večne Besede. Bodite verni!“ . . . Spodbuja ga na vojsko proti materijalizmu in neplodoviti negaciji (verskemu in moralnemu nihilizmu.) Pa pri vsem tem le slabo prikriva svoje prave misli in namere; kajti v istem pismu govori o čiščenji krščanske dogme in bogoslužja; vsled česar bi se človeštvo imelo približati Bogu Očetu. „Studi naj se Vam biti kralj, državnik . . . Povejte, da človeštvo je sveto in otrok Božji . . . Zedinite Italijo, svojo domovino . . . V imenu Boga miru povabite jezuite, zaveznike Avstrije in Švice, da naj se poberejo iz Italije . . . Ne beračite za zveze pri knezih. Skusite si pridobiti zvezo našega naroda“ . . . Tako je tedaj vsa vera, vse katoličanstvo končavalo v — revoluciji.

Prav tako je hotel Mazzini slepiti tudi katoliške duhovne. Označilno je mesto iz njegovega pisma, ki je je poslal l. 1849 italijanski duhovščini: . . . „Duhovni, preosnova vere in cerkve, ki bi se z vašo pomočjo slovesno in mirno izvršila, bo stala svet strašanskih bojov in solz in krvi tisoč in tisoč mučenicov.“

Bolj seveda se je Mazzini razodeval svojim „bratom“. Mej temi eden prvih je bil Dall' Ongaro. Temu je pisal l. 1849: „Menim, da dandanes vera ni več: dve najvišji obliki krščanstva, katolicizem in protestantizem, ste vmrli in ymirati . . . Mi ne verujemc več v dogmo, v krščanska nebesa,

ne verujemo več v izvorni greh, odrešenje, v obsodbo duše v pekel, v božanstvo Kristusovo, kaker so je umeli . . .“ Še pozitivneje, v smislu panteističnem: „Verujem, da človek kot izborni pojem ¹⁾ t. j. človeštvo mora biti predmet nove vere, katera sledi krščanstvu, kaker krščanstvo mozajizmu, ne da bi je rušila, ampak spopolnila. Prihodnje verstvo bode učilo: Bog je bog, in človeštvo je njegov prerok; tedaj razodetje ne neposredno, ampak neprenehljivo, progresivno, v človečenje božje v človeštvu . . . Dogma se bo preminjala po zakonu življenja razvijajočega se v brezkončnem napredku.“ ²⁾

Balan te nazore Mazzini-eve nazivlje mističen panteizem; a mi vidimo v njih pravi pravcati hegelijanizem vprilichen krščanskemu razodenju.

Mazzini sicer ni bil filozof; sploh ni imel nikdar jasnih pojmov o filozofiji in o verstvu, zato je tudi njegovo filozofično izvajanje večinoma prav okorno in neumljivo. Pa italijanska revolucija si je najela drugih mož, da so ji izumili filozofijo, ki bi vgajala nje nameram. Mej temi se odlikujejo: Ausonio Franchi, Biagio Spaventa, Vera, Trezza, Canestrini. Bistvo in revolucijske namere te filozofije označuje Cousin z besedami: „stari ateizem, obnovljen pod imenom panteizma, in okičen z livrejo demagogije.“

Le dvoje mest iz Ausoni-a Franchi-a. „Naš vek je poklican, da vvede verstvo narave, vede in človeštva“. „Bog krščanske vere, kaker vsake druge vere, ni nego ideal človekov, personifikacija človeškega bistva brez vsakega pogrška, katero si z domišljijo spopolnimo do . . . najviše stopinje“. „Teologija je antropologija“. ³⁾ Seveda se je ta filozofija predavala izrečno le v službi politične in socialne revolucije t. j. namerjalo se ni drugega kot ljudstvo prepričati, da nad njim ne biva Bog niti viša volja, ali zakon, kateremu bi se imelo pokoriti, ampak da je ono samo absolutno, samovpravno, njegova volja edini, najviši zakon; zatorej sme počenjati karkoli mu ljubo; kajti — tako sklepa prav odkrito isti Franchi — „vero vboštva in potrpljenja je ljudstvo vže preveč izvrševalo.“ ⁴⁾

Tedanja italijanska revolucija je merila edino na to, kako bi politično razcepljeni narod s panteističnimi doktrinami si vzgojila in dozorila za politično zedinjenje. Ko je v narodu z brezbožnim slovstvom zamerila vero in čut Božjega prava, tedaj je začela na kolena padati pred novim malikom: bogom-narodom. Govorilo in delalo se ni nego v „imenu naroda“, v „ime-

¹⁾ L' uomo collettivo.

²⁾ Mazzini, Lettera a Dall' Ongaro.

³⁾ Ausonio Franchi, Il razionalismo del popolo.

⁴⁾ Ibid.

nu narodnega prava"; 1) dolžnosti druge se ni poznalo nego „dolžnost do naroda“!

Svetovni duh, Hegelov logični pojem, se je začasno pojavil kot absolutna narodnostna ideja, pod katere varstvom, v katere imenu je revolucija zedinila Italijo. Pod iste ideje praporom se hoče zedinjena Italija vtrditi in spopolniti; da je tako, priča nam posebna skrb in požrtvovalnost, s katero je sedanja kraljeva vlada hegelijanizem vpeljala na laška vseučilišča, skrb, s katero se sploh goji nemška filozofija v vradni Italiji, akoravno je značaj nemški toliko različen od laškega in so Nemci Italijanom vedno veljali za tujce in barbore.

V tem pa, ko se po Evropi vrši proces narodnostnega združevanja, se svetovni logični pojem polagoma prelevlja v drugo konkretno obliko — v idejo univerzalne socialistične republike. Tedaj treba, da se začne velika množica vzgajati in obdelovati v smislu te ideje, da se z njeno pomočjo prevrže državni in socialni red. Ta smer vže stopa na dan v mejnarodnem socialističnem gibanju. Le prevrgši cerkveno in državno oblast, zatriši lastninsko pravo bo moglo „ljudstvo“, kot konkreten, najvišji pojav vesolnega božanstva, sestiti na prestol in samooblastno vladati svet.

To je krščanstvo prevstrojeno, vprilичeno Hegelovemu panteizmu; krščanstvo, po kateremu se izvršuje neprenehoma odrešenje človeštva od dosedanjih tradicij, dogem, od cerkvene in državne oblasti. To je oni moderni mesijanizem, katerega razširjanje — kaker piše Stritar — pripada v prvi vrsti — slovanstvu, seveda slovanstvu prerobenemu po evangeliju modre lože, ki je gola negacija Kristusovega evangelija.

Duhovni in njih delež v najnovejši revoluciji.

Vže stari pregovor slove: *corruptio optimi pessima*. Resnico teh besed znajo tudi aposteljni revolucije ceniti. Zatorej so si od nekdanj prizadevali, kako bi na svojo stran zvaljali duhovne ter posluževali se njih pomoči za svoje namene, dobro vedoč, da duhoven povleče za sabo tudi vernike, in pa — da duhoven, ki se je ogrel za liberalno stvar, ki je pokorščino odpovedal svojemu škofu ali papežu, da tak duhoven se navadno po svoji strasti in slepem sovraštvu do cerkve odlikuje pred vsemi družimi, tudi najbrezbožnišimi radikali. Vredne so pač, da jih tukaj navedemo, besede, ki jih je l. 1870, za časa vaticanskega koncilja, zapisal veliki škof Ketteler: „Nobeno pero ni tako strupeno, tako lažnjivo, tako neresnično kot pero duhovnika-od-

1) Noi entrammo in Roma in nome del diritto nazionale — besede kralja Viktorja Emanuela 5. dec. 1870.

padnika ali pa duhovnika, ki ni še odpadel, pa se v nizki podlosti proda v službo sovragov svete cerkve¹⁾. Isti škof, govoreč o splošni zaroti proti cerkvi, v katero so se za one dobe zavezale vse sovražne sile: racijonalistični protestantizem, loža, liberalizem, diplomatizem, trdi, da so, pri tem kaker vselej pri takih bojih, dobro služili odpadli ali izdajavski duhovni, in so pri tem izvrševaline zadnjo, gotovo pa najbrezvestnišo in najrevnišo vlogo. Ostra, pa žalibog resnična sodba! Poglejmo li!

Mi se celo drznemo trditi, da v onem proticerkvenem in revolucijonarnem gibanji, ki se je po l. 1848. vprizorilo po raznih evropskih deželah, pripada duhovnim nekaka viša vodilna vloga, tako da brez njih bi naperi revolucijonarjev ostali večinoma brezvspešni; to velja posebno o italijanski revoluciji, večinoma ali vsaj deloma pa tudi o protikatoliškem gibanji v Nemčiji in na Francoskem.

Takih duhovnov, deloma očitnih odpadnikov, deloma od liberalizma okuženih, ima Italija od l. 1848. naprej brez števila. Da jih naštejemo le nekaj poglavitniših: Rosmini, Gioberti, Ausonio Franchi, Trezza, Passaglia, Dall' Ongaro, Gavazzi, Desanctis, Ventura.

Rosmini dasiravno v zasebnem življenji vzgleden, svet duhovnik, vnet katoličan, je vendar nehote glavni filozof italijanske socijalno-politične revolucije. On seveda ni izvajal skrajnih posledic iz svoje filozofije niti vpotrebljal nje stavkov na politično in socijalno stran; a to so tem bolj razumeli nekateri voditelji italijanske revolucije; kajti otroci tega sveta se sploh po praktični misli odlikujejo pred otroci luči.

Vže v spisu: „Konstitucija v smislu socijalnega prava“²⁾ dazi toliko gori za svobodo sv. cerkve, izpoznava vendar nauke popolnoma socijalistične zahtevaje, naj bi se v cerkev vpeljala demokracija; ljudstvo naj bi si prosto izbiralo svoje škofe! Od političnega osvobojenja in zedinjenja Italije, torej od revolucije, si obeta prostost cerkve!! L. 1848. ga je minister Gioberti iz Turina poslal v Rim pogajat se s Pijem IX. „Svobodna cerkev v svobodni državi“ — bilo je njegovo geslo. Kostitucionalne svoboščine naj bi se prenesle tudi na cerkev. Od te občne cerkvene svobode naj bi se izključili — jezuitje! Njih družba se mora zatreti, kajti to je potreben pogoj za narodno vstajenje italijansko!

Nič manj pohujšanja ni napravil Rosmini z drugim delom:

¹⁾ „Keine Feder wird so vergiftet, so lügenhaft, so unwahr als die des abgefallenen Priesters oder des Priesters, der noch nicht abgefallen ist, aber in feiger Niedertracht sich dem Dienste der Feinde der Kirche verkauft.“ — 5. März 1870.

²⁾ Costituzione secondo la giustizia sociale.

„Pet ran na cerkvi“.)¹⁾ Mej mnogimi krščanskimi, krasnimi nauki se tu nahaja ne malo radikalnih, socijalističnih misli, pred vsem spet načelo o izvolitvi škofov po ljudstvu. Radi tega je tudi Pij IX knjigo obsodil in prepovedal; pa škodila je vendar neizmerno veliko, ker časi so bili takrat zelo dovzetni za revolucionarne nauke, in radikanci so si izkorisčali za svoje namene vsak dvomljiv stavek, o čemer je tožil Rosmini sam odklonivši hvalo in priznanje, ki so mu je dajali očitni sovragi sv. cerkve in papeštva.

Pa Rosmini je bil tudi filozof, globok mislitelj, in prav sè svojo filozofijo je najbolj služil nakanam italijanskih revolucionarjev. O objektivni vrednosti ter pravosti njegove filozofije nam ne pristojta več soditi, potem ko jo je obsodila sv. cerkev. Smela je to storiti z vso pravico. Rosmini predava ontologizem. Zamenivši naravno spoznanje s čeznaravnim uči, da naša duša gleda neposredno Božje bitje, Besedo; v luči tega spoznanja doumevamo še le bistvo stvari. Vse naše ideje, vse naše spoznanje in duševno teženje včinja v nas neposredno Božje bistvo, tako da se javlja v nas ne toliko naše, ampak Božje mišljenje, teženje. Tu imamo nekak začetek vesolnega logičnega pojma Hegelovega. Kaj sledi iz teh temeljnih nazorov Rosminijevih? Ako stoji človek vže po naravnem spoznanju v neposredni dotiki z Bogom, zajemaje resnico neposredno iz Božjega bistva, tedaj je cerkev, kot posrejevalka mej Bogom in človeštvom, kot učiteljica in razlagateljica resnice, nepotrebna. Pa še več. Nič manj kakor pri Hegelu, najdejo tudi pri Rosminiju absolutno-nacijonalne in katerekoli revolucionarne ali socijalistične težnje popolno opravičbo. Ako so pamreč človeške ideje včinek Božjega bistva in se naše mišljenje določuje po neposrednem vplivanju Božjem, tedaj je dovolj, da se naroda polasti ta ali ona misel ali želja — ona je absolutno opravičena; vsako pozivanje na zgodovinsko ali vlastinsko pravo, na princip legitimnosti itd. izgubi nasproti „volji narodovi“ vso veljavo. Revolucija je načelno opravičena. Takih sklepov seveda Rosmini sam ni izvajal iz svoje filozofije, pa izvajali so jih tem bolj tisti, ki so ravno radi njegovih filozofičnih spisov spoznali v njem intelektualnega zaveznika revolucije in so ga resnično tudi prištevali svojim.

Po filozofijskem naziranju Rosminiju soroden je bil Gioberti, tudi duhoven, ki se pa glede na poštenost in krščansko življenje nikaker ne da primerjati z Rosminijem. Posvetil se je pijemonteški politiki in bil začasa celo minister. Zastopal je težnje zmernih liberalcev, a glede cerkve in papeža ni nikoli pošteno mislil. Ni hotel odločno povleči z demokrati, ampak je skušal rešiti princip konstitucionalne monarhije; demokratom ni hotel prepustiti Rima, s prikritim namenom, da ga pridobi

¹⁾ Le cinque piaghe della Chiesa.

svojemu kralju; a prav radi te polovičarske, breznačelne politike je Gioberti cerkvi več škodil nego drugi očitni nasprotniki papeževi. Najzvesteje se je Gioberti naslikal v „modernem jezuitu“,¹⁾ v delu, ki obsega pet debelih zvezkov. Karkoli je lažnjivega in nesramnega našel pri francoskih janzenistih in enciklopedistih, je tukaj zbral, da bi jezuite blatil. Delo je res nesramno, da se čitatelju pristudi. Koliko je s tem napadom na jezuite škodil cerkvi in krščanstvu, se ne da dopovedati. Naj to nekako pojasnijo besede, ki jih je l. 1846. zapisal Mazzini: „Naj se kriči in škriplje proti jezuitom, ki personifikujejo duhovstvo“; ali pa še jasneje izpoved Cermeninova: „Vsi tisti, ki so glas zagnali proti jezuitom, so napovedali smrtno vojsko krščanstvu“.

Gioberti je bil skoz in skoz racijonalist, in je hotel, da se večna krščanska resnica pokori zahtevam časovnim, da se vprilичuje duhu sedanjega veka. Pisal je vže l. 1834²⁾: „Onim, ki so pristaši krščanstva, bi jaz rekel: Vera, ki jo izpovedate, je mrtva . . . Če jo hočete znova obuditi in ji spet priboriti izgubljeno vladarstvo, preosnujte jo po njenih pravih načelih, spravite jo v soglasje s človekom in sè svetom“. To bi bilo pravo in živo — „vero e vivo“ — krščanstvo; vera pa, kakeršna se nahaja v katoliški cerkvi, mu je vera sužnosti in barbarstva — „religione di servitù e barbarie“!! V cerkvi — uči Gioberti — ima ravno tako kaker v državi veljati javno mnenje.³⁾

Kot minister je l. 1849. napenjal vse sile, da bi razdvojil evropske vlade, ki so se začele posvetovati, kako bi Piju IX pripomogle do prestola, s katerega ga je pahnila revolucija. Gioberti je vže takrat odločno poprijel se misli, da Italija se mora zediniti pod pijemontežkim kraljem, papež se ima oropati posvetne oblasti, cerkev pa se ima preosnoviti, kaker bode vgapalo kralju — in pa možem Giobertijeve in Rosminijeve filozofije. Ves žolč je izlil na papeštvo v svojem spisu „Rinascimento civile d' Italia“, kjer se berejo te le besede, vredne duhovna-odpadnika: „Stolica Petrova, vogelni temelj sv. cerkve, je postala kamen pohujšanja“.

Cristoforo Donavino je drug duhovnik, odpadnik, racijonalist, ki se je iz sovraštva do krščanstva razkrstil imenujoč se *Ausonio Franchi*. On se je postavil za dobe, ko se je revolucija v duhovih pripravljala, na čelo italijanskim racijonalistom, za kar ga je sposabljala njegova naravna nadarjenost. Izšolal se je pri materijalistih, pri hegelijanih in nemških racijonalistih, kar dovolj označuje njegovo filozofijo. Njegovi glavni

¹⁾ Gesuita moderno.

²⁾ Giovane Italia.

³⁾ „La dittatura dell'opinione e dell'ingegno ha luogo nella Chiesa come nello Stato“. — Riforma.

deli ste: „Il razionalismo del popolo“ in „Religione del secolo XIX“. Dvoje mest iz njegovih spisov smo navedli vže zgor. Revolucija je znala njegovo modrost porabiti za svoje namene; kajti leta 1860. ga je minister Terenzio Mamiani poslal v Pavijo na vseučilišče, da bi tam italijansko mladino izobraževal v duhu Hegelovem. Njemu v čast moramo omeniti, da je pred smrtjo (vmrl je lani) preklical svoje zmote in se spravil s cerkvijo.

Carlo Passaglia je bil svoje dni jezuit, pa svojeglaven, ošaben. Pridružil se je liberalcem in služil Cavourjevi politiki. V Turinu je vstanovil list „Mediatore“, v katerem je zagovarjal koristi pijemontežke vlade proti škofom in listom, ki so zastopali katoliško stvar. Neizmerno je bilo pohujšanje, katero je sejal sè svojim listom, kaker tudi z drugim enakim listom „Pace“; njegov vpliv se je razširjal posebno po gorenji Italiji; duhovne je hujskal proti škofom, kar je bilo liberalnih elementov mej duhovščino, se je zbralo okol njega in njegovih listov. — Še posebnih zaslug si je stekel Passaglia z dolgo razpravo proti encikliki in „silabu“ Pija IX z dne 8 dec. 1864. To razpravo sklepa z besedami: „Od bule Bonifacija VIII do te zadnje enciklike, vsoda teh pisem ma j h n e g a k r a l j a r i m s k e g a j e vedno ista, namreč z b e g a v a t i d u h o v e b r e z v s a k e k o r i s t i . . . M i s l i , k i s m o j i h r a z v i l i , n a j b o d o b r a v c u v o d i l o , d a o b s e b i s p o z n a s l a b o i n k r i v o s t r a n p i s m a , k i s e j e d a l o p a p e ž u p o d p i s a t i .“

Tako so se pojmi blodili in glave mešale celo duhovnom; ni čudo torej, da je tudi verno ljudstvo, vse zmedeno, zapeljano po vzgledu svojih pastirjev, navzelo se revolucionarnega duha proti papežu in postavnim vladarjem. To ljudstvo so pa za revolucijo vzgajali duhovni sami, ki si jih je najela modra loža.

Da nam pričujoče poglavje preveč ne naraste, navedemo izmej laških duhovnikov, ki so revoluciji služili, le še P. Ventura. Padre Gioachino Ventura ni sicer odpadnik, tudi liberalca bi ga ne imenovali — bil je pobožen, pravoveren, temeljito učen, mož-filozof. A ravno poslednje nam kaže, kako slepi, kratkovidni so večkrat tudi veliki duhovi. Ko je l. 1848 bruhnila revolucija, se je ves ogrel za njo, ne da bi niti od daleč slutil, kam mora dosledno pripeljati. Došli so v Rim prvi glasovi o dunajski vstaji, o puntarjih, ki so padli v boji z cesarskimi vojaki — in glejte! Padre Ventura, ves naydušen za ideje dunajske revolucije, hiti na leco v cerkvi Sant' Andrea della Valle v Rimu v dolgem, ognjevitom govoru, ki se je potem večkrat natisnil, da so ga revolucionarji razlagali za svoje namene, oslavljat padle revolucionarje ter priporočat jih v spomin, kajti „zadeva svobode je zadeva vere, ter imajo pravico do naše molitve, do naše hvale v s i o n i , k i s o p o g i n i l i v b o j i z a s v o b o d o“! P. Ventura hoče, da bi cerkev hodila z narodi; „kaker narod; ako ne hodi z duhovščino, drvi v prepad, tako bo tudi duhovščina, ako ne

hodi z narodom, strta od naroda“. Ni premislil P. Ventura, da je Kristus vstanovil cerkev, naj bi ona vodila narode, ne pa da bi se dala od njih voditi, da je Kristus narodom velel, naj sledijo cerkev, ne pa cerkvi, naj hodi za narodi!

Nezmotljiva je cerkev, njej tedaj pripada vodstvo; zmotljivi so narodi, njih je torej dolžnost, da se dajo voditi! A nauki tako naravni, tako krščanski se l. 1848. niso umeli večkrat niti od tistih, ki so sicer toliko storili, toliko trpeli za Boga in sv. vero! Besede, ki bi se dale za dobe miru izgovoriti ali zapisati brez pohujšanja, brez nevarnosti, so v nemirnih, vihar- nih časih, ko so duhovi razburjeni, kaker olje na ogenj. Revolucijonarjem gre pred vsem za to, da stro princip avktoritete; zatorej so hlastno sprejeli vsako besedo, ki je merila na to, posebno ako je prišla iz ust Bogu posvečenih duhovnikov ali celo redovnikov, ki so se s posebno obljubo slovesno zavezali v sveti pokorščini brezpogojno, slepo pokoriti se avktoriteti svojih predstojnikov. En sam stavek v tem smislu prihajajoč od posvečene osebe, katere vsa oblast sloni na principu avkoritete, je vstani več škoditi nego cela knjiga, ki jo je v to sviho spisal lajik. Navedimo k sklepu tega poglavja en tak stavek; izgovoril ga je isti Padre Ventura (prej jezuit, potem teatinec), o katerem ravno govorimo: ¹⁾ „Ako cerkev ne bo hodila z narodi, se radi tega narodi ne bodo dali zadržavati, da bi ne hodili; pa hodili bodo brez cerkve, zunaj cerkve, proti cerkvi: glej, to je vse!“

Kako važno je tedaj, da so duhovni vtrjeni v pravih načelih, da so skoz in skoz prepričani, kako puble so liberalne fraze, kako ničeva narodnostna velikost, ako se ne opira na zakone božje resnice in božjega prava! Duhoven, bodi osobno še tako svet in popolen, komur ni Jezus Kristus in njegov evangelij vse, bo o prvi priložnosti igrača Bogu sovražnih sil, katerim služabnik Kristusov ni nikoli kos nego v imenu Kristusovem; kajti, ako vsem, veljajo v prvi vrsti njemu besede: To je zmaga, ki je premagala svet — vera naša.²⁾

Nadaljevanje — Döllinger.

Imeli bi še dolgo vrsto apostatov in liberalcev iz vrst katoliških duhovnikov; pa o vseh govoriti nam ni mogoče. Zado- stujejo naj le nekaterih imena; v Franciji: Loyson, Gratry;³⁾ na Nemškem in v Avstriji: Füster, Ronge, filozof Frohschamer,

¹⁾ Ventura, I morti di Vienna; introduzione p. 9. Milano 1860.

²⁾ I Jan. 5. 4.

³⁾ Njemu je častital škof Strossmayer 25. jan. 1870.

Reinkens, Anton Alois itd. Le o enem hočemo tu obširnše spregovoriti. Ta bodi dr. Ignacij Döllinger.

Res, žalosten vzgled, koliko zlega more zakriviti en sam liberalen duhoven, ki se je izneveril svoji cerkvi, nam daje Ignacij Döllinger, smemo reči, glavni moralni provzročitelj onega krutega preganjanja, katero je Kristusova cerkev morala na Nemškem prestati, preganjanja, kateremu je zgodovina z nekako vsodno ironijo nadela ime „Kulturkampf.“ Res sicer, da je protestantska Nemčija vže davno gojila sovraštvo proti katoliški cerkvi; čakala je le vgodnega časa, da bi to sovraštvo tudi z dejanjem pokazala. Ta prilika je prišla: bila je to doba vatikanskega koncilija, ko se je čutila „nemška učenost“ globoko žaljeno z določbo papeževe nezmotljivosti; bila je doba nemško-francoske vojske, katere presijajen vspeh je Nemce tako vpiljal, da so se čutili dovolj močne Bogu in njegovi cerkvi vojsko napovedati. Toda protestantski politiki ni bilo lahko cerkvi priti do živega; prijeti se jo je moralo na pravem mestu, na navidezno dostojen način. Pa protestantizmu je na pomoč prihitel Ignacij Döllinger; prav tako kaker je nekđaj Judež Iskarjot iz zadrege pomagal Judom, ki so sicer vže bili sklenili Jezusa pogubiti, a niso vedeli, kje in kako bi ga zgrabili, da bi ljudstvo ne zapazilo in jim ga ne iztrgalo iz rok. In Judež je rekel: Kaj mi daste, in jaz vam ga izdam? Judežovo vlogo je igral Ignacij Döllinger na Nemškem izdaviši Kristusovo nevesto svragom, kateri bi bili brez njegovih perfidnih spletkarij vže po prvih napadih na cerkev morali osramočeni se vmakniti.

Nesrečnež! Kolikokrat nam njegova podoba stopa pred oči! Mislimo pri tem na — duhovne, ki stoje v taboru liberalcev, ki se zavezujejo, ki v prijateljskih razmerah žive z onimi, kojim je prva dolžnost vdrihati po škofih t. j. po Kristusovi cerkvi, katere ni zunaj škofov, mislimo na duhovne, kateri kot sotrudniki liberalnih listov, zagovorniki liberalnih teženj žanjejo hvalo v vvodnih člankih „Slov. Naroda“ in „Slov. Sveta“... In tedaj se pomišljaje povprašujemo: Bog ve, ako bi se vrnilo l. 1848, ako bi Bog poslal vihar čez svojo cerkev, kaker l. 1789, ali pa ako bi, denimo, vprizoril se tudi pri nas „Kulturkampf,“ Bog ve, ali bi tudi mi ne videli iz naših vrst, spod zastav naših škofov v tabor očitnih preganjalcev sv. cerkev prestopati slovenske Döllingerje, Dall' Ongare, Passaglie, Giobertije, Ausonije? In mi bi si kaj takega skoro želeli... morda bi tudi pri nas, potem ko bi se iz naših vrst iztrebila liberalna ljučka, smeli slaviti zmago katoliške stvari, kaker so jo po končanem „Kulturkamfu“ slavili nemški katoličani.

Nesrečni Döllinger! Bog ga je obdaril sè silnim razumom, s krepkim zdravjem, naklonil mu milost mogočnjakovy, obsul ga s častjo in naslovi, a dal mu vrhu vsega dolgo življenje, da bi

mogel svoje zmote spoznati in spraviti se z materjo cerkvijo, katero je tako nesramno izdal. Pa vsi ti darovi milostnega Boga so imeli duhovniku-odpadniku biti v pogubo!

Sicer se je v njegovem srečanju že dolgo prej pripravljalo, kar je poslej imelo v besedi in dejanji pred svetom dozoreti in obroditi tako grenkega sadu. Vže mladi Nace je bil svojeglaven in ošalen; učil se je dosti, molil je malo. Ko je dozorel v moža, ga je skušnjavec prijel za to slabo stran. Strast je otemnila razum. Učenjak Döllinger je vže dolgo pred očitnim odpadom daleč zabredel od katoliške resnice. Njegov ogovor na učenjaškem shodu v Monakovem jeseni l. 1863 razodel je svetu prihodnjega apostata in heretika. Nič drugače razkril je svoje krive nazore v delu „Die Kirche u. die Kirchen.“ Döllinger je hotel, da bi se katolicizem spovzel s protestantizmom in s pravoslavjem ter da bi se tako osnovala nekaka univerzalna krščanska cerkev. Katolicizem naj bi v imenu sprave in miru nekaj popustil, tudi od svoje dogme, na ljubo protestantizmu! Ne izpoznavanje resnice t. j. vera, ampak ljubezen naj bi bila odslej temelj pravega krščanstva, podlaga, na kateri naj bi se ljudje edinili v Kristusovo cerkev. In pravi pomen verskim resnicam naj bi odslej določevali učenjaki pa — javno mnenje!

Ni čuda, da je sveta Stolica in ž njo ogromna večina katoliških škofov vvidela, kako potrebno je nasproti takim čedalje bolj razširjajočim se zmotam določiti nezmotljivost rimskega papeža. Prišlo je do vatikanskega koncilja. A umevno je tudi, zakaj se je nemški racionalizem, z Döllingerjem na čelu, vzdignil z vsemi sredstvi borit se proti namerjavani dogmatični določbi. Vrsto napadov je odprl Döllinger z glasovitim delom, ki mu je dal ime „Janus,“ in ki je imelo biti nekako zgodovinoslovsko vodilo za razprave vatikanskega koncilja! Znesel je tu na en kup vse, kar so heretiki raznih vekov proti cerkvi zlagali. Neverjetna je zlobnost v zavijanji zgodovinskih faktov. Od kraja do konca sam strup! Da bi po njegovem mnenju katoliški narodi mogli verovati v nezmotljivost papežev, bi trebalo, da bi prej splošen požar vničil vse knjižnice in ž njimi zgodovinske spise, da bi izhod in zapađ popolnoma zabil na svojo preteklost, da bi slednjič veliki narodi izgubili vso luč razuma, in vsako lastno razsodnost! „Janus“ se je po vsi Nemčiji in po ostali Evropi ponatiskal in razlagal, da se je tako delala občna propaganda proti koncilju. Seveda so učenjaki, zvesti katoliški cerkvi, kaker pred vsem rajni kard. Hergenröther, Döllingerjevo „učenost“ zmagovito zavrnil in pred učenim svetom osramotili — a „Janus,“ je vendar začasno dosegel svoj namen; duhovi so se na Nemškem zbegali in Rimu močno odtujili.

Leta 1869, zadnje mesece pred odprtjem koncilja, se je iz Monakovega vprizorila strastna akcija proti namerjavanemu koncilju in njega prihodnim določbam, posebno proti nezmotlji-

vosti. To akcijo je pričel knez Hohenlohe, bavarski minister, s pismom, katero je evropskim vladam predložil po svojih poslanih. V tem pismu skuša obuditi sumnjo in nezaupnost do koncilja in njegovih definicij; koncilj se bode pečal bolj s politiko nego z vero, njemu bo le za koristi papeževe; naj tedaj evropske vlade čuvajo!); prav bi bilo, da bi proti Rimu vsi zložno postopali. Več kot gotovo je, da za to akcijo je stal Döllinger. Tako vsaj je sodil grof Arnim, kraljevi pruski poslanik pri sv. Stolicy, gotovo nesumljiva priča. On, protestantske vlade zastopnik, sam liberallec in mason, meni, da Döllinger, duhoven, prošt, doktor in profesor bogoslovja pretirava nevarnosti, ki bi imele pretiti moderni državi od koncilja! Prav tako so se tudi po evropskih dvorih čudili tesnosrčnosti bavarske politike in se niso skoro nikjer zlagali z našvetom, da bi se skupnim postopanjem kakerkoli kratili prostost katoliške cerkve glede koncilja. Pa Döllinger, duhovnik-liberallec, je imel manj ljubezni do svoje matere nego liberalne, framasonske vlade, ki so vže zdavno v svoji politiki zatajile katoliške nauke! Tako je — strupenejšega, nestrpnjšega sovražnika cerkev nima nego je duhoven-liberallec!“)

Meseca junija istega 1860. leta je knez Hohenlohe predložil bogoslovskim in juridičnim fakultetam bavarskih vseučilišč pet vprašanj, na katera naj bi profesorji odgovorili. Vprašanja so bila prav zvito nastavljena, sè zlobnim namenom vseučiliščne profesorje zvabiti v opozicijo proti namerjavanemu koncilju in njegovim določbam, posebno proti papeževi nezmotljivosti. Vsak slepec vidi v njih spet spletke Döllingerjeve.

Njegovo rovanje proti cerkvi in papeštvu je pa imel venčati podli napad na štiristo škofov, ki so koncilju izrekli željo,

4) Il est évident que cette pretention erigée en dogme (de l'infailibilité) de passerait de beaucoup le domain purement spirituel, et deviendrait une question eminentement politique en élevant le pouvoir du souverain Pontife, même en matière temporelle, au-dessus de tous le Princes et peuples de la chrétienté. Cette doctrine est donc de nature à éveiller l'attention de tous les gouvernements dont le pouvoir s'étend à des sujets catholiques.

2) Naj se nam dovoli, da iz dotičnega pisanja, ki je je grof Arnim poslal iz Rima na Bismarcka, navedemo v naslednjem nekaj stavkov — oni prezvesto označujejo zaslepljenost liberalnih maziljencev, kateri potem, ko so ves žolč izbruhali in proti cerkvi, začno klečeplaziti okol posvetnih vlad, da bi z njih pomočjo cerkvi prizadeli hujših ran. „Wahrscheinlich ist der Fürst Hohenlohe zu diesem Schritte von dem Stiftspropst Döllinger inspirirt worden, welcher in reiner Verstimung gegen Rom ohne Zweifel sehr geneigt sein wird die Gefahren in etwas übertriebener Weise hervorzuheben, welche dem modernen Staat aus den vermutheten Concilsbeschlüssen erwachsen können. — Es ist nun natürlich, dass Herr Döllinger, dessen theologische Tendenzen von Rom auf Antrieb der ultramontanen deutschen Wissenschaft unterdrückt werden, dessen persönliches Selbstgefühl noch kürzlich verletzt worden ist, als man ihn bei den Vorarbeiten für das Concil überging, in den weltlichen Regierungen Bundesgenossen zu finden wünscht, welche er zu anderen Zeiten nicht gesucht haben würde.“

naj bi se dogmatično določila papeževa nezmotljivost. To katoliško vedo in papeštvo sramotilno pismo je priobčil v „Augsburger Allgemeine Zeitung.“ Drznil se je trditi, kakor bi bili nemški škofi večinoma istega mišljenja z njim! Razvnel je duhove po vsem Nemškem; sledile so z vseh strani priznalne izjave, posebno od profesorjev in pisateljev, katerih pravovernost je bila vže prej dvomljiva. Proti obrekljivi trditvi, kakor bi nemški škofje odobraval Döllingerjeva izvajanja, je odločno protestoval Mogunški škof Ketteler. Isti je tudi razkril svetu perfidnost onih glasovitih „Rimskih pisem o koncilju“,¹⁾ katera je začasa vaticanskega zborovanja prinašala ista „Augsburger Allgemeine Zeitung,“ pisem, za katera so Döllingerju snov dovažali lažnji-rimski dopisniki, a on sam je ono snov po tem, kakor se je za njegove hudobne namene primerne zdelo, predelaval in pri-rejeval za nemško občinstvo. Kovači „rimskih pisem“ so se delali, kakor bi bili v neposredni dotiki z nemškimi prelati na koncilju in bi po teh prišli do vseh tajnosti, kar pa ni bilo res. S tem so hoteli le za nos voditi nemško občinstvo ter se spre- vračanjem resničnih dogodkov vprizorili na Nemškem očiten v- por proti koncilju in, ako mogoče, odpad od Rima. Tako so sku- šali vedno nepošteni hujskači zlorabljati avktoriteto viših ter se zvijačnim zavijanjem resnice v ljudstvu netiti strast in je tako speljati na pot herezije in revolucije. Škof Ketteler tedaj označuje perfidnost pravega očeta in inspiratorja „rimskih pi- sem“ mej drugim s temi-le besedami: „Kaka nepopisljiva ne- poštenost, da se najnedolžniši pogovori, ki jih imamo mej sabo, spletajo v tako lažnjiv in slepljiv zistem, in se ilustrujejo z samimi izmišljotinami! Tako so tudi v istem listu priobčena „rimska pisma o koncilju.“ Tu ni posa- meznih zmot, ampak zistem laži, kjer se vsak dan izvohavajo vsa- katera poročila, da se potem po predpisani tendenci porabijo v slepljenje nemškega občinstva... Ne more biti drugače, nego da kateri brezvesten vohun komu spazuje zaupna poročila, da jih zavija, prevrača, jim poljubno dostavlja in jih tako prireja za večnek, ki ga imajo narediti na Nemškem.“

Döllinger si je izbral „Augsburger Allgemeine Zeitung“ za osrednje glasilo, da bi po nji organizoval protirimsko gibanje po Nemškem in ostali Evropi. To se mu je večinoma tudi po- srečilo; zbral je okol sebe vse sovražnike sv. cerkve, naklonil si vse antikatoliške vlade, da so, kar je bilo v njih moči, delale zapreke koncilju in razširjanju od njega določenih resnic²⁾

¹⁾ „Römische Briefe über das Concil.“

²⁾ Ketteler je v posebnem pismu znova zavrnil pisatelja „rimskih pi- sem“ v „All. Z.“ Koj v začetku opisuje žalostne vspehe Döllingerjevega ro- vanja proti cerkvi z besedami: „Wer die Bewegung in der Presse im die- sem Augenblick richtig beurtheilen will, darf nicht vergessen, dass alle Ge- gner der Kirche u. alle der katholischen Kirche feindlichen Regierungen in

Nesrečni Döllinger! Papeža nezmotljivost se je postavno določila in katoličani so jo sprejeli kot pravo dogmo. Od tistega časa ni katoliška cerkev nič izgubila na veljavi, niti je škoda trpela znanost ali umetnost, vladarji katoliški pa so se prepričali, da „nezmotljivi“ papež ni nikaker nevaren njih prestolu, pač pa nevarni so jim oni, ki so Döllingerju slavo peli o njegovih napadih na papeštvo. Na Döllingerja je po vat. koncilju došel poziv, naj se podvrže priznavši papeževo nezmotljivost. Döllinger pa tega ni hotel; bil je potem slovesno izobčen iz cerkve. Potegnil je za sabo vrsto nemških nezmotljivih učenjakov in vstanovil sekto „starih katoličanov“; protestantska Nemčija pa se je vrgla na nemške katoličane; napočila je doba ljutega „Kulturkampf“; od njega si je stari Ignac obetal zmage nad rimskim obskurantizmom. . . A priti je imelo drugače. Strla se je ne katoliška cerkev, ampak železna pest Bismarckova, in Döllinger, stari Döllinger moral je, še predno je zatisnil za vselej trudne oči, moral je gledati zmagoslavie nemške cerkve, ki je omlajena vstala iz groba, v katerega je maščevalna pravica Božja zakopala „Kulturkampf“ sè starim katolicizmom vred. Döllinger pa je vml nespokorjen, ločen od cerkve in Kristusa — svarilen vzgled vsem liberalnim duhovnikom!

Čveterniki najnovejše revolucije.

Čveternike potrebujemo v klancih, kjer ne moremo z vozom naprej. Aposteljni najnovejše revolucije so si sicer sezidali ravnih in širokih cest na vse strani, da morejo razvažati svoje blago in je razprodajati ljudem vseh stanov, vsake starosti. Njim je vglajena pot do visocih prestolov kaker do nizke kočice tovarniškega delavca-trpina, kateremu z raznovrstnimi poljudnimi listi in knjigami zadušujejo v srcu verski čut in mu vcepjajo socijalistične nazore. Ali vendar od časa do časa se tudi njim voz vstavi, da ne more z mesta. Privale se pod kolesa veliki kamni; zdrami se v ljudstvu katoliška zavest; zagradijo jim pot odločni katoliški možje; papež in škofje povzdigajo svoj glas. . . . A tu voditeljem proti-cerkvenega gibanja na pomoč prihitijo dobri prijatelji, ki se jim iz ust čedi sam med krščanske ljubezni, dobri prijatelji — liberalni katoličani!

Mi smo sicer o tej najpogubniši kugli¹⁾ vže večkrat in v raznih oblikah i pisali i govorili. Vendar ker so njene za-

derselben thätig sind. Das ist eine nothwendige Folge der geistigen Aufregung (katero je seveda v prvi vrsti povzročil Döllinger), welche die grosse That der Kirche hervorruft. Selbst das russische Schisma hat seine Sendlinge hier, die der „Allgemeinen Zeitung“ sehr nahe stehen.“

¹⁾ „Pestis perniciosissima“ — Pij IX.

sluge pri delu najnovejše revolucije, ki se je deloma vže izvršila, deloma pa se ima še le izvršiti, tolke, naj se nam dovoli, da liberalnemu katoličanstvu spet posvetimo eno poglavje v pričujoči razpravi.

Kar je naredilo tako močne nasprotnike katoliške cerkve, ni pač silno zatiranje in preganjanje, ki dela veliko več mučnikov kot odpadnikov, ampak je perfidnost, je hinavstvo, sladko prilizovanje in izkazavanje neke vrste laži-ljubezni — vse lastnosti liberalnih katolikov: to je, kar prekanja izpoznavalce katoliške resnice, kar izdaja borilce zaničevanju, kar dela brezvspešen trud in trpljenje mučnikov, kateri se obsojajo kot nestrpni, brezumni fanatiki, ki baje ne poznajo svoje dobe!¹⁾

Liberalni katoličani razcepljajo versko izpovedanje. Naša vera izpoveda resnico; kaker je resnica ena, nedeljiva, tako spaja tudi krščanska vera vse svoje izpoznavalce v eno, nedeljivo celoto. To celoto rušijo liberalni katoličani, ki skušajo katoliško resnico spojiti z liberalizmom, luč s temo, Boga s hudičem. Vže apostelj Pavel je take ljudi obsodil pred osemnajstimi veki, a oni še vedno sanjajo o „srečni zvezi liberalnih idej s krščanskimi;“²⁾ tudi sv. cerkev naj bi obhajala svojo revolucijo 1789! Ako je katoliška vojska edina le v izpoznavanju ene in iste, cele, nedeljive vere, tedaj jo razcepljajo in zaničljivo delajo sovražnim silam oni, ki kalijo, ki pačijo resnico družec jo z lažjo. Kdor se pa pri tem okoristi, so nasprotniki resnice in Boga, so liberalci in socialisti.

Liberalni katoličani stavijo odločnim izpoznavalcem krščanskih načel vsakaterih zaprek na pot. Oni so prvi, kateri jim podtikajo nepoštene, sebične namene. Oni jim očitajo, da ne poznajo krščanske ljubezni in zmernosti, da so nestrpni, da bi vse liberalce radi pogreznili na dno pekla; da so neprevidni, da so pregoreči, zeloti, ki dobri stvari več škodijo nego koristijo. Oni iz spisov in govorov takih odličnih mož iztikajo nebitvene hiše, ki se tičejo več oblike nego bistva, ter s tem vničujejo plod njihovega dela. Kar je dobrega, z molčanjem pokopajo, kar je nepopolnega, obesijo na velik zvon, v pohujšanje vsem dobro mislečim, v radost liberalcem — a vselej v škodo dobri stvari.

Liberalni katoličani delajo brezploden vsak trud, vsako zmago. Komaj so katoliški borilci dosegli kaj vspeha, komaj so se sovražne čete osramočene jele vmikati, kar jim oni zastopijo pot zarotuje jih v imenu Kristusovih ran, v imenu ljubezni, naj pač nesrečnežev dalje ne preganjajo, naj jih ne ponižujejo, saj dobri stvari je vže tako zmaga zagotovljena od Boga! Ko bi se imel narediti zadnji korak, ko bi se zmagi dobre stvari imela postaviti krona — glejte ga hudiča v angeljevi podobi! on je

¹⁾ Balan. Contin. alla Storia Univ. ecc. Vol. III, 41.

²⁾ De Falloux

vedno pripravljen v imenu svojega lažnjivega krščanstva podati rešivno roko sovragu Božjemu!

Liberalni katoličani preverjajo z razlogi, ki se zdijo tehtni, pošteni, omamljajo s prijaznimi besedami. Krščanstvo ima več strani; s katerekoli strani je opazuješ, je lepo, je vzvišeno. A zabiti ne smeš, da v krščanstvu je vse mej seboj bistveno spojeno, vsak del je z družimi neločljivo sklenjen; moti se, kdor meni biti kristijan, ako le nekaj, le kar mu vgaja, sprejme, a drugo zavrže. Tako ravna liberalni katoličani; od krščanstva vzamejo le nekaj, ostalo zavrže; vzamejo pa navadno le to, kar kratkovidne bolj slepi, kar jih pri veliki množici bolj prikupi. Plašč, s katerim navadno odevajo svojo nagoto, je krščanska ljubezen. Prav. Pa krščanska ljubezen je le ena iz rastlin, ki poganjajo iz krščanske vere; kdor poslednje ne izpoznava, je njegova krščanska ljubezen navidezna, ničeva! Pa tudi prijazni so liberalni katoličani; ljubkost, prikupljiva olikanost jim je prirojena. S temi lastnostmi je pa kaj lahko denašnjemu svetu, ki je tako površen, hliniti se poštenega, pravovernega kristijana.

Liberalni katoličani zapeljujejo navadno tudi s poštenim nravnim življenjem. Ti ljudje so navadno blagega, mehkega srca, ljudje, v katerih čustvo prevaguje razumnost. Oni so dobrotljivi, vsmiljeni; ljudje tihe naravi, brez večih skušnjav, torej tudi brez večih grehov. Oni so pravi „božji volki“, ki sami slabega ne delajo, nikomur slabega ne privoščijo. In prav te prikupljive lastnosti jih priporočajo ljudem, da se jih strastno oklepajo in se s tem poprijemajo tudi njih zmot; kajti zdi se ljudem nemogoče, da bi taki dobri, neomadeževani značaji tudi prav ne mislili o veri!

Taki so liberalni katoličani. Nihče se ne bo torej čudil, da je njih vpliv velik, da more biti njih beseda, njih vzgled, kjer ga zastavijo, mogočna zavornica katoliške stvari v boji z nasprotnimi silami.

To dobro razumejo aposteljni novejše verske in socialne revolucije. Kjkoli najdejo katoliško vojsko edino, tesno sklenjeno, poskusijo najprej vrzel si narediti v vrste katoličanov s pomočjo njih liberalnih bratov. Zgodovina devetnajstega veka, posebno poslednjih petdeset let nam to očitno spričuje; liberalni katoličani ali so zaprečili zmago katoliške cerkve tam, kjer je bila vže gotova, ali pa so omogočili zmago revolucijskih sil tam, kjer bi bile same ob sebi prešibke. To so skušale vse dežele evropske: Belgija, Italija, Španija, Francija, Avstrija.

V Belgiji so si liberalni katoličani na vest nakopali odgovornost za civilni zakon, kateri je ena glavnih točk v socialističnem katekizmu. Čudno, kako široko vest imajo ti katoličani! Oni so pripomogli taki antikrščanski vstanovi do zmage, v tem ko so civilni zakon sami liberalci obsojali kot nasproten

verski svobodi, in je celo Lebeau, znani sovražnik katoliške cerkve, odrekal državi pravo mešati se v verske obrede.¹⁾ Isti katoliški poštimačci so se svojo omahljivostjo zakrivili, da vže od leta 1857 Belgijo vladajo večinoma masoni, in da sploh ta bogata dežela se svojim pridnim prebivalstvom ne more nikdar zatreti socializma ter povzdigniti naroda do prave sreče, katera se najde le v teoretičnem in praktičnem izpovedanji katoliških načel.

O Italiji nam ni treba veliko govoriti. Odločnih, zavednih brezvercev in demokratov je v Italiji vedno malo bilo; a kar je porivalo revolucijski voz, je bila kratkovidnost, breznačelnost, nedoslednost liberalnih katolikov. Sicer najbolj učeni in razsvitljeni možje, v privatnem življenji vzgledni katoličani, kaker Manzoni, Cesare Cantu, Rosmini, Ventura in tisoč drugih, so se z vsem mladinskiškim ognjem ogrevali za revolucijo proti posvetni državi papeževi, ne da bi videli, h kakemu kmcu mora takogibanje priti. Se le zdaj, ko je delo dovršeno, in ko so začeli socialisti in radikalci krinko metati z obraza, še le zdaj se vračajo k pameti in se začnejo organizovati proti rastoči socialni nevarnosti.

V Španiji se bojujeta katoliški in masonski ali brezverski princip vže od časa Napoleonovega. Vže kolikokrat je bila legitimna, katoliška reč blizu zmage, a vsakrat se je vmes vrnil nesrečni katoliški liberalizem, kateri vzdržuje v Španiji, v tako odlično katoliškem, vitežkem narodu ono breznačelno, polovičarsko, katoliško ljudstvo demoralizujočo vladu. Leta 1873 je legitimni kralj Don Karlos, zastopnik čistega katoliškega načela, stopil na špansko zemljo. Mesto za mestom je posedel. Narava se mu je vdala, povsod ga je narod začel pozdravljati za svojega kralja; a glej, nesreča je hotela, da je ravno takrat v Franciji na krmilu stalo liberalno katoličanstvo. S Francoskega je vlada Karlosu delala vsakeršnih ovir, podpirala španske radikalce. Slednjič so še španjski „zmerni“ katoliki podali francoskim roko in tako vjalovili katoliško podjetje junaškega kralja. Nikdar več se ne povrne prilika tako vgodna za katoliško Španijo. Še zdaj se narod pokori, žrtva antikrščanskih framasonskih spletk! Res, šiba Božja — liberalni katolicizem, kaker ga je večkrat imenoval Pij IX!

Isto nesrečno vsodo je liberalno-katoliška kuga prizadela Franciji. Ako sploh kdaj, bil je francoski narod po nesrečni vojski z Nemčijo voljan od pogubnih principov 1789 vrniti se k načelom sv. katoliške cerkve. Pač ginljivo je, kako je l. 1873 poslanska zbornica javno sklenila, da se ima na Montmartru v Parizu sezidati Srcu Jezusovemu narodno svetišče. Tedaj so se začela vstanovljati katoliška vseučilišča; katoliška zavest se je

¹⁾ Huyttiens. Discussions du Congrès national v. 1. p. 602.

probujala, moške so vstajali s krepko besedo, nevstrašno potezajoč se za prava katoliške cerkve. A reč je spet začela zastajati; nesrečni liberalizem francoskih katoličanov, ki je nekdaj podpiral prestol Filipa Orleanskega, ki se je zavezaval z svetohlinsko, v bistvu masonsko politiko Napoleona III, ta liberalizem je tudi zdaj vstavil ter počasi pomagal zadušiti katoliško gibanje na Francoskem. Meseca maja 1873 je moral liberalni Thiers odstopiti od predsedništva. Zbornica je za predsednika republike izvolila Mac-Mahona. Vanj so katoličani stavili velike upe; res, mož je bil za-se dober kristijan, odličen vojak, a mož polovičnih načel, katoliško-liberalnega mišljenja! Da bi si takrat Francija na čelo postavila čelga moža-katoličana, bi bila najbrže vkrenila na drugo pot kot jo najdemo dandanes. Pa Francija je še močno bolehalo za staro boleznijo, tako močno, da celo škofje, kot je bil Dupanloup, so tirjali od Henrika V, naj prizna narodu „svoboščine“ l. 1789, ako hoče zasedi prestol francoski! Mac-Mahonovi ministri so bili istega duha: monarhisti, a nestalni v principih, večinoma pristaši zmeznega liberalizma, prepričani, da principi velike revolucije se dajo soglasiti s „silabom“, sicer pa pripravljene prej odpovedati se poslednjemu nego prvim. Tako so spet katoliško-liberalni četerniki pomagali radikalcem voz izvleči iz blata, v katero jim je bil zagazil, in Francijo bo stalo spet britkih skušenj in prevratov, preden se povrne tje, kjer je bila l. 1873.

Nič častniše vloge ne igrajo katoliški liberalci v Avstriji. Tudi pri nas se vže dolgo bije boj mej liberalizmom in katoliško resnico; ta boj bi bil vže davno pri kraju, in bi bil gotovo končal se zmago Božje stvari, da ni bilo tudi pri nas nesrečnega polovičarstva, ki toliko ljubi mir in — spanje, ki se s toliko vestnostjo izogiblje načelnostnih preprirov. Kako lahko bi bilo za vselej vreči liberalni zistem l. 1873, ko je liberalizem z velikan-skim dunajskim polomom in z drugimi žalostnimi vspeli dozarjal svoj britki sad! Odločnosti je manjkalo, manjkalo je mož celih načel. To slabost katoličanov je dobro poznal Stremayer in drugovi pa drugi ministri, ki Avstrijo vladajo do dandanes. To našo novejšo, res žalostno dobo označuje slaven zgodovino-pisec tako: „Vedeli so liberalci, kako je mej katoličani veliko takih, kateri, polni golobje priprostosti,¹⁾ so se kazali zadovoljni z vsako majhno koncesijo, in so bili pripravljene vsako zlo, ki se je le na pol izvršilo, vzeti za herojično dejanje in kot znamenje poboljšanja.“²⁾ Od časa do časa pade z vladne mize kaka mrvica katoličanom, kaka nebi-stvena odredba n. pr. naj se vradniki na Telovo vdeležujejo procesije, naj se šolska mladež vzgaja „versko-nravstveno,“ naj se

¹⁾ Pieni di semplicità colombina!

²⁾ Balan. Continuazione ecc. II. 98.

šolske knjižnice revidujejo itd. — pa je za par let potolažena katoliška vest! Tako se mirno naprej predvika liberalni voz. Ko ga pa žuga radikalizem ali socializem prekucniti, priskočijo na pomoč s katoliške strani možje polovičnih načel, da ga v zvezi z liberalci pridržijo. In tako čedalje globokejše zasaja svoje moralne zobe v katoliške narode, v katoliško cesarstvo brezverski radikalizem, po šoli, po časopisji, po slovstvu, pot pripravljajoč veliki socialno-politični revoluciji. Naš greh, naš dolg, o zaspani, o polovičarski katoličani!

Zmaga katoliške reči je zagotovljena v besedah njenega Božjega početnika Jezusa Kristusa: Peklenska vrata je ne bodo premagala; a prepričani smo, da ta zmaga pride tem preje, ta zmaga bo tem popolnša, čim radikalniše se z naše njive iztrebi plevel liberalnega katoličanstva, čim hitreje izgine načelno polovičarstvo in pomežikovanje z ljudmi, ki so nasprotniki Božji!)

Dr. Mahnič.

David Friderik Strauss.

III. Pobija se teorija o evangeljskih mitih.

2. Štiri evangelja so avtentična in nepokvarjena.

Strauss trdi, da so naša evangelja bila spisana še le sredi II. stoletja od neznanih pisateljev po ljudskem nezanesljivem poročilu, ker manjkajo verodostojne priče iz I. in iz prve polovice II. stoletja, ki bi evangelja že takrat omenjale. Po tem takem bi bil postanek krščanstva popolnoma v meglo zavit in o njega Božjem začetniku bi ne vedeli nič gotovega! Ta trditev se mu zdi tako jasna in dognana, da bi velikodušno celo svojo hipotezo žrtvoval, ako bi se mu nasprotno dokazalo. Dobro! Mi sprejmemo stavo. — Dokazati hočemo, da so naša evangelja res pisana od onih mož, katerim jih krščanstvo toliko stoletij sèm prilastuje.

¹⁾ O liberalnem katolicizmu velja sodba, ki jo je v Parizu izrekla Sorbona o l. 1644 izišli knjigi Teof. Brachet-a „Le pacifique véritable“: „Ti ljudje, ako kdaj cerkev Božjo . . . očitno (aperto Marte) napadejo, povspešujejo zmago sv. cerkve; ako pa skriti prežijo, ne le da zmago zadržujejo, ampak v tem tudi plenijo, nepredvidne ranijo, nestanovitne zapeljujejo.“

Dokaže pa se avtencija (pristnost) kake knjige sè zunanji-
mi in notranjimi dokazi. Z u n a n j e dokaze imenujemo vse one
priče začasnih ali pozneje živečih pisateljev, ki z jasnimi besede-
dami omenjajo avtorja ali dobo kake knjige ali pa se kakersi-
bodi na knjigo in njen zadržaj ozirajo, ne da bi je izrecno i-
menovali. N o t r a n j i dokazi pa so nam vsa ona znamenja, ki
se v knjigi sami nahajajo in dajo sklepati na njen izvir (poče-
tek); vsaki knjigi je namreč vtisnjen značaj njenega pisatelja
kaker n. pr. otroku podoba očetova, ali kaker Francoz pravi:
Le style c'est l'homme. Preiskujmo najprej z g o d o v i n o r o-
k o p i s o v, kateri so nam ohranili prvotni tekst. Da se origi-
nali (avtografi), pisani od evangelistov samih na papir ali per-
gamen, do sedaj niso mogli ohraniti, razumel bo lahko vsak.
Mesto teh pa imamo p r e p i s e (apografe). Grški tekst vseh 4
evangeljev ali vsaj posameznih odstavkov se nahaja po Scrive-
nerjevem¹⁾ mnenju v 1000 rokopisih, izmed katerih stavlja jo kri-
tiki dva (nekateri celo tri, namreč vatikanski, sinajski in ale-
ksandrijski kodeksi) v IV. stoletje, eden (palimpsest sv. Efrema)
in 10 sancijalnih v V. druge v VI. — X. stoletje. Noben klasik
se ne more ponášati s tolikim številom ohranjenih rokopisov in
samo malo rokopisov je, ki izvirajo iz II — III. stoletja p r e d
Krist. n. pr. neki o d l o m k i Platonovega Fedona, Homerove
Ilijade in Aristotelove Politeje (iz I. stol.), ki so se našli v e-
gipčanskih grobovih. Da nemamo starejših evangeljskih rokopi-
sov, vzrok je najbrž Dijoklecijanov ukaz iz l. 303, da naj se kri-
stijanom svete knjige sežgo.

Res je, da prepisi, naj si bodo še tako stari in mnogošte-
vilni, ne zadostujejo, da bi se avtencija in nepokvarjenost kake
knjige dokazala. Zatorej je treba drugih dokazov.

Kdaj so bila evangelja spisana, je težko natanko dolo-
čiti. Katoliški teologi uče, da je sv. Matevž pisal v letih 40 —
50, sv. Marka 52 — 62, sv. Luka 61 — 63, sv. Janez okoli l.
100. Nemški racionalisti stavlja jo te letnice nekaj više ter me-
nijo, da so bila evangelja dovršena v l. 70 — 100. Mej najsta-
rejšimi rokopisi evangeljev in mej zadnjim evangelistom (sv.
Janezom) imamo torej 250 let praznote, katero je treba sè zgo-
dovinskimi pričami napolniti. V ta namen hočemo rabiti ista
sredstva, kakeršnih se poslužujejo filologi, želeč dokazati avten-
cijo kakega klasika, namreč zunanje in notranje dokaze. Med
zunanjiimi dokazi je pglavitna tradicija ali ustno sporo-
čilo t. j. vse one javne in zasebne priče, ki omenjajo naša evan-
gelja za časa njih postanka pa do njih najstarejših prepisov.

Najprej naštejmo one sv. očete in cerky. pisatelje, ki ome-
njajo ob enem vsa štiri evangelja.

¹⁾ Scrivener, Introduction to the critic of N. T. ed. 3. p. 75; glej
Cornely, Histor. et critic. Introductio vol I. p. 300.

Sv. Irenej, rojen v Aziji v letih 133 — 140, učenec sv. Polikarpa in Papije (torej dveh učencev sv. Janeza evangelista), pozneje sloveč škof v Lijonu (177 — 202), piše, da čez celi svet razširjena cerkev sloni na štirih evangeljih kakor na štirih stebrih.¹⁾

Na drugem mesta iste knjige nam pove sv. Irenej, kedo in kedaj je pisal posamezna evangelja. „Tako je Matej mej Hebrejci izdal v njih jeziku knjige evangelje, ko sta Peter in Pavel v Rimu evangelje oznanjevala in vtemeljevala cerkev. Po njih razhodu (odhodu) je tudi Marka, učenec in tolmač Petrov, izročil nam v pismu (pismeno) to, kar je Peter oznanjeval. Luka pa, spremljevalec Pavlov, je v pismo položil od njega oznanjevano evangelje. Pozneje je tudi Janez, učenec Gospodov, ki je celo na prsih njegovih slonel, izdal evangelje, v Efezu azijskem bivajoč.“²⁾ Ta priča obsega v sebi tradicijo lijonske, smirenske in efeške cerkve ter sega noter do apostolskih časov.

Tradicijo aleksandrijske cerkve nam je ohranil učeni Klement aleksandrijski († 217), ki v svoji knjigi Stromates apokrifnim evangeljem nasproti stavlja „štiri evangelja, katera so nam izročena po sporočilu.“³⁾ Na drugem mestu, katero nam je ohranil Evzebij, očak cerkv. zgodovine (H. E. VI, 14), razlaga Klement aleks., zakaj in ob kaki priložnosti sta pisala sv. Marka in Janez.

Iz več njegovih citatov razvidimo, da je imel pred seboj evang. sv. Mateja, Luke in Janeza.⁴⁾ Njegov učenec, jekleni Origen, takisto omenja 4 evangelja pisana od Mateja, Marka, Luke in Janeza, sklicujoč se na tradicijo, ter pravi, da samo ta vesoljna cerkev brez vgovora pripoznava.⁵⁾

Poslušajmo, kako so sodili o postanku naših evangeljev afriški kristijani: Kartazan Tertulijan, oče cerkv. latinščine († 240), piše zoper krivoverca Marcijona tako-le: „Evan-

¹⁾ Quoniam enim quatuor regiones mundi sunt, in quo sumus, et quatuor principales spiritus (t. j. vetrovi), et disseminata est Ecclesia super omnem terram, columna autem et firmamentum Ecclesiae est evangelium et spiritus vitae; consequens est, quatuor habere eam columnas, undique flantes incorruptibilitatem et vivificantes homines. Ex quibus manifestum est, quoniam qui est omnium artifex Verbum, qui sedet super Cherubim et continet omnia, declaratus hominibus, dedit nobis quadriforme Evangelium, quod uno spiritu continetur. S. Iren. C. haereses, l. III, c. 11, n. 8.

²⁾ S. Iren. C. haer. III, l. cfr. Euseb. H. E. V, 8.

³⁾ Clemens Alex. Strom. III, 13.

⁴⁾ Primerjaj n. pr. Paedag. l. I. c. 8 z mesti sv. Jan. I, 1 Mateja XIX, 17. Jan. XV, 1, 2 itd. Strom. l. II, c. 15. Mat. V, 28. Strom. II, c. 11. Mat. V, 8, 28. Strom. III, c. 7. Mat. XIX, 12. Strom. l. IV, c. 9, Mat. X, 32, Mark. VIII, 38, Luk. XII, 8, 11, 12, Strom. VI, 8, Mat. XIII, 25.

⁵⁾ Sicut ex traditione accepi de quatuor evangeliiis, quae sola in universa Dei ecclesia, quae sub coelo est, citra controversiam admittuntur. Origen. Comment. in Matth. apud Euseb. H. E. VI, 25.

geljev pisateljji so apostoli, katerim je Gospod sam dal nalogo oznanjevati evangelje, in mo žje a p o s t o l s k i, ne sami, ampak z apostoli vred in za apostoli Med apostoli nam delita vero Janez in Matej, med apostolskimi možmi jo obnavljata Luka in Marko.¹⁾

Tudi v Rimu so bila evangelja v II. stoletju znana. Leta 138, kmalu ko je vladati jel Antonin Pij (138 — 161), spisal je sv. Justin, imenovan filozof in mučenik, svojo apologijo v obrambo kristijanov, v kateri se nahaja toliko evangeljskih dogodkov in govorov, da je moral pisatelj te le iz naših evangeljev vsprejeti. Razlagaje cesarju krščansko službo Božje opomni, da so tako „apostoli v svojih znamenitostih, katere se imenujejo evangelja, kot od Jezusa jim naročeno sporočili“²⁾ Nadalje piše isti apologet, da se shajajo v nedeljo vsi (kristijani), ki stanujejo v mestih ali pa na deželi, na nekem skupnem kraju, in da se tedaj čitajo „znamenitosti“ (memorabilia) a p o s t o l o v ali pa spisi prerokov.³⁾ Torej so v prvih časih krščanstva ob nedeljah kaker dandanes čitali evangelja in odstavke starega zakona (liste). Iz tega tudi razvidimo, da sv. Justin evangelje vzporeduje knjigam st. zakona in da jim priznava kanonično veljavo.

Strauss in Tubinžani vvidevši moč Justinovih besed v prid sv. evangeljem, zvijajo se na vse mogoče kriplje, da bi te vničili, češ, da je sv. Justin svoje citate, ki so evangeljskim popolnoma slični, vzel iz kakega drugega evangelja, ki se dandanes ne nahaja več, ali pa da jih je zajel iz ustnega sporočila. Smešen izgovor! Zakaj pa se tisto „najstarejše“, gotovo imenitno evangelje ni ohranilo in so prvi kristijani mestonjega (po Straussovih mislih) sprejeli ponarejeno evangelje od neznanih pisateljev, ne da bi se kedo bil zavedel in temu oporekal?

Tolika je moč Justinovih dokazov, da celo Strauss pripoznava, da so za časa sv. Justina evangelja sv. Mateja, Marka in Luke bila znana.⁴⁾ Ker pa sv. Justin ne citira evangeljev doslovno (ad verbum), meni, da je moral imeti ta apologet poleg naših evangeljev še druge. Vbogi Strauss še tega ne vé, da so stari (tudi klasiki) le splošno citirali, ne pa natančno, navadno le iz spomina, ne pa doslovno.

1) Tertullianus, adv. Marcion. IV, 2.

2) S. Justin M. Apolog I. c. 66: *οί γάρ άπόστολοι έν τοίς γενομένοις ύπ' αυτών άπομνημονεύμασιν ά καλείται Εύαγγέλια.*

3) S. Justin. I. c. (Op. omn., Coloniae 1686 p. 98).

4) Tudi Hilgenfeld, eden najbolj naprednih racionalistov, to priznava pišoč: Es unterliegt keinem Zweifel, dass er (sv. Justin) auch (neben Matth. u. Marcus) das Lucas-Evangelium gebraucht habe; sogar der Gebrauch des Johannes-Evangelium's wird schwer abzuweisen sein. Einleitung p. 66.

Nadalje vprašamo Straussa, kako bi se upal filozof in mučenik sv. Justin v javni apologiji, cesarju posvečeni, sklicavati se na apokrifna (podložena) torej neverojetna evangelja? — Da je poznal sv. Justin samo 4 naša evangelja, priča tudi njegov učenec T a c i j a n, ki je bil poleg Teofila, škofa antijohijskega (l. 168.) prvokrat vsa štiri evangelja zbral v harmonično celoto „Diatessaron“. Vrh tega označuje sv. Justin v drugi svoji knjigi (Dialog. cum Tryphone c. 103) dovolj jasno pisatelje teh „znamenitosti“ t. j. evangeljev, pripomnivši: „v znamenitostih, katere so bile pisane od apostolov in njih spremljevalcev.“ Kdo ne vidi v teh besedah označenih apostolov Mateja in Janeza, ter Marke, spremljevalca sv. Petra, in Luke, spremljevalca sv. Pavla?

Tu vsak lahko spozná vso lahkomiselnost in svojevoljnost Straussovih „dokazov“ proti pristnosti evangeljev. Celo sloveči protestantovski kritik Konst. Tischendorf je takim tajilcem in zavijalcem zgodovinskih prič zaslužno v obraz zasolil besede: „to se pravi zgodovini in zdravi pameti v obraz biti.“¹⁾

Da so bila evangelja in sploh skoro vse knjige n. z. Rimcem znane in rabljene, priča Muratorijev fragment, pisan v Rimu okoli l. 150.

Celo krivoverci, ki so rabili in pačili evangelja za svoje krivoverske namene, pričajo o starosti in pristnem izviru teh svetih knjig. Vže sv. Irenej je to resnico sprevidel in zapisal znamenite besede: „Tako trdno so vtemeljena naša evangelja, da celo krivoverci zanje pričajo in da vsak, zajemaje iz njih, skuša dokazati svojo (krivo) vero.“²⁾

Tako piše katoliški škof živeč v drugi polovici II. stoletja, sodeč o prvi njega polovici. In ta prva polovica II. stoletja, v kateri so živeli gnostični krivoverci, je ravno tista doba, iz katere hočejo denašnji racionalisti dobiti orožja, da bi pobili pristnost naših evangeljev. Ali morda Irenej, ki je le par desetletij za temi krivoverci živel, ni mogel bolje vedeti o postanku in zlorabi evangeljev, ko Strauss in oholi nemški profesorji, osemnajst stoletij pozneje živeči? J. Knabenbauer S. J. sklepa iz tega, da je bilo takrat prepričanje o apostolskem izviru evangeljev tako jasno in neovrgljivo, da so morali celo krivoverci le na ti podlagi svojo krivovero zidati. V ta namen so namreč evangeljske tekste silovito krčili, pretvarjali in zavijali, ali nobenemu ni prišlo na misel eno ali vsa štiri evangelja kot nepristna zavreči.³⁾

Tudi poganski filozof C e l z, ki je za časa Hadrijana in

¹⁾ Const. Tischendorf, Wann wurden unsere Evangelien verfasst? Leipzig 1866 p. 43.

²⁾ S. Irenaeus, adv. haer. 11, 7.

³⁾ Stimmen a. M. Laach Bd. 23, p. 120.

Antonina živel (v prvi sredi II. stoletja) in je krščansko vero strastno napadal ter zvijačno sramotil! v znani knjigi *Λόγος ἀληθής*, dokazuje s tem, da je poznal naša evangelja. Govoreč n. pr. o vstajenju našega Zveličarja zabavlja, da si evangelisti nasprotujejo. Pri tem pa Celz nikdar ne taji avtencije evangeljev, znamenje, da ni imel vzrokov za to, če ne bi bil gotovo kristijanom tudi to očitil in se nad njimi zmagoslavno šopiril. Ta priča je zelo stara, ker Celz pravi sam da je le malo let preteklo, kar je Krist svojo cerkev sezidal.¹⁾

Strauss dobro ve o vseh teh zgoraj navedenih zgodovinskih pričah, ki govore za avtencijo evangeljev, vendar mu je vse to še premalo, ker znaša daljava do začetka evangeljev še zmerom sto let, torej toliko da se je lahko v teh letih mit razvil. Treba torej še niže v zgodovinske predale seči in navesti priče iz I. in začetka II. stoletja.

Sv. Ignacij, škof Antijohijski in učenec sv. Janeza evangelista († 107), navaja v svojih pismih večkrat sv. Matevža in Janeza. Drugi učenec istega apostola, namreč Papija, škof hijeropolitanski v Frigiji okoli l. 120, zapustil nam je klasičen tekst, iz katerega dokazujemo, da sta pisatelja prvih dveh evangeljev sv. Matej in Marka. Sodelovalec sv. Pavla, sv. Klement rinski, tretji papež za sv. Petrom, pisal je l. 96 svarilno pismo Korinčanom, v katerem se nahajajo citati iz Matevža, Lukeža in celo Janeza. Pismo sv. Barnabe (apostola?), pisano v l. 70 — 120 navaja večkrat sv. Mateja. Prestara knjižica „nauk 12 apostolov (*Διδασχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων*)“ iz I. stoletja govori o pisanem evangelju ter omenja Mateja in Luko.

Tako smo prišli do učencev apostolov in posredno do samih apostolov.

Zdaj hočemo navesti še drug imeniten dokaz. Strauss je pri svojem strastnem napadanju evangeljev kar pozabil na sv. Pavla. Celo racionalist Baur, ustanovnik tubinške šole, priznava, da so štirje prvi listi sv. Pavla popolnoma pristni. Dobro! Kaj pa obsegajo ti listi? Nič drugega kakor to, kar uče več ali manj evangelja: da se je Božji Sin včlovečil, bil za nas križan, da nas je sè svojo smrtjo odrešil, da je od smrti vstal itd. Sv. Pavel pa se je bil spreobrnil 3 leta po smrti našega Zveličarja, občeval z apostoli in pisal omenjene 4 liste v letih 51 — 60!

Da tem dokazom dodamo venec, navedemo v prid evangelistov še tretje naše evangelje.

Sv. Luka namreč pravi v začetku svojega evangelja (I, 1), da jih je mnogo skušalo pisati zgodovino Kristusovih dejanj, in da hoče tudi on podati kritično in vrejeno evangeljsko zgodovino.

¹⁾ Origen. adv. Cels. I, 26.

Torej so vže za časa sv. Luke bili evangeljski zapiski; nekateri eksegeti menijo celo, da meri tu sv. Luka na prva dva naša evangelja. Tako smo prišli pri svojem raziskavanju prav do tistega časa, ko sta se prvo in drugo evangelje pisali. Niže in bliže pač ne moremo iti.

Poleg zgodovinskih dokazov, ki pričajo o starosti naših evangeljev, je treba v poštev jemati tudi njih stare prestave, ki so osnovane na grškem izvirniku. Imamo namreč staro latinsko prestavo, *Itala* imenovano, in *sirsko Pešito* iz sredine ali celo iz začetka II. stoletja, eno ali dve koptski prestavi iz II. — III. st. po Kr. Nekateri učenjaki menijo celo, da je treba staviti *Italo* in *Pešito* na konec I. stoletja, kar pa ni gotovo. Ker nahajamo več recenzij (izdaj) *Itale*¹⁾ in *Pešite*²⁾ in ker se obe prestavi popolnoma vjemati, zato je moral izvirni tekst evangeljev vže mnogo prej biti spisani, najmanj pol stoletja prej. Kritično raziskavanje evangeljskega teksta nas torej zopet privede v konec prvega stoletja. Tako uči prvi kritik v ti stroki, slavni K. Tischendorf,³⁾ kateri je ob enem na podlagi zgodovinskih prič prišel do sklepa, da je bil kanon (zbirka sv. knjig) N. Z. vže zaključen koncem I. stoletja ali k večjemu v začetku drugzega.⁴⁾

Nazajgrede od IV. stoletja, kamor segajo najstari evangeljski prepisi, smo se prepričali, da so bila naša evangelja po celem krščanskem svetu in v vseh dobah noter do njih izvira znana in rabljena. Prve stolice krščanstva na vshodu, jugu in zapadu, kaker: antijohijska, efežka, aleksandrijska, rimska in lijonska cerkev, nadalje krivoverci (posebno gnostiki) in pogani (Celz), stare prestave in izdaje evangeljskega teksta pričajo soglasno in jasno, da so naša evangelja pristna in nepokvarjena. Noben klasik, da smelo rečem, nobena knjiga na svetu se ne more ponašati s tako odličnimi javnimi in zasebnimi pričami.

Ko bi hoteli sulico obrniti in tako strogo postopati, raziskujoč avtencijo starih klasikov, kaker racijonalisti postopajo sè sv. pismom, morali bi malo ne vsi pasti. Nekateri več ali menj poškodovani rokopisi Vergilja, Cicerona in Salusta prihajajo

1) S. Hieronymus, Praef. in Jos. o latinske prestave popravljanji piše tako-le: *Maxime cum apud Latinos tot sint exemplaria, quot codices, et unus quisque pro arbitrio suo vel addiderit vel subtraxerit, quod ei visum est.* Primeri tudi S. Avgustini Doctr. christ. II, 11.

2) Cureton, kanonik Westminsterški je našel v nitrijski puščavi l. 1858 neke evangeljske tekste *Pešite*, ki so po Kaulenovih in Tischendorfovih mislih starejši kaker do sedaj znane izdaje. Lansko leto ste dve angleški Misses našli v sinajskem samostanu nove sirske rokopise (evangeljev?), o katerih pa sedaj ne morem še poročati.

3) C. Tischendorf l. c. p. 124 — 187.

4) L. c. p. 99.

jajo iz IV. stoletja, rokopisi Terenca in Gaja iz V. st. Najstarejši kodeksi Tacita in Julija Cezarja so iz IX. st. Izmed 250 rokopisov Horacija spadata samo dva v VIII. st. Tibula rokopise zasledujemo še le v XV. stoletji, itd. Herodota omenja prvi Aristotel, torej 100 let pozneje, za tem čez 250 let zopet Ciceron in Dijoniz halikarnaški. Tukidida se spominjata še le Ciceron in Dijoniz halikarnaški skoro 330 let po njega smrti itd.) Vprašamo, ali so vsi ti klasiki zategadelj nepristni?

Recimo, da bi evangeljev nobena davna zgodovinska priča ne omenjala, vendar bi morali iz njih zadržajati sklepati, da so bili spisani v onem času, v kateri je stavlja tradicija. S tem pridemo do notranjih dokazov, s katerimi hočemo doognati pristnost evangeljev. Prebiraje liste evangeljev moramo brž priznati, da so jih mogli pisati samo očevidci t. j. taki, ki so bili navzočni pri dogodkih. Tako živo, nazorno in nadrobno pišejo evangelisti, toliko zgodovinskih, kronologičnih, topografičnih, arheologičnih in osebnostnih podrobnosti nam podajajo, da more le oni, ki se je s pametjo skregal, tem pisateljem verodostojnost odrekati. Kedor tako natančno piše, izpostavlja se nevarnosti, da ga lahko kontroliramo in kot lažnika zasačimo. Pa primerjajte pisavo evangelistov pisavi Zendaveste, budističnim legendam, Talmudu, Homeru, jugoslovanskim junaškim pesnim, in videli bodete gorostasni razloček. Tu je vse megleno, okrašeno, brez reda in zveze. Tu se nikdar ne pove, kje in kdaj se je to ali ono zgodilo, in tudi če se pove, ponavljajo se navadno zmerom iste stereotipne fraze, ki bijejo zgodovini v obraz.

Vgovarjalo bi se nam, da znajo tudi romanopisci in apokrifnih knjig pisatelji historično obliko posnemati. Zakaj bi neki evangelistom to bilo nemogoče? — Kako bi za Božjo voljo bili zmožni neolikani judovski ribiči, ki niso znali še dobro grškega ne, tako finega sleparstva? Če njih pisava vendar človeka gane, kar celo E. Renan in drugi neverci priznavajo, temu ni vzrok umetni njih slog, tudi ne vzlet fantazije, ampak plemenita preprostost njih pripovedovanja in gola resničnost dogodkov.

Nadalje trdimo, da evangelisti, tudi če bi bili hoteli, niso mogli slepariti. Saj se dejanja Kristusova in njegovih učencev niso godila v kakem skrivnem kotu, ampak javno, v pričo neštevilnih prič, prijateljev in sovražnikov. In ker so evangelisti kmalu po smrti Kristusovi pisali, moralo je takrat še mnogo ljudi živeti, ki so Kristusa videli in slišali. Kako bi se bili upali evangelisti pisati proti občno znani stvari, ne da bi se jim vgovarjalo, kakor so n. pr. vgovarjali cerkv. očetje apo-

¹⁾ Dr. Steph. Pawlicki, *Der Ursprung des Christenthums*, Mainz 1883 p. 60 in 84; Teuffel-Schwabe, *Geschichte d. röm. Litteratur* IV. Aufl. 1882; Sittl, *Griech. Litteraturgesch.* 1884 — 1887; Birt, *Das antike Bücherwesen*, Marburg.

krifnim knjigam? To bi bilo tako neumno, kakor če bi danes hotel kdo trditi, da smo Avstrijci pri Kraljevem gradu l. 1866. zmagali.¹⁾

Nadalje bi bilo pisatelju v II. stoletju po Kr. popolnoma nemogoče tako nadržobno pisati o političnih in socialnih razmerah Palestine, o osebah in krajih, o navadah in običajih, posebno pa o denarjih, ki so bili takrat v rabi, ker je Palestina po razrušenju Jeruzalema in vničenju judovske države dobila vse drugačno lice. To bi bil še le čudež, ko bi kak grški zgodovinar ali judovski rabin v II. stoletju pišoč o Kristusu vse tako natanko zadel, da bi mu denašnji zgodovinarji ne mogli dokazati zmote.

Tudi v zvišeni nauki, dogmatični in moralni, kateri se nahajajo v evangeljih, so nam nov dokaz o resnicoljubnosti evangelistov. Ti nauki namreč presegajo obseg človeškega razuma in torej niso mogli biti izmišljeni od preprostih ribičev. Krščanski nauki in skrivnosti daleč nadkriljujejo nauke vseh filozofov in celo judovsko vero st. z. Torej ne ostaja družega, kakor da so evangelisti te nauke od Božjega Sinu sprejeli in nam jih odkritosrečno sporočili.

Nadalje vprašamo, kako so mogli ti preprosti judje, med katerimi je bil samo sv. Luka, (rodom pogan in zdravnik) nekoliko izobrazjen, sestaviti tako idealno podobo našega Zveličarja? Morda poreče kdo s Straussom: to podobo Mesije so si evangelisti priredili poleg preroških mest st. zakona. Poleg te hipoteze bi morali biti evangelisti izvrstni pismouki, prekanjeni sleparji, večji in zmožnejši zavijalci svetopisemskih mest in zgodovinskih prič kakor Strauss sam. Kako neumna je ta trditev, spozna se iz tega, da so Judje ravno nasprotnega Mesije pričakovali, kralja zemeljskega, ki bi je odrešil jarma rimljanskega! Da so Judje in celo apostoli imeli res tako krivo mnenje o Mesiji, pričajo evangelja (Mat. 20, 21 — 23; Mark. 10, 35; Jan. 19, 14 — 15; 18, 33. AA. 1, 6), Jož. Flavij (Bell. jud. VI, 5, n. 4), Sveton (Vespas. c. 4), Tacit (Histor. lb V, c. 13). In vendar so si vkljub temu nevede (?) izmislili podobo trpečega Mesije?!

Konečno vprašamo, ali so mogli ti možje lagati brez kake koristi? da, dati celo življenje za svoje prepričanje? Vže prej ko so jeli apostoli pisati, so bili od judovskega višega zbora v ječo vrženi, bičani, zasmehovani, in vendar jim teh sauj o Kristusu niso mogli izbiti. Ne samo apostoli in evangelisti so evangelje zapečatili s svojo krvjo, ampak tudi njih nasledniki, papeži, učeni škofje in pisatelji, kakor sv. Ignacij, Polikarp, Lin, Klet, Klement, Ksist, filozof Justin, Dijoniz areopažki itd.; vsi

¹⁾ Celó Straussu se tako sleparstvo zdi nemogoče. *Leben Jesu* II Aufl. I. p. 91.

ti in celo nešttevilo krščanskih mučnikov so se svojo smrtjo potrdili ono vero v Kristusa, katero so zajemali iz evangeljev. In nobeden od teh ni vedel ničesar o sleparstvu evangelistov? — To je neverojetno in hipoteza o „sleparstvu“ je popolnoma neznanstvena.

Ne, ne! Evangelisti niso nobeni sleparji, ampak so, kaker pravi zadnji in največi izmed njih, sv. Janez namreč, sporočili nam to, kar so slišali in videli se svojimi lastnimi očmi, kar so razvideli in kar so njih roke obtipale“ (I. list sv. Jan. I. 1). In če tudi dva izmed njih, namreč sv. Marka in Luka, nista bila apostola, sta vendar občevala z apostoli in drugimi sovremeniki Kristusovimi ter se natanko dala od njih podučiti, kaker sv. Luka v začetku svojega evangelja pravi.

3. *Evangelisti si nikaker ne nasprotujejo drug drugemu in tudi ne sočasnim posvetnim pisateljem.*

Strauss smeši evangelja, češ, da si neprenehoma v svojih poročilih nasprotujejo in v obraz bijejo sočasnim posvetnim pisateljem. Mi katoliki ne moremo nikaker dopustiti, da se evangelisti motijo ali lažejo, drugače bi ne bilj pri pisanju od sv. Duha navdihnjeni. Če se torej nahajajo v njih nasprotja, so le navidezna (antiofanije), ne pa prava (antiologije). Treba le dobro rabiti hermenevtična pravila, in vsa nasprotstva zginejo. Vže sv. Avguštín je v tem obziru zapisal zlato pravilo: „Tam (v sv. pismu), če je kaj absurdnega, ne sme se reči: pisatelj te knjige se ni držal resnice, ampak je ali kodeks pokvarjen ali se je prestavljavec zmotil, ali pa ti ne razume.“¹⁾ Za Straussa in njegove somišljenike velja večinoma tretji od tu naštetih slučajev. Nočemo in ne moremo tu razvozlati vseh navideznih nasprotstev, katere Strauss nahaja v evangeljih. Kdor se hoče o tem natančneje podučiti, naj vzame v roke kak katoliški komentar novejšega časa. Samo v par vzgledih hočemo osvetliti Straussovo pu-hlo znanje in sofistiko.

Sv. Matej pripoveduje v II. poglavji o prihodu treh kraljev v Betlehem k novorojenemu Zveličarju sveta ter konča to pri-povest, da je sv. Jožef po njihovem odhodu z Marijo in njenim detetom pobegnil v Egipet, da bi krvolok Herod Jezusa ne v-moril. Sv. Luka pa piše v svojem evang. II. 22 — 39, da so po 40 dneh očiščevanja Marijinega nesli Jezusa v Jeruzalemski tempelj, kjer sta ga Simeon in Ana slavila kot odrešenika sy-ta, ter da, „ko so vse dovršili poleg zapovedi Gospodove, vrnili se v Galilejo v njih mesto Nazaret.“ Strauss trdi, da se ta dva

¹⁾ S. Augustin contra Faustum II, 2.

dogodka med seboj izključujeta, torej da se nista nikdar zgodila in da sta le izmišljotina evangelistov ali pa bajka v evangelja sprejeta.¹⁾ Mi pa pravimo, da se dasta obe evangeljski pripovedi lepo združiti in da sta obe resnični. Sv. trije kralji so prišli še le za eno ali za dve leti v Betlehem Jezusa počastit, torej je med tem časom lahko bil v templju darovan, ne da bi Herod o tem kaj zvedel ker je bila cela ta slovesnost le zasebna. Za to prav piše sv. Luka, da se je sv. družina po darovanju Jezusa vrnila v Nazaret. Ali tu niso ostali, ampak vredivši svoje opravke podali se zopet v Betlehem, kjer je bil Jezus rojen in kjer bi moral biti po njih mislih tudi odgojen kot sin Davidov. Čez eno leto, morda ravno na obletnico rojstva Kristusovega so prišli v Betlehem trije kralji. Ko pa je bil malo ur prej zvedel Herodež o Jezusu in sicer po treh kraljih, ki so ga bili prej v Jeruzalemu obiskali, je sv. družina še isto noč pobegnila v Egipt. Na to še le je dal Herod vsmrtiti nedolžne otročiče „od dveh let in še nižje stare, poleg časa, katerega je bil zvedel od kraljev.“ Mat. II. 16. Tako so to stvar razlagali vže nekateri cerkv. očetje in dandanes: Knabenbauer, Fillion, Cornely, Grimm in drugi. To razlago podpira tudi to, da kažejo stare podobe (v katakombah), ki predstavljajo prihod treh kraljev, Jezusa vže kot fantička in je po besedah sv. Mateja (II, 22) sv. družina vrnivši se iz Egipta hotela nastaniti se v Betlehemu.

Brž na prvi strani evangeljev nahaja Strauss protislovje. Matej namreč izpeljuje v svoji knjigi rodov Jezusa po Jožefu iz Davidove rodbine, a na konci istega poglavja (I, 25) piše Matej, da ni bil sv. Jožef naravni oče Jezusov, marveč da je bil od sv. Duha čeznaravno spočet. Čemu sploh treba dokazati, da je bil Jožef iz rodu Davidovega, če ni bil on oče Jezusov? — Odgovor je lahek. Marija D., mati Jezusovega je bila hči dednica (Erbtochter) in se je morala kot taka po judovskem zakonu poročiti v svojem rodu. Če pa je kot hči dednica morala vzeti sorodnika sv. Jožefa, je s tem ob enem dokazano, da je bila tudi ona iz taistega rodu. Sicer je pri knjigah rodov zadostovalo legalnó (postavno) sorodstvo (po adopciji), in pred postavo je sv. Jožef res veljal kot oče Jezusov. Da Matej nikaker ne namerava Jožefa kot pravega očeta Jezusu pripisati, sledi dovolj jasno iz zadnjih besed iste knjige rodov: „Jakob pa je rodil Jožefa, moža Marije, od katere (ne: katerega) je rojen Jezus.“ (Matej I, 16).

Strauss et consortes hočejo dokazati protislovje med Matejem in Luko glede pradedov Jezusovih. Ali navidezna ta navskrižnost se lahko poravna, če se pomisli, da podaja Matej le-

¹⁾ Leben Jesu f. d. deutsche Volk II Aufl. p. 384.

galni rodopis (namreč pokoljenje Jožefovo,) Luka pa naravni rodopis (t. j. pokoljenje Marijino.)

Nekatera dejanja in nauki Kristusovi se v evangeljih večkrat ponavljajo, n. pr. Kristus je dvakrat izgnal iz templja prodajalce (Jan. II. 13 in Mat XXI, 12), dvakrat bil od žene razviljen (Luk VII, 37 sq. Jan. XII, sq.), večkrat slepe ozdravljaj, prihajaje in odhajaje iz Jeriha, itd. Neverni kritiki tu zopet zmagoslavno vpijejo: Glejte, kako si evangelisti nasprotujejo! Ali vgovarjalci ne pomislijo, da se na teh evangeljskih mestih pripovedujejo sicer podobni, a popolnoma različni dogodki. Zatorej ni čuda, da se ne vjemajo, ker so različni. Pravo nasprotje bi bilo le tedaj, ko bi isti pisatelj nasprotno trdil o isti stvari v istem obziru. A smelo rečemo, da kaj takega ne nahajamo v evangeljih. Saj tudi posvetni zgodovinarji o istem dogodku govoreči podajajo različne okolnosti in se nikdar od besede do besede ne strinjajo. Kdo bo pa zategadel te dogodke tajil in je bajkam prišteval? Na tak način bi se malone vničila vsa zgodovina! Dovolj je, če se priče v glavnih stvareh, v bistvu vjemajo.

Vrh tega je treba pomisliti, da ima vsak evangelist, opisujoč Kristusova dela in reke, drugačen cilj pred očmi in da obravnava sicer isto stvar pa z drugačnega stališča, v drugačnem sporedu, načinu in slogu. Konečno opozarjamo še, da je bil evangelistom glavni namen podati svetu verske in moralne nauke Kristusove, ne pa pisati zgodovino.

Kaj pa sledi iz teh navideznih nasprotij, ki se nahajajo pri naših evangelistih? To, da so evangelisti pisali samostalno in neodvisno, ker, če bi se bili prej sleparski pogovorili, bi ne bili pustili teh nasprotij in navskrižnostij v svojih spisih, ampak bi vsi po enem kopitu pisali.

Evangelja omenjajo toliko kronologičnih, zgodovinskih, geografičnih in političnih podrobnostij, da nam je zmerom mogoče o njih natančnosti v tem obziru prepričati se. Koliko razlagalcev vernih in nevernih je te podatke preiskovalo, o njih dvomilo in celo pobijalo, a dandanes, ko je Božja previdnost odprla v novih najdbah in izkopaninah nove vire, so se skazali resnične. Tudi Strauss bi si bil lahko prihranil marsikatero blamažo, ako bi bil hotel nekaj let počakati.

Kako so pred leti racijonalisti skušali osmešiti sv. Luke vest o ljudskem popisovanju, katero je bil izvršil za časa Kristusovega rojstva Sulpicij Kvirin, predsednik, Sirije in sicer na povelje cesarja Avgusta! Strauss, Renan, Mommsen, Schürer in drugi so širokoustno trdili, da se je tu sv. Luka zmotil za celih 10 let, ker je bil Kvirin, kakor Jožef Flavij pripoveduje, še le 10 let po Kr. rojstvu predsednik Sirije, namreč takrat, ko je bil l. 759 (760) u. c. Arhelaj od cesarja odstavljen in se je njegova dežela združila z rimskim cesarstvom.

Ali dandanes je dokazano, da je Kvirin bil dvakrat predsednik sirski in sicer ravno za časa rojstva Kristusovega l. 750, ko je vporni rod Homadenov v Ciliciji podjarmil. Sicer je med rojstvom Kristusovim in med prvim predsedništvom Kvirinovim skoro eno leto razločka in stvar zaradi pomanjkanja virov do sedaj ni še dognana, ali to se da lahko poravnati, če se vzame, da so to ljudsko popisovanje bili vže njegovi predniki začeli, on pa nadaljeval in dokončal. Še najbolj verojetno razlago tega vprašanja nam je pōdal učeni dr. Stefan Pawlicki, profesor na jagelonskem vsenčilišču v Krakovem v svoji vže imenovani sloveči apologiji „Ursprung des Christenthums,“ ki je izšla v mnogo jezikih.¹⁾

Drugo mesto sv. Luke, nād katerim izliva Strauss svoj žolč in strupen zasmeh, se glasi tako-le: „V 15. letu vlade cesarja Tiberija, ko je bil Poncij Pilat deželni oskrbnik Judeje, Herod tetrarh Galileje, Filip njegov brat tetrarh Itureje in dežele Trahonitide in Lizanija tetrarh Abilene pod višimi duhovni Ano in Kajfo je izšlo povelje Gospodovo do Janeza, sinu Zaharije, v puščavi.“ (Luk. III. 1 — 2.) Vže iz tu nakopičenih imen se lahko razvidi zgodovinski značaj in resničnost evangelistova. Ta imena niso izmišljena, ampak se nahajajo tudi v posvetni zgodovini, posebno pri judovskem pisatelju Jožefu Flaviju. V tem tekstu se Strauss posebno spodtika nad Lizanijo, o katerem sv. Luka pravi, da je vladal v Abileni pri Damasku oni čas, ko je javno nastopil sv. Ivan Krstnik (okoli 30. leta p o Kr.), kateri pa je po trditvi Straussovi bil brez dvoma vže 30 let p red Kr. po nasvetu Kleopatre od Antonija v-morjen.²⁾

Ali ko je smešil oholi Strauss sv. Luke „zgodovinsko vednost“ — osmešil se je sam.

Ako bi bil pazljivo čital Jožefa Flavija (Ant. XIX, 5, 1; XX, 7, 1. Bell. Jud. II, 12, 8), bi se bil lahko prepričal, da je tetrarhija Abilenska pripadala pred 37. letom p o Kr. res nekemu Lizaniji in da se je po njem tako imenovala. A Lizanija I. (za časa Antonija in Kleopatre) ni stoloval v Abili, ampak kaker njegov oče Ptolemej v Kalcidi (Chalcis) in njegovo celi Libanon obsegajoče kraljestvo se tedaj ni moglo imenovati po malem delu njegovem, namreč po vasi Abili. Abila se je še le poznej od tega kraljestva odcepila in bila dana onemu (mlajšemu) Lizaniji, o katerem govori sv. Luka. Da je živel za

¹⁾ Pawlicki Op. c. p. 127. Primeri o tem vprašanja Wetzer u. Welte K. Lexikon II Aufl. pod besedo Census; Cornely, Introductio in U. T. U. vol. III. p. 152 sqq. Vigouronx, Le X. Testament Paris 1890 p. 81 sq. Riess, Geburtsjahr Christi, Freiburg 1880 p. 66. sqq. Zumpt, Wieseler itd.

²⁾ Strauss, Leben Jesu IV Auflage, I. p. 341 sq. Leben Jesu f. d. deutsche Volk, p. 336.

časa Tiberija, (torej ravno v onem času, kaker piše sv. Luka) res neki Lizanija, tetrarh Abilenski, je dokazal — čujte! — E. Renan na podlagi dveh blizo Abile (l. 1737) in Balbeka (1823) najdenih napisov.¹⁾

Celo protestantski profesor dr. Emil Schürer, ki v svoji učeni knjigi skuša na vse kriplje dokazati, da se je sv. Luka omenjajoč ljudsko popisovanje za rojstva Kristusovega zmotil za 10 — 12 let, pripoznava, da ima tu (govoreč o Lizaniji) sv. Luka popolnoma prav.²⁾

Tako pobija eden racijonalist družega! Tem bolje, da jih nam ni treba pobijati. Zgodovinska vrednost sv. Luke se je v teh dveh slučajih pokazala v najlepši luči, in naš evangelist je dobil celo od nevernikov zasluženno zadostilo. Tako se bo najbrž zadostilo tudi drugim mestom evangelijskim, ki dandanes niso še razvozlana.

Strauss zametuje evangelje tudi zaradi tega, ker njihovih pripovedij ne potrjujejo posvetni zgodovinarji.

Sočasni pisci grški in rimski molče o evangelistih in o Kristusu, ki je vendarle glavna oseba evangeljem. Še le za cesarja Trajana (98 — 117) se omenjajo kristijani in sicer pri Tacitu (*Annales* l. 15, 44.), pri Svetonu (*vita Neronis* c. 16, *vita Claudi* c. 25) in pri Pliniju mlajšem v znanem pismu, Trajanu pisanem (l. X ep. 97.) —

Na to odgovarjamo:

a) Mnogo literarnih del, pisanih v I. stoletju, se je vže zaradi slabe snovi, na kateri so bila pisana, pozgubilo ali pa so bila na ukaz cesarja Teodozija ml. in Justinijana vničena. (*Pandect* l. 3 cod. de Trinit. Novell. 44. 1.)

b) Rimskim politikom in filozofom se je zdela nova krščanska vera toliko vredna ko sto drugih takrat v rimskem cesarstvu vladajočih, posebno v I. stoletju, ko ni bila še tako razširjena, da bi bila nevarna državi.

Nova sekta, kateri so pripadali večinoma vbogi in sploh ljudje niže vrste in katere ustanovnik je bil neki judovski rabi, je komaj zaslužila pozornost oholih filozofov in mogotcev. Torej se ni čuditi, če se rimski in grški pisatelji ne pečajo s krščansko vero v svojih spisih.

Vendar, hvala Bogu, imamo nekaj posvetnih dokumentov, ki pričajo, da je bil Kristus zgodovinska oseba in da je njegova vera bila vže v I. stoletju znana.

¹⁾ Primeri, Vigouroux, *Le N. Testam.* Paris 1890 p. 130. E. Renan, *Mémoires de l'Académie des Inscriptions* 1867, part. II. p. 68 — 69 in pag. 80.

²⁾ E. Schürer, *Geschichte d. jüd. Volkes im Zeitalter J. Chr.* Leipzig 1890 II. Auf. I Th. p. 603.

Prvi rimski zgodovinar, slavni Tacit († 119.), je v svoji knjigi *Annales* ovekovečil Kristusovo ime in dal spričevalo njegovi zgodovinski resničnosti. Vredno je, da navedemo to znamenito mesto: „Neron (cesar) je z izbranimi mukami trpinčil ljudi, ki so se navadno imenovali kristijani. Ime so dobili od Krista, ki je bil za vlade Tiberija na vkaž Poncija Pilata oskrbnika vmorjen. Ta nagnusna prazna yera, v začetku nekaj malega zadrževana, je zopet prodrila, branove podrla in se nalik divjemu potoku razlila ne samo po Judeji, kjer je imela svoj izvir, ampak tudi po Italiji in je vdrla celo v Rim.“ (*Annal.* I. 15, 44). Iz tega mesta Tacitovega se da sklepati, da je bilo v že nekaj desetletij preteklo, kar je bil Kristus svojo vero vstanovil.

Avtentična *Acta Pilati* so se sicer zgubila in dan denašnja so le podložena, a tudi ta pričajo, da je rimski oskrbnik Poncij Pilat res bil služabno sporočil cesarju Tiberiju v Rim o dogodkih, ki so se bili zgodili zadnje dni v Jeruzalemu. Da so ti akti Pilatovi obsegali ne samo križanje Kristusovo, ampak tudi njegove čudeže, pričata Tertulijan¹⁾ in Justin mučenik pišoč: „Da se je to res tako zgodilo, lahko razvidite iz aktov, ki so bili pod Pilatom spisani.“²⁾

Tu se sklicujeta dva cerkv. pisatelja vpricho cesarja in izobraženega občinstva na javne akte Pilatove, znamenje, da so takrat avtentični ti akti res obstojali. Ne moremo si misliti, da bi ta dva vestna kršč. učenjaka bila zamenila apokrifne akte s pristnimi, če so sploh apokrifni vže takrat bili podtakneni, ko tega ni bilo treba.

Tudi Jožef Flavij (*Flavius Josephus*), imenitni pisatelj judovski, živeč za časa apostolov, ni smel molčati o tako imenitni osebi svojega časa, kakeršna je bil Kristus.

Sloveče mesto pričajoče o Kristusu, ki se nahaja v njegovih „*Stariinah judovskih*“ (*Antiquitates judaicae* XVIII. 3) in ki je bilo vže Origenu (c. *Celsum* I, 47), Eusebiju (*H. E.* I, 11; *Dem. evang.* III, 7) in sv. Hijeronimu (*de script. eccl.* c. 13) znano, sicer dandanes malokdo več kot popolnoma avtentično zagovarja. Veči del učenjakov trdi po pravici, da je to mesto interpolirano t. j. da je jedro sicer pristno, a da je pozneje od krščanskih prepisovalcev bilo razširjeno.³⁾ Vredno je, da navedemo to znamenito Flavijevo pričevanje v slov. prestavi: „V tistem času nastopi Jezus (moder mož, če se ga sploh sme imenovati moža: ker je bil), izvrševalec čudežnih del (učenik ljudi, ki veselo sprejemljejo resnico.) In on je spravil mnogo Judov

¹⁾ Apolog. adv. Gentes c. 21, Op. O. Colon. Agrip. 1617 p. 37.

²⁾ S. Justini opera. Coloniae 1686, apolog. II. p. 76.

³⁾ Primeri: 9. A. Müller, *Christus bei Jos. Flavius*, Innsbruck, Wagner 1890.

kaker tudi Grkov na svojo stran. Ta je veljal za Kristusa. In akoravno ga je Pilat, ovajenega od naših viših, na križ bil ob sodil, vendar niso prenehali oni, ki so se ga prej držali. (Ker on se jim je prikazal tretji dan zopet živ, kaker so od Boga razsvitljeni preroki to in tisoč drugih čudežnih rečij o njem bili izrekli.) Se dandanes ni prenehalo ljudstvo krščansko, ki je do bilo po njem ime.¹⁾ Da pa je Jož. Flavij moral v svoji knjigi res o Kristusu govoriti, priča drugo mesto iste knjige (Ant. jud. XX, 9.), v katerem nazivlje sv. Jakopa brata Jezusovega, imenovanega Kristusa.²⁾

Če pa je to mesto avtentično, mora biti tudi prejšnje, ker si ne moremo misliti, da bi bil Jož. Flavij glavno osebo svojega časa tako kratko in nejasno označil. Vrh tega bi bilo čitatelju to drugo mesto popolnoma nerazumljivo, ko bi pisatelj ne bil prej kje omenil J. Kristusa. Saj omenja celo Ivana Krstnika in je bivajoč na dvoru cesarjev Flavijev, v katerih rodbini je krščanstvo cvelo, gotovo slišal o Kristu in njegovih čestilcih. Seveda se nahajajo kritiki, ki tudi to (drugo) mesto Jož. Flaviju odrekajo, češ, da bi tak ljubljeneč cesarjev ne smel tako pisati o judovskem Mesiji, ne da bi se bil Rimljanom zameril.³⁾ Ali proti temu dokazovanju moramo pripomniti, da bi morali biti pokvarjeni vsi rokopisi Jož. Flavija „Starin“ vže v III stoletju in da izgovor nasprotnikov tudi nekaj dokazuje. Če res Jož. Flavij iz obzira do Rimljanov, takratnih gospodarjev, Judom ni smel govoriti o Kristu kot Mesiji in vstavnovniku Rimcem nagnusne sekte krščanske, potem takem njegov molk ne škoduje naši stvari, marveč nam velja kot negativen dokaz. Če je tu judovski pisatelj res moral molčati o Kristu, zakaj pa nam očitata, da on o Kristu le molči? —

Imenitna priča v tej stvari je tudi jud Trifon, s katerim se je pričkal sv. Justin. Trifon pravi v znanem dijalogu, da pozna evangelja, da jih je čital večkrat, pa da ne more sprejeti evangeljskega nauka, ker bi s tem tajil Mojzesa in preroke.⁴⁾

Lahko bi še naveli kot dokaz zagrizene napadovalce krščanstva, cinike in epikurejce n. pr. Lucijana samosatskega, Krescencija filozofa, Frontona Afrā, ki so v drugi polovici II. stoletja smešili Kristusa in kristijane — pa dovolj! Kdor se hoče prepričati, ima tu vže dovolj dokazov.

Snov nam je čez mero narasla in treba se je bližati koncu. Ker nam ni mogoče na vse Straussove vgovore odgovarjati, naj zadostujejo k sklepu in cumulo še ti-le.

¹⁾ Opomnja. Besede v oklepajih so interpolirane.

²⁾ Ἰσχυρῶς παραγγέλων εἰς αὐτό (τὸ συνέδριον) τὸν ἀδελφὸν Ἰησοῦ τοῦ λεγομένου Χριστοῦ.

³⁾ Dr. E. Schürer op. c. p. 458 sq.

⁴⁾ S. Justini dialog. cum Tryphone c. 10.)

4. Drugi dokazi, ki vničujejo Straussovo hipotezo.

Da je hipoteza o evangeljskih mitih popolnem neznastvena, se razvidi tudi iz bistva mita ali bajke. Kedaj nastanejo miti? — Samo v predzgodovinski dobi, v tako zvani pesniški dobi kakega naroda. Bajke so mladostne sanje narodov, ki se skadijo, kedar se narod zave in začne reflektirati. To pa se zgodi navadno vže tedaj, ko začne narod pisati in se likati. Zatorej nahajamo narodne pravljice in bajke v prozajični in pesniški obliki le v temni predzgodovinski dobi n. pr. Ilijado in Odisejo pri Grkih, Nibelunge pri Nemcih, narodne pesni o kraljeviču Marku pri Srbih itd. Kedar se bo omika v Bosni in Hercegovini razširila, kakor n. pr. v Dalmaciji, se t a k e pesni več ne bodo skladale in celo stare pozabile. V zgodovinski dobi se dogodki zapisujejo natančno, ne pa več z onim stereotipnim vodom, s katerim pričenjajo bajke n. pr: „enkrat je bil;“ „es war einmal ein König;“ „Zivel je svoje dni.;“ „V starih, starih časih.“

Navadno se okoli kakega junaka (Orfeja, Herkula, Siegfrieda, kralj. Marka) razvije le ena vrsta pripovedek in le n e k a t e r e poteze njih delovanja se stereotipno ponavljajo. Bogate raznovrstnosti, reda in zveze zastoj iščeš pri bajkah; vse je neverjetno, nedoločno, megleno in sè živo fantazijo prepredeno.

Kristus in apostoli pa so živeli v zgodovinskem času in na zgodovinskih tleh. Evangelisti pišejo, kaker smo pri sv. Luki videli, sè skrupolozno natančnostjo, kedaj je bil Kristus rojen, kedaj je javno nastopil njegov predhodnik sv. Janez Krstnik, kod je hodil naš Zveličar, kedaj in kje je ta ali oni čudež storil, s katerimi judovskimi strankami se je boril, kdaj je trpel in vmrl itd. Glavno pozorišče njegovih duhovitih govorov in čudežnih dejanj je bil — posebno zadnje dni — J e r u z a l e m, glavno mesto Palestine, v katerega ulicah so se srečevali judovski pismunki in duhovni, rimski vojaki in oblastniki, sirski in egiptovski kupci. Indovski narod je bil vže davno (vže pred Mozesom) prestopil pragsvoje pesniške dobe in se je za časa Kristusovega, zaigravši svojo samostalnost, bližal poginu. A rimska država se je tedaj grela na solncu svoje slave in veličja. Grški jezik in grška omika sta bila zavladała na celem vshodu. — Farizeji in Saduceji, Herodijani in narodni zeloti so se mej seboj prepirali in zedinjali zoper skupnega sovražnika — Rimljana. — Verski dvomi in vprašanja, posebno o Mesiji, svetopisemski in politični prepiri so bili takrat v Jeruzalemu na dnevnem redu. Vprašamo tedaj, ali se je mogla na takem mestu in v takem času in pri tako materijalističnem narodu, kaker je judovski, roditi bajka

sama ob sebi? Ravno tako ne, kaker je v naših časih to nemogoče. Zgodovinske priče ustne in pismene bi vsak tak poskus nemogoč naredile. Če bi bilo to res mogoče, kaker Strauss želi, po tem bi se skoro vsaka zgodovinska oseba smela šteti za bajko. Tako so n. pr. poleg Straussovih načel a proti Straussu dokazali, da ni bilo ne Luterja, ne Napoleona, in da je celo Strauss sam — bajka!¹⁾

Vsaka bajka potrebuje stoletij, da se razvije, razširi in vdomači. Koliko časa je trebalo, prej ko je kralj Matijaž ali kraljevič Marko dobil tako obliko, kakeršna se nam kaže v narodnih pesnih! Na podlagi te premise hočemo zdaj dokazati, da se „evangeljski mit“ ni mogel razviti v tako kratkem času, kaker misli Strauss. Kaker racionalisti sami uče, so bila pisana naša evangelja v l. 70 — 100, in sicer po ustnem sporočilu in nekaj tudi po zapiskih. Okoli l. 70. pa je živelo še mnogo starih ljudij, ki so v svoji mladosti (v 20 — 30. letu.) našega Zveličarja videli in slišali. Od Kristusove smrti l. 33. pa do početka evangeljev bi bilo po tem takem le 37 let, v katerih bi se bil celi mit o Kristusu razvil. Če bi se torej po preteku teh let kateri upal stopiti pred svoje sovremenike s ponarejenim životopisom Kristusovim, bi mu gotovo vgovarjali oni stari ljudje, ki so Kristusa videli in slišali, posebno pa vsi Kristusovi sovražniki. Se manj pa bi bili ti ponarejeni evangelji prodrli v vse krščanske cerkve, ker so apostoli (takrat še živeči) in njih nasledniki krščanski nauk kot največi zaklad hranili in pazno varovali. Pa naj dandanes kedo poskusi ponarejati zgodovinsko resnico dogodkov, ki so se pred 40 leti zgodili n. pr. trdeč, da je bil recimo Garibaldi svetnik, da je čudeže delal itd. — videl bo, če mu bodo ljudje verovali in ne marveč zaprli ga v norišnico! Najlože in najkrajše se Straussu sapa zapre z dilemo, katero predlaga v ta namen J. Knabenbauer S. I. Ta učenjak sklepa tako-le: Kristus je delal čudeže ali pa jih ni delal. Če je delal čudeže, so ga po pravici šteli za Mesijo in ohranili vsako njegovo besedo in delo globoko v spominu. Apostoli in njih nasledniki so gotovo strogo pazili, da se ustno sporočilo ni pokvarilo. Če pa Kristus ni nobenih čudežev storil, kako, vprašamo, so mogli ljudje o njih govoriti, kako je mogel kdo o njih pisati, ne da bi mu drugi vgovarjali? Porečeš morda sè Straussom: Judje so na podlagi sv. pisma st. z. pričakovali,

¹⁾ Glej: Hagen. Beweis, dass Dr. M. Luther nie existirte, Berlin 1838. Das Leben Napoleons kritisch geprüft, Leipzig 1836. Dr. Kayserlingk: „Dr. Strauss u. sein Buch, eine Sage des XIX Jahrhunderts“ v Literaturbl. zum Morgenblatt 1836 N.o 79. Dobro jo je zasolil Straussu F. Grulich v knjižici: Betrachtungen über den Versuch, das Leben Jesu in eine Sage zu verwandeln. Leipzig 1836 p. 18, pišoč: die Strauss'sche Ansicht von Entstehung der Evangelien aus lauter späteren Dichtungen ist selbst die widernatürlichste Dichtung!

da bo Mesija delal čudeže. Jezusa Kr. pa so imeli za Mesijo, zatoorej so si lahko v glavo vtepli, da jih je res storil. No, v tem slučaju bi bili Judje res pravi bedaki, da so Jezusa šteli za Mesijo, če res ni storil tega, kar so od njega pričakovali, temveč jih še le prevaril.¹⁾

Celo zgradbo Straussovih lažij in sofizmov vam je tu podrl katoliški mislec v par stavkih! Dà, dà misliti je treba, a ne slepo verovati vsakemu sleparju, ki hodi k nam v ovčjem oblacilu!

Vgovarjalo se nam bode, da so v onem času vendarle nastala apokrifna evangelja. Ali ta evangelja niso proizvod narodnega življenja, pisani cvet narodne domišljije, ampak so navlašč od krivovercev, torej z določenim namenom spisana. Neki zakotni pisaci so namreč hoteli zadovoljiti radovednosti kristijanov, videč, da naša evangelja le malo poročajo o mladosti našega Zveličarja ter so zveržili poleg jako dvomljivega sporočila, a tem bolj plodovite svoje domišljije neka evangelja, kiso našim pristnim nekaj podobna. Vrh tega so krivoverci, ne nahajajoč v naših evangeljih dokazov svojim zmotam, sami zmislili neka dejanja in govore Kristusove ter jih zvarili v evangelja, ki se zovejo apokrifna ali nepristna. Dandanes štejemo okoli 40 takih evangeljev, ki nosijo imena apostolov n. pr. protoevangelje sv. Jakopa, evang. mladosti J. Kr. (arabsko), evang. sv. Tomaža, Nikodema, Tadeja, Petra, Andreja, Jerneja, Barnabe itd. in celo — Judeža Iškarijota! Ali ta zakotna evangelja od sv. očetov kot nepristna ožigosana, se niso nikdar v kat. cerkev sprejela ter so se večidel v teku časa pozgubila. Nekatera so se vendar razširila med lahkoverno in radovedno ljudstvo ter se vdomačila v narodno slovstvo. Tako imajo Čehi, Rusi, Srbi in Hrvatje mnogo teh apokrifnih knjig.²⁾

In na ta zakotna evangelja se sklicujejo Straussovci, češ, da naj bodo dokaz, kako se je evangelijska bajka po ustnem sporočilu razvijala in bila poznej od neznanih pisateljev vrejena in zabeležena. Nasprotniki pa pri tem ne pomislijo, da pričajo ravno apokrifni evangelji o avtenciji, nepokvarjenosti in zgodovinski resničnosti naših 4 evangeljev. Kaker namreč luč v temi lepše sveti in se dobro blago poleg slabega bolje spozna, tako se razvidi tudi resnica poleg zmot in lažij. Prečitaj le eno stran kake apokrifne knjige, in dejal boš pri sebi: To ne more biti resnica, to je le neslano berilo, a ne sveta knjiga! In ker so sv. očetje

¹⁾ I. Knabenbauer, Commentar, in evang. sec. Matth. Paris 1893 p. 568 sq.

²⁾ Primeri: E. Kozak, Bibliographische Uebersicht der biblisch-apokryphen Literatur bei den Slaven, v časopisu Jahrbücher f. protest. Literatur 1891, p. 127 — 158. Posneto po prof. Jagiču.

in cerkv. predstojniki svoje vernike syarili pred temi zapeljivimi knjigami ter njih zmote pobijali in jih uikdar v kanon niso sprejeli — akoravno so bile nekatere izmed njih dobre — je pač razvidno, s kako skrbjo je pazila prvotna cerkev na svete knjige, da se niso pokvarile in pomešale z nepristnimi. Res, pravi čudež bi bil, če bi se pri takih razmerah vrinile v kat. cerkev knjige neznanega izvira, polne laži in gorostasnih pregreškov v obraz bijoče cerkv. nauke! Tu je treba pomisliti, da je na cerkvene knjige pazila cela cerkev (hierarhija), a ne samo eden ali drugi knjigar. Čemu so sploh apostolski nasledniki razločevali med avtentičnimi in apokrifnimi knjigami? Zakaj se v resnici nobeno apokrifno evangelje, celo nedolžno protoevangelje Jakobovo od cerkve ni sprejelo v kanon? Kako — prashamo poslednjič — so mogle sploh nastati legende o Kristu, ako on ni zgodovinska oseba, ki je izredno na sovremenike vplivala? —

Po tem takem apokrifna evangelja še le potrjujejo (per contrarietatem) avtencijo naših evangeljev ter pobijajo Straussovo hipotezo.

Za Boga! kaj pa je bajka na svetu sploh prozročila? Ali je katera vže premagala svet, kakor krščanstvo? Otročja pravljica, proizvod narodne domišljije dopada otrokom in starim baburam, katerim vzbuja žalostne in vesele spomine. K večemu bodo junaške narodne pesmi kakega lahkovernega Donkihota vzbudile k junaštvu. Ali velicega, svet potresujočega ni še rodila nobena bajka. Od ust do ust živi nekaj časa, dokler ne zgine s starimi ljudmi v grob, v tem ko nastopa „en narod ves nov“.

Jezus Kristus, včlovečeni Bog pa je z lastno močjo, s svojim naukom in milostjo prenovil zemlje obraz. Iz semena njegovega je vzrasla sv. kat. cerkev, ki obsega vse čase, vse narode. On si je vseh plemenitih in resnico iskajočih srca pridobil. Največi veleumi in filozofi, najslavnejši umetniki, najpopolnejši svetniki so našli v evangeljih resnico, mir in tolažbo svojim hrepenečim srcem ter so napojeni s krščanskimi ideali stvarjali dela in umotvore, kakeršnih še ni videl svet. Krščanska vera je s svojim duhovnim orožjem prevrgla širno rimsko cesarstvo, navdihnivši družino in državo z novim življenjem, vzdignivši vednosti in umetnosti k plemenitejšim ciljem, združivši vse narode z vezmi ljubezni in enakopravnosti v skupno cerkev Sv. kat. cerkev je s svojim vzvišenim naukom in milostjo svojega vstanovnika oplemenitila človeštvo. Da, cela evropska omika je sad krščanstva!

J. Kristus — rodod jud, preganjan in vmorjen na najsramotnejši način, judom, szmim v škandal in poganskim filozofom v zasmeh — je vendar zmagal vse nevere in krivovere, vse

učenjake in priproste, ter si pridobil vseh srca tako, da je nešteto mučenikov dalo zanj svoje življenje. Milijoni in milijoni vernikov so skozi 18 stoletij dušno živeli od tega nebeškega kruha.

Vprašamo zdaj Straussa, ali je ta velikanski, izredni, čez-naturni včinek, kakeršnemu ni para v zgodovini, provzročila — bajka!? Materijalisti sami priznavajo, da vsak včinek tirja enakovreden vzrok, torej tirja izreden včinek izreden vzrok, tirja B o ž j o m o č. Potem takem greši Straussova hipoteza z o p e r p r v o n a č e l o v s e v e d n o s t i, zoper načelo vzročnosti (principium causalitatis). Vsa Straussova „filozofija“ je torej nesrečna — b l o d n j a !

Sklep.

Kaj se vam zdi o Kristusu? Čegav sin je? —
Ti si Kristus, sin živega Boga!

(Mat. 16, 16)

Dokazali smo, da so čudeži mogoči. Da še več! Čudeži niso samo mogoči, ampak celo potrebni, ker brez njih bi se ne bila krščanska vera, ki nasprotuje pokvarjeni človeški naturi, razširila. Saj bi bila spreobrnitev sveta brez čudežev največi čudež, kaker je vže Dante (parad. XXIV, 106) pel.

Ce so pa čudeži mogoči, potem so, kaker Strauss sam priznava, evangelja avtentična in nasprotno. Mi smo vrh tega skušali dokazati, da so evangelja avtentična, ne oziraje se na to Straussovo koncesijo. „Sind die Evangelien wirklich geschichtliche Urkunden, so ist das Wunder aus der Lebensgeschichte des Herrn nicht zu entfernen“ — tako je pisal Strauss v svoji knjigi *Leben Jesu f. d. deutsche Volk* 1864. p. 18, svest si svoje zmage. Ali čudeži se ne dajo odstraniti iz evangeljev, temveč ostanejo, kaker ostane vekomaj resnica, da je vsemogočni Bog, ki vpliva na ta svet.

Zastonj se je ta izredna duševna sila zaganjala kaker besneče valovje ob skalo. Kristus je skala, Straussovi sofizmi pa so le zmešane pene zginjajoče s površja vode. Boj nevere zoper Kristusa ni od včeraj, ampak kar je Kristus prišel na svet. Vse zmote in kriyovere, ki so tajile božanstvo Kristusovo, so kaker nočne ptice in večje zginile v svoja ostudna bivališča, zmagane z lučjo resnice. Tudi Straussova zmota se je šopirila par desetletij¹⁾ in životari — ne v veduostnih knjigah, ker prava vednost

¹⁾ Tako naj se čita v prvi vrsti tega spisa l. 1894, str. 145 (v vvodu) in ne „par stoletij“, kaker je stavec napačno natisnil.

jo je vže kedaj pokopala, — ampak v polzkih romanih in plitvih knjižurah. In pred temi svariti vsacega, ki mu je mar večno zveličanje svoje nevmrjoče duše, je bil namen temu spisu. „Različnim in tujim naukom se ne dajte zapeljati“ — opominja apostol sveta; „Jezus Kristus je taisti včeraj in danes, on tudi (ostane) na veke“! (Hebr. XIII. 8--9.)

*Dr. Frančišek Sedej,
c. in kr. dvorni kaplan.*

Ne bojmo se precerkvenega mišljenja!

Srce v Rim!
O' Connel.

Narodno krščanstvo.

„Povsod se tu govori o nemški vesti, o nemškem mišljenju, o nemški pobožnosti, o nemškem duhu, o „angelu varuhu ljube domovine“, kateri naj bi blagoslovil te težnje, in kaker se je baje gibanje porodilo iz tega duha, obetajo mu brezdvomno zmago. Le žal, da vest ni narodna, da krščanstvo se ni porodilo „iz nemškega duha“, da nemški duh ni identičen sè svetim duhom, da središče katoliške edinosti ni ob Sprevi, da je apostolat sv. cerkve namenjen ravno tako za barbare kot za Helene. Kaj se ni vsega govorilo o misiji nemškega naroda? Ona baje nima obstojati v drugem, nego da se zagotovi „germanskemu principu vladanje po Evropi v verskem, političnem in socijalnem življenju v mir in blagor človeštva.“ Pa kaj je oni tako daleč segajoči „germanski princip“, se da bolj vgibati nego spoznati, in koliker dajo od tega vganiti, pomeni to pokončanje „romanizma“ t. j. katolicizma, dopolnjenje v šestnajstem veku začete reformacije, zmago vede in svobode duha, zmago racionalizma — to je tanša oblika v ozadju prežočega *Ecrasez l'Infame!*“ —

Te besede je pisal eden prvih učenjakov devetnajstega veka, kardinal Hergenröther.¹⁾ Potisnila mu jih je v pero doba, v kateri je živel. Dvajset let je od tega. Tedaj je Nemčija ravnokar zasela prvo mesto svetovne politike. Vsa vpijanjena po sijajnem vspelu proti svojemu največjemu sovragu, občudovana,

¹⁾ Katholische Kirche und christlicher Staat in ihrer gesch. Entwickl. etc. XXII. s.

zavidana od vsega sveta, se je živejše, ponosnejše kot nikdar zavedala svoje narodnosti, v katere imenu je na tla poteptala „veliki narod“ francoski. Narodnostna ideja je Nemce zedinila, zedinjene privedla do sijajne zmage! Kaj čuda, da so Nemci začeli na kolena padati pred narodnostnim malikom! Ker so pa strli moč prvega romanskega naroda, se je v njih tembolj obudila zavest germanstva. Ker je bil pa oni romanski narod katoliški, naravno, da se je tudi v Nemcih sè zavestjo germanstva ob enem razvnela štara nemško-protestantska, protikatoliška strast.

Tedaj so začeli staviti Nemci narodnost nad vero, tedaj so si stvarili: nemško vest, nemško pobožnost, nemške angeline varuhe, nemškega svetega duha, iz katerega še le je izlezlo — pravo krščanstvo! Tedaj — seveda — je germanstvo dobilo poklic preroditi Evropo in človeštvo, je, z eno besedo, dobilo misijo, ki si jo je do najnovejših časov prisvajala le prava Kristusova cerkev!

V dobi torej, ko je na Nemškem narodnostno malikovanje priklopelo do vrhunca, je Hergenröther zapisal gorenje besede.

Pravzaprav se dandanes mej Slovani, ne da bi izvzemali Slovencev — mutatis mutandis — ponavlja isto. Govori in piše se vže nekaj let sèm o neki svetovni „misiji“, ki jo baje ima slovanstvo, da prerodi zastarelo, propadlo Evropo, da donese človeštvu evangelij miru in bratoljubja. Naš Stritar, kaker Janez Krstnik, je vže s prstom kazal na novega „Mesijo“, kateri pa, kaker razlagajo njegovi pooblašteni aposteljni, je le skupni pojem za slovanstvo samo, Mesija, ki se ima baje roditi tam nekje na Ruskem!¹⁾ Trdi se tudi, da slovanstvo je bistveno identično s krščanstvom, in kar je krščanstvo prineslo človeštvu, se vže nahaja v pravem slovanstvu.²⁾ Zatorej pa ni mogoče, da bi Slovani zatajili krščanstvo postanši brezverci ali liberalci; krščanstvu so se vstani izneveriti le izneverivši se — slovanstvu!³⁾

Seveda se strogo loči mej krščanstvom kot takim pa mej cerkvenim krščanstvom, kaker se določno izraža v katoliški cerkvi. Prvo se identifikuje sè slovanstvom, in z narodnostjo sploh, drugo, rimsko-cerkveno katolištvo, se spravlja sè slovanstvom, z narodnostjo, s politično svobodo, z vsem napredkom v nasprotje. Iz tega nazora se je porodilo načelo, da vera (katoliška) nima s politikom, z narodnostjo ničesar opraviti;⁴⁾ da celo — vera je narodnosti sovražna, zavira prost razvoj svobodomiselnih politike! Bolj ko smo rimski, bolj ko smo katoliški, manj smo na-

¹⁾ Primeri „Zvon“ ali „Stritarjeve zbrane spise.“

²⁾ Primeri nekdanjega „Slovana“.

³⁾ Beri „Slov. N“, „Edinost“, „Slov. Svet“ itd. Tako nekako smo slišali pred tremi leti tudi tam nekje na Hrvatskem.

⁴⁾ Nedavno nam je nekdo pisal, da tega mnenja so še zdaj celo nekateri duhovniki na Štajerskem!

rodni, manj smo rodoljubni! In da se pošast naredi še bolj strašna, nadene se ji pridevček „romanstva“, češ, katoliška cerkev, ker ima svoje središče v Rimu, hoče narode polatiniti! Goreči katoliški duhovni se potem razvpivajo za latinizatorje! Katoliška cerkev je nevsmiljena, brezsrčna — ona tirja, naj ji za vero, ki nam jo oznanja, izdajemo svoj jezik in narodnost!

In tako se smatra za potrebno nasproti romanskemu latinizatorstvu, s katerim se pri nas Slovencih, da se reč naredi še ostudniša, neredkokrat stika tudi germanstvo, povdarjati, braniti svoje slovanstvo.

Res. zvito je hudobni dub nastavil past katoliškim narodom, da bi jih odtujil Kristusovi cerkvi! Kdo ne vidi zvijače? Braniti narodnost je nas vseh sveta dolžnost. Pa razvpivati katoliško cerkev za sovražnico slovanstva ali narodnosti sploh, je isto kar narode hujskati na vojsko proti cerkvi sami. Kdor tedaj hočeš ohraniti si narodnost, kar ti veleva naravni zakon, torej Bog, moraš se puntati proti Kristusovi cerkvi, katero spoštovati, ljubiti ti veleva isti Bog!

Kdor tako sodi katoliško cerkev, ji jemlje vseobčni značaj, ki jo sposablja biti mater enako vsem narodom zemlje, ter jo omejuje na same romanske narode. Tedaj bi bila cerkev strankarska! A kaker ona skuša širiti svoje romanstvo, tako smejo z vso pravico ji nasproti postaviti Nemci svoje germanstvo, Slovani svoje slovanstvo, a vsi drugi narodi svoje posebno narodno svojstvo.

Pa to obrekovanje katoliške cerkve se še poobčuje. Kaker narodnosti, tako je baje cerkev nevarna tudi samostojnosti države, sovražna vsakemu prostemu razvoju bodisi osobne ali ljudske individualnosti, nasprotna vsem svobodnim, demokratskim vstanovam v društvu in državi; ona je gojiteljica fevdalstva, ona prijateljica vbogo ljudstvo zatirajočega plemstva; ona zaveznica mogočnjakov proti nižim stanovom!!

Zatorej je bil oni srednji vek, ko je cerkev brezpogojno gospodovala, vek teme, vek državnega absolutizma in tiranstva, vek zatiranja vesti, vek, v kateri ni zasijal niti en žarek one svobode, kojo uživamo dandanes. Se le z Lutrom je zasijala doba prostosti, doba politične in socijalne svobode! Delo, katero je pričela reformacija, je dokončala francoska revolucija. Ideje l. 1789 so pridobitev novega veka nasproti cerkvi, v njih še le nam je zajamčena prava svoboda! Tako oni . . .

Ti nauki se v raznih oblikah prežvekvajo po naših liberalnih listih. Ali čudo potem, da se mora narodu, ki take liste bere, čedalje bolj ohlajati srce do cerkve?

Grda laž, zlobno obrekovanje! Namenili smo so v naslednjih vrstah na podlagi zgodovinskih dejstev dokazati, da je ravno nasprotno res: katoliška cerkev je bila vedno in je dandanes najzanesljivejša, najmogočnija zaščitnica vsake individual-

ne svojosti, bodisi posameznih ljudi, bodisi celih narodov in držav. V njenem naročji se vsaka individualnost prosto razvija in razcvita, in dospe do najvišje popolnosti, katere je zmožna. Cerkev je mati, gojiteljica vsake prave svobode, tudi državne in politične. Od katoliške cerkve se tudi slovenski narodnosti ni bati najmanjše nevarnosti!

Dobrote, ki prihajajo narodom od cerkve.

Cerkev dela narode srečne. Ne govorimo tu o večni sreči, do katere nas ne more nihče privedi kot cerkev; ona osrečuje narode tudi na tem svetu. Znano je, kako se je o tem izrekel Montesquieu: „Neverjetno je, katoliška cerkev, katera se zdi, da ima za predmet le zveličanje prihodnega življenja, postavlja temelj tudi sreči sedanjega življenja.“¹⁾ Predaleč bi nas peljalo, niti ni namen pričujoče razprave, da bi dokazovali, kako je cerkev v narodih gojila vede in umetnije, ki so mej naravnimi dobrotami najplemenitiše; kar se tiče sploh človeške omike v najširšem pomenu, so katoliški narodi vedno stali v prvi vrsti. Celó v Nemčiji, ki se navadno smatra za deželo svobodne vede, slovstva in knjištva, se ne morejo „napredni“ in učeni protestantje, akoprav bivajo v ogromni večini, kar se tiče cerkvenih knjižnic, meriti s katoličani. Kot vzgled naj omenimo le to: vseh protestantskih cerkvenih knjižnic je 120, v katerih se nahaja 436.647 zvezkov; v 81 katoliških knjižnicah je pa 1.019.118 zvezkov. In večino svojih cerkvenih knjižnic so protestantje vgrabili katoličanom! Tu se vidi, je li res, da je protestantstvo prijazniše razvoju prostih ved nego katolištvo. Pa o viši, znanstveni omiki, dovolj. Katoliški narodi znajo, kaker drugi, dobro ceniti važnost kapitala in dela; pa mej temi faktorji gmotnega blagostanja imajo oni nauke sv. cerkve, katera razume tako modro posrejevati mej delom in kapitalom, katera tako praktično poravnana socijalna različja; ako je mogoče, da se gospodarstveni razvoj najnovejšega časa obdrži v mejah pravice, bodite gotovi, da se to ne more drugače zgoditi, nego po navodilih, pod nadzorstvu katoliške cerkve.

Cerkev dela narode edine, krepke in mogočne. Resnica je ena, nedeljiva; zmota, kot negacija resnice, je mnogotera. Resnica tedaj druží vse one, ki jo celo, nepopačeno izpoznavaajo, zmota pa vže po svoji naravi razdružuje, razceplja. Katoliška cerkev je oznanjevateljica čiste resnice, ona sama je strogo po edinstvenem principu osnovana; vera, ki jo narodom oznanja, ima za formalen princip avktoriteto učeče cerkve, torej spet edinstven, druživen princip. Blagor narodu, ki je sprejel v

¹⁾ Esprit de lois XXIV. 30.

veri katoliško resnico. Vera včini, da vsi njegovi udje o najviših zadevah večnega in časnega življenja enako mislijo. enako čutijo da si vsi stavijo isti konečni smoter, da vsi v naukih sv. cerkve priznavajo nezmotljivo vodilo k pravemu duševnemu napredku, da jim je tudi v političnih, socijalnih in narodno-gospodarstvenih zadevah sv. cerkev najzanesljivejša učiteljica, katera edina razume tudi na razmere zemeljskega, časnega življenja vpotrebljati zakone pravice, katera zna socijalna nasprotja vblaževati. V narodu, ki se celotno podvrže eni najvišji avktoriteti, se vse narodne sile edinstveno organizujejo na eden in isti konečni smoter; vsako razcepljanje moči, vsako brezsmotreno drobljenje je izključeno; in ker ima vsak narod, kot moralična osebnost, svojo od Previdnosti določeno nalogo, da jo reši v zgodovini, je gotovo, da narod, ki se je duševno združil v priznanji najviše, nezmotljive avktoritete sv. cerkve, najpopolnše, najslavnše rešuje svojo nalogo. Odpad od te avktoritete pomenja vedno razcepljenje narodnih sil, narodne edinosti. Kdo je razdražil Slovane, kdo jim vcepil kal mejsobojnega bratskega sovraštva, ako ne verski razkol? Staro, slavno Poljsko, zavetišče ysakeršnih političnih in meščanskih svoboščin, je raztrgala, je vničila zaveza, ki so jo za dobe miru mej sabo sklenili razni heretiki, luterani, šizmatiki, febronijani — v propast Poljske!

Katoliška cerkev dela narode svobodoljubne in svobodne. Dela jih svobodoljubne, ker obuja v njih srcu zavest prave svobode, ki je pred vsem svoboda v službi resnice in pravice. „Resnica vas bo osvobodila.“ „Kdor dela greh, je suženj greha.“ Dela jih svobodoljubne, ker jih preraja k svobodi Božjih otrok. Po svetem krstu postaja človek otrok Božji, dedič Božjega kraljestva, sodeležen Božje narave. Te resnice so pred vsem, ki osvestijo kristijana njegove dostojnosti, njegovega vzvišenega poklica; te rodijo in vtrdijo v njem misel neodvisnosti in prostosti od vsake niže oblasti, ki ni Bog ali ki ne zapoveduje v imenu in v soglasji z Božjo voljo.

Kdo se bo drznil otroka Božjega, sodržavljana nebesnikov, ki ga Bog imenuje svojega prijatelja, tlačiti pod jarem sužnosti? In kdor se je svojega krščanskega dostojanstva zavedel, kako bo mogel prenašati, da tiranova strast in samovolja z nogami tepta pravice, ki mu jih je podelil sam Bog? K pravi svobodi, k ljubezni prave svobode vzgaja narode le katoliška cerkev, to razumejo dobro tudi denašnji židje in vsi oni, ki spodkopavajo neodvisnost in blaginjo ljudstva. Preden začenjajo porabljeni delavca za svoje socijalistične namene, mu skušajo iz srca vkrasti vero in zadušiti v njem katoliško zavest: potem še le ga smatrajo „zrelega“ za socijalizem!

Cerkev in papeštvo v boji za prostost in neodvisnost Evrope.

Kako nespravljiva sovražnica politične sužnosti in odvisnosti je cerkev, koliko je rimski papež žrtvoval, koliko pretrpel za Evropo, da ji je ohranil neodvisnost od barbarskih narodov, da ji je priboril svetovno hegemonijo, priča presijajno zgodovina, pred vsem zgodovina tiste Italije, katera ravno v naših časih papeža in cerkev vklepa v verige neznosne sužnosti.

Priznajmo odkrito: rimski papež je prvobornik za svobodo in neodvisnost Evrope, in pred vsem Italije, v katere središči je previdnost Božja postavila njegov sedež. On je Evropo rešil iz tolikih viharjev, ki so žugali ji vničiti njeno omiko, njeno bogastvo, znanosti, slovstvo, umetnijo. Papeževo veličastvo je na sovražnike nepremagljivo vplivalo, njih božja oblast je krotila barbarsko krutost, vgašala plamen strasti. Tako je Leon I. vstavil Atilo, hunskega kralja ki se je sam imenoval sibo Božjo, ko je imel planiti nad Rim, žugaje mu z Božjim maščevanjem, ako bi se predrznil vzeti sveto mesto. K temu čudežnemu dogodku, kateremu ne najdemo enakega v človeški zgodovini, pripomnjuje Müller: „V tem ko noben cesar, nobena legija, noben senat si ni delal skrbi, da bi otel domovino starih gospodovalcev sveta, da celo, v tem ko so cesarji, obdani od žensk in evnuhov, pričekali se o naukih svete cerkve, je nje glavar, v svesti si, da je oče narodov ne le v verskih, ampak tudi v zemeljskih in političnih zadevah, vrgel se. s škofovsko palico v rokah, na bojišče Hunov — in Rim in Italija je bila oteta po papežu“. Navedli smo te besede protestantskega zgodovinarja, ker klasično označujejo zasluge rimskega papeštva za politično svobodo Evrope tudi v drugih dobah.

Nič manj nam ne pripoveduje zgodovina poznejših časov o junaških žrtvah rimskih papežev za svobodo evropskih narodov. Isti Leon Veliki, kateri je rešil Rim od Hunov, pregovoril je Genserika, da ni z ognjem razdejal večnega mesta. V osmem stoletju je papež Zaharija odgnal od Rima kralja Luitpranda; ko je njegov naslednik Rahis obsedel Perudžo, ga je isti Zaharija preprosil, da je mestu prizanesel. Ko je nekaj let potem Astulf zasel Raveno in polastil se več laških pokrajin, je papež Stefan II. šel čez Alpe pomoči prosit kralja Pipina, kateri je, priselši v Italijo, Longobardom pot zastopil in tako Italiji vrnil mir in prostost.

Stopimo dalje. Prišli so hudi časi, osodepolni za svobodo Evrope. Musulmanstvo se je vzdignilo na Jutrovem. Podvrgši si Azijo in Afriko, je obkolilo tudi Evropo od treh strani. Pretilo je krščanski omiki, z njo bodočnosti in neodvisnosti evropskih

narodov pogin. Kdo se je vrgei na bojišče krvavet za svobodo Evrope? Zgodovina križarskih vojsk nam je zapustila sijajnih spomenikov, kateri vsi pričajo, da to je bilo delo rimskih papežev. Tu vidimo papeža Gregorja, kateri pošlje svoje poslanca v Poitiers, da bi užgal pogum katoliškim narodom za vojsko proti nevernikom. Saraceni pridero do Ostije, pa Leon IV. jih prežene. Silvester II. pozivlje proti njim vso krščansko Evropo. Ivan X. stopi na čelo vojski, ki so jo zbrali cesar Berengar in napolentanski knezi, ter saracensko silo stre na Gariljanu. Benedikt VIII. spet vodi Italijane nad Saracene, ki so prijadrali v toskanjsko morje, ter jih zavrne. Isto tako se Viktor III. zbravši italijanske narode pod zastavo sv. Petra, junaško bojuje proti nevercem. Muhamedani se morajo vmakniti pustivši na bojišči stotisoč vojakov, in znova se Eyropa zahvaljuje papežu za svojo rešitev.

Pa varnost Evrope je zahtevala, da se sovražnik krščanstva poišče v svojem gnezdu na Jutrovem. Dolgoletne križarske vojske je spočela misel rimskih papežev. Isto velja o poznejših bojih z orijentom noter do 18. veka. Papeži so te boje sprožili, papeži so jih vodili, papeži zbirali vojake in denar. Kjerkoli se ima prizadeti nov vdarec mahamedanstvu, je rimski papež duša početju. Papež Urban II. je sklical v Klermont koncilj, kjer se sklene prva križarska vojska. Kalikst III. znova podžge krščanske vladarje na vojsko proti Turkom. Vže je Muhammed II. na poti v Belgrad, vže je sklenil vničiti krščanstvo, podvreči si pokrajine krščanskih narodov. Krščanskim vladarjem pada pogum — kar se naenkrat osrčijo, zbero svoje sile ter se zakadijo proti Belgradu: turška moč je strta. Pa komu se imajo zahvaliti za zmago? Odgovarja zgodovina: rimskemu papežu. Papež je poslal sv. Janeza Kapistrana, kateri, ko vidi vojsko krščansko potlačeno, vzame v roke križ in, stopivši na čelo krščanskim vojakom, se vrže nad sovraga ter ga v beg zažene. Pa turška sila spet okreva, spet preti Evropi in krščanski omiki nevarnost, ali spet vidimo Pija II. zbrati novo vojsko, ki sovražnika znova poniža. Tudi Pavel I, podprt od brodovja benečanskega, skuša Turka vgnati; posreči se mu — a turška moč vender ni še vničena. Treba novih naporov, novih žrtev. In glej tu Siksta IV, kako pošlje 24 vojnih ladij, da Turka odžene od italijanskega bregovja, da mu otme svetišče lavretansko. Najsijajnišo zmago nad turško silo je pa Previdnost pridržala svetemu papežu Piju V. Ta papež je zedinil krščanske sile, on krščanske junake podpiral z denarjem in z molitvijo. Prišlo je do morske bitve pri Lepantu. Po trdovratnem boji, izgubivši 130 vojnih ladij, se morajo Turki sramotno vmakniti. Zmaga je popolna. Ta zmaga — piše Tullio Dandolo — pomeni preket, od katerega začjenja turška sila propadati. Drug osodepolen vdarec zadene Turka pod zidovjem Dunajskim l. 1863, a tudi ta zmaga se ima v prvi vrsti pripisati rimskemu papežu.

Tako so papeži odganjali zunanje sovražnike, da bi rešili Evropo; pa nič manj niso čuvali svobodo narodov tudi proti notranjim napadom. Dovolj, da tu omenimo nevstrašnega Gregorja VII, kateri je do tal ponižal nevpogljivega Henrika IV. Kako se je ta papež potezal za pravo Saksonov proti istemu kralju! Aleksander III. se dene na čelo nacionalnemu gibanju v Italiji, katero je merilo na osvobojenje domovine od tujega tiranstva. Kako nevpogljivo se vede Inocencij IV. proti Frideriku II, Julij II. v glasoviti ligi kambrejski! Protestantiski pisatelji sami so prisiljeni priznati zasluge, ki jih imajo papeži za osvobojenje Italije, kaker družih narodov. Sismondi, nasprotnik cerkve in papeštva, proslavlja Julija II. s temi besedami: „Julij I, ki je cenil in ljubil svobodo, jo je hotel zagotoviti Italiji. On ni mogel prenašati, da bi ta dežela vladana bila od tujcev, in njegova najtoplejša želja je bila oprostiti jo od tujega jarma. Hotel je znova vtrditi neodvisnost genovske ljudovlade, ohraniti republiko beneško . . . Visoko je cenil Svicarje, videl je v njih svoboden, bojevit narod, ki je poslušal na njegov glas, in ker njih gorovje zavzema velik del predgorja italijanskega, je namerjal postaviti jih za nekake čuvaje italijanske svobode.“

Ko so se proti poljskemu narodu zarotili heretiki in sosedne države, ko so skleпали, kako si bodo delili kos za kosom čestitljivo kraljestvo, je angleški poslanik Harris, ki je bil priča temu internacionalnemu zločinstvu, o tem poročal svoji vladi, na kar je grof Suffolski, državni tajnik zunanjih zadev, hladnokrvno odgovoril: It is a courrious transaction — to je pač čudno dogovarjanje! Nihče v celi Evropi se ni našel, da bi bil proti temu glas povzdignil. Pač eden je bil — rimski papež je v imenu svobode in božjega prava protestoval! Kako ljubi papež neodvisnost narodov!

Ob čem se je razbila velikega Napoleona železna pest, s katero je dušil evropske narode? V pozneje veke bo syetilo bliki sinje solnce ime Pija VII oznanjujoč njegovo mučeništvo za svobodo Evrope! Da bi protestantizem ne bil zmanjšal vpliva papeževe avktoritete na evropske narode, bi še zdaj videli, kako bi narodi v papeštvu imeli mogočno zaslombo proti despotičnemu zatiranju. Mnogi protestanti sami so sprevideli, da je omika in svoboda Evrope tesno sklenjena z neodvisnostjo in prostostjo rimskega papeštva; in prav radi tega so se začeli potezati za prava rimske Stolice.

Ne moremo dostojniše skleniti pričujočega poglavja nego sè spričevalom, ki je daje rimskemu papeštvu spet protestantski pisatelj: „Vsodo vseh narodov je imel Rim v rokah, brez papeške hijerarhije bi Evropa bila plen krutega tiranstva.“¹⁾

¹⁾ Steffen pri Scherrerji.

Katoliška cerkev — čuvateljica politiške svobode.

Nič ni bolj dognano pri naših liberalcih, kaker da katoliška cerkev je prijateljica absolutizma in fevdalstva. Duhovščina baje zato vklepa ljudstvo v jarem nespremenljivih (g. Selak v Zagrebu bi rekel „otrplih“) dogem, da bi je tem leže obdržala v pokorščini do grajščaka in sebe.¹⁾ Sploh, kaker uče liberalci, prednost novejšega veka obstoji v pridobitvi političnih in socialnih svoboščin: naš vek je strl verige fevdalstva in političnega absolutizma, katera sta imela glavno oporo v papeštvu in katoliški cerkvi. Začetek temu osvobojenju je naredila Lutrova reformacija, delo venčala je francoska revolucija, za katere „večne“ ideje gore seveda tudi slovenski radikalci.²⁾ Pred vsem je pa cerkev zatirala srednji stan in meščanstvo! Duhovni tirjajo, naj bi vsi postali trapisti!! Sploh vse težnie nekdanjih in sedanjih klerikalcev, tu s posebnim ozirom na slovenske, se dajo zgnesti v naslednji stavek: „Naši klerikalci hočejo ves slovenski svet v samostan spremeniti in mu ne dajo živeti kot narod sredi gmotno in duševno mogočnih narodov, nego tirjajo, naj vsi kleriki in posvetnjaci vso dobljeno omiko hkrati zavržejo in naj v kuto zlezejo.“³⁾

Da se kaj takega piše, treba vendar precej dosti ne vemo — ali nevednosti ali radovoljne zaslepljenosti!

Spregovorimo o tako zvanih političnih svoboščinah! Prihajam nam tu v spomin, kar smo za dobe svojih gimnazijskih študijev iz profesorjevih ust slišali o sv. Tomaži Akvinskem. Bilo je le dvoje besed, iz katerih si pa brezdvomno mogel povzeti, da Tomaž je bil srednjeveški mračnjak, kojega misel je otrpnela v verskih dogmah; takemu možu seveda se ni moglo niti od daleč kaj dozdevati o „pridobitvah“ modernega veka. In vender, kdor je prebiral sv. Tomaža, mora vedeti, da je ravno njemu tako zvana konstitucija t. j. monarhija omejena po aristokraciji in **demokraciji** vzor državne oblike! In ravno ta konstitucija se navadno proslavlja za glavno pridobitev najnovejšega veka, le da se nahaja v naših konstitucijah malo ali nič demokracije, in ako bi dali dandanes besedo Akvinskemu filozofu, bi gotovo naš volilni red presnovil — v zmislu demokratičnem! Sè srednjeveškim Tomažem primerimo zdaj Bossuetta, glavo ultranacijalnega galikanizma na Francoskem, tistega galikanizma, ki ga tako radi opisujejo kot zavet političnih in narodnih svoboščin — glejte, Bossuet je v politiki bil absolutist!

¹⁾ Enakih „krepkih“ rekov je nedavno prinesel „Sl. N.“ iz peresa znanega S—c-a v Novem mestu.

²⁾ Tako tudi isti S—c v „Sl. N.“

³⁾ Ibidem.

Nič se nam torej ni treba bati — pogledjmo li v srednji vek pa primerjajmo njegove absolutistične naprave z modernimi — svobodoljubnimi in demokratičnimi! Ironija!!

V prvi vrsti srečamo tu spet rimskega papeža. „Da se le držiš naukov svete vere in po njih živiš, sicer ti dajem vso prostost, vrvnraj si svoje zadeve kaker ti ljubo“ -- tako je papeštvo, tako je cerkev vedno govorila narodom. Karkoli je pri njih našla, je ohranjala, je blagoslavljalala, da le ni očitno nasprotovalo Božjemu pravu.

Sveta cerkev odobruje vse mogoče vladne oblike, tudi najbolj demokratične in najradikalniše. To so rimski papeži pred vsem svetom vže večkrat izrekli, to je posebno tudi Leon XIII mnogokrat povdarjal. Podlo obrekovanje je trditi, kaker bi rimski papež bolj prijatelj bil absolutistične vladne oblike nego družih svobodniših. Naj se nam navede en sam papeški dekret, iz katerega se da sklepati, da bi papež bolj odobral absolutno kraljevsko oblast od tako zvanega reprezentativnega zistema!

Pa pogledjmo vže v zgodovino, in sicer srednjega veka! Karkoli so narodi v srednjem veku javno počeli, so hoteli, da nosi na sebi verski znak. Po mejnarodnem pravu je za te dobe papež bil glavari in najviši sodnik ne le v verskih, ampak tudi v posvetnih, političnih zadevah. Kako lahko mu je bilo tedaj države in ves javni red prevstrojiti po svojih mislih in željah! Njemu je bila igrača z enim samim miglejem najsvobodnišo demokracijo presnoviti v najabsolutnišo in despotično državno obliko. In vendar prav srednjega veka zgodovina nam ve toliko pripovedovati o svoboščinah, o prostosti, o zborih, o generalnih stanovih, o municipijih in družih enacih avtonomnih vstanovah! Ravno v papežu najbližih deželah, v katerih je največ veljal njegov vpliv, se nahajajo najsvobodniše državne vprave. Tu imamo celo vrsto katoliških republik, kaker v Pizi, v Sijeni, v Florenciji, v Genovi, v Benetkah. Ljudske tradicije in običaji, avtonomija, ki se je po družih deželah čedalje bolj izgubljala se je ravno pri narodih, koji so spoštovali papeževo besedo, ohranila z vsemi narodnimi svojstvi in posebnostmi.

In to je doba despotizma! To dobo so vladali papeži, duhovni — prijatelji „najkrutejšega fevdalizma“! To se pravi „svet v spono devati“!¹⁾

Despotizem je v tistih časih bil nepoznan. Kralji in cesarji so se tedaj obračali do papeža, da bi od njega prejimali kraljevsko krono, ter bi tako po neizmernem vplivu, ki ga je imelo papeštvo in cerkev na narode, vtrdili svoje prestole. Te prilike pa ni papež zlorabljal, da bi se s kralji zavezaval proti na-

¹⁾ Gospod S—c.

rodom izdajaje jih kraljevskemu samohotju. Ravno nasprotno! Položivši krono na kraljevo glavo se niso papeži nikdar zabili vladarjev opominati na zakone pravice, na očetovske dolžnosti, ki jih imajo do podložnih, na odgovornost pred Bogom, v katerega imenu vladajo; in narodi so se čutili srečne, da so jih vladali kralji, ki se niso le nazivali, ampak so tudi vladali po milosti Božji.

Pa papeži se niso omejevali, da bi le z besedo opominali vladarje; kjer beseda ni nič zdala, so krepko pritisnili z dejanjem. Kaker brž so videli, da kralji tlačijo podložnike, da prekorakajo meje pravice, in z nogami teptajo ljudska prava, so jim papeži začeli žugati, in ko žuganje ni nič zdale, krotili so jih s cerkvenimi kaznimi, izobčevali jih, odstavljali jih od vladanja. Brez števila dotičnih papežkih pisem in odredb nam je shranila preteklost, v katerih moramo le občudovati rimskih papežev modrost, nevstrašnost, a tudi ljubèzen do ljudske svobode! To so demokrati — rimski papeži! Kdo je vstani dandanes vkrotiti despota! Le punt, le revolucija — a tedaj ga je krotila papeževa beseda.

In kolikokrat se je skušalo iz groba obuditi staropoganski absolutizem rimskih cesarjev! Posebno se je to namerjalo za časa, ko so se začela mesta razcvitati in razvijati se meščansko življenje; tako zvani srednji stan, za katerega — po mislih g. S—c—a — rimska hijerarhija nima srca, ta srednji, svobodomiseln, fevdalstvu in dedni aristokraciji tako nevarni stan, je tedaj obhajal dan svojega rojstva . . In kdo je bil tako krut, da ga je hotel vže pri rojstvu zadušiti? Rimska hijerarhija? Govóri zgodovina! Nemški cesarji pa — srednjeveški odvetniki¹⁾ so bili! In kdo se je vstavljal njih nameram? Rimski papeži in njim podložna hijerarhija. Cesarji so hoteli zakone in obiçaje bizantijskega dvora in njega despotično politiko prenesti tudi na zapad. In da ni bilo katoliške cerkve, da ni bilo rimskega papeža, da ni Bog obudil mož jeklenega značaja, kaker je bil Aleksander II, da se ni katoliška hijerarhija sè svojo nevpogljivo nravnostno silo, pod vodstvom naslednikov sv. Petra, pod vodstvom papežev, katerih imena svetijo v daljnih vekih kaker svitlé zvezde, papežev Gregorja VII, Inocencija III, Bonifacija VIII — da se ni katoliška hijerarhija do skrajnega vpora po robu postavila absolutističnim nameram cesaristične stranke nemške, s katero so se zavezali, nekateri brezvestni, Kristusovemu duhu odtujeni prelati — bi vže v srednjem veku cesaristična stranka slavila svojo popolno zmago nad evropsko politično svobodo!

Komaj je bil po nevstrašnih papežih, Gregorji VII in njegovih

¹⁾ Iz Vaše vrste ljudje, g. S—c!

naslednikih ošabni cezarizem nekoliko vkročen, so se vže znova pravniki in učenjaki zavezali spodkopavat ljudsko in meščansko svobodo. Da nam je mogoče le približno spoznati veliko nevarnost, ki je ta čas pretila meščanski svobodi, je dovolj, da beremo posvetovanja bolonjskih doktorjev, katere je Friderik Barbarosa sklical na ronkaljski zbor. Jasno priča o tem nadalje zakonik, ki ga je za Friderika II. spisal Peter Desvignes v Napolji! Pa materina skrb sv. cerkve je od krščanskih narodov odvrnila tudi te nevarnosti. Ob nevpogljivi volji rimskih papežev so se razbili vsi poskusi, vsi napadi na svobodo katoliških narodov. Voltaire sam, gotovo ne prijatelj papeštva, hvali papeže, da so ne le narodov, ampak tudi kralje opominjali na njih dolžnosti. Papeži niso poznali „viših ozirov,“ ko je šlo za resnico in pravico. Ko so videli, da posvetni mogotci zlorablajo svojo oblast v zatiranje prostosti, se niso pomišljali krono jemati jim z glav ter prenašati jih na druge, vredniše. Ravno zaradi tega se je vnelo toliko vojsk mej cerkvi in državo, si je Rim nakopal toliko preganjanj od kronanih oblastnikov: Rim je izzival njih jezo, ker ni mogel prenašati, da bi z nogami teptali sveta prava krščanskega ljudstva. A od druge strani se ni nikdar slišalo, da bi kateri narod tožil, češ, papež ga je prepustil samosilju despotičnega kralja.

Ali je res protestantizem pospešil politično prostost?

Še le z Lutrovo reformacijo je napočila doba politične svobode, še le odslej so začeli narodi, vrgši raz sebe jarem cerkvene hijerarhije in fevdalstva, prosteje dihati — to je neovrgljiv dogma pri naših liberalcih.

Ravno narobe! Prav od časa reformacije so začele svobodniše državne oblike čedalje bolj se zgubljati, reformacija je demokratični živelj popolnoma potisnila iz javnega življenja. Znano je namreč, da je Luter vrhovno cerkveno oblast prenesel na posvetne vladarje. Ako so pa poslednji smeli prosto določevati v verskih zadevah, ako so smeli podložnikom narekati veroizpovedanje in vravnavati razmerje mej človekom in Bogom, je bilo naravno, da jim je tem bolj pristojala pravica svojevoljno vladati posvetne zadeve. Reformacija je zadušila v ljudstvu vsak plemenitiši čut svobode, ona je izročila vladarjem železne verige, v katere so vklenili individualnost in zatrli vsak gib proste osebnosti. Po vplivanji protestantizma so izginile ljudovlade, stare ljudske tradicije in avtonomistične naprave: vse je pogoltnil monarhistični moloh, kateremu je reformacija v žrelo pometala najdraže ljudske svoboščine.

Govóri spet zgodovina! „Ko se je prikazal protestantizem, piše Balmes, je kraljevska oblast v Evropi začela strašansko rasti. Na Angleškem je vže za časa Henrika VIII. obveljal takó krut despotizem, da ni bilo več nedotakljivo nobeno pravo, ne božje, ne človeško. V Angliji je v 16. stoletji monarh določeval in menjaval podložnikom vero po svoji volji. V Franciji je kraljevska oblast neizmerno se ojačila po borbah s Hugenoti. V Švediji sede na prestol kralj Gustav, njegovi nasledniki vladajo s pravo despotično, neomejeno oblastjo. L. 1680 so stanovi izjavili, da kralj ni navezan na nobeno vstavó. L. 1693 se je oklicala absolutna monarhija. Karol XII. je dal stanovom poróčiti, da jim pošlje svoje čevlje, da jim bodo predsedovali! Poglejmo v Danijo! Tudi tu je protestantizem popolnoma zavladal. In posledki? „Kmet se je znova kaker pes podvrigel robstvu — tako piše berlinski protestant Barthold — meščani, oropani vse obrambe, so ječali pod težkim bremenom zatiranja in militarizma. Sever je bil luteranski, pa kralj in plemstvo sta mej seboj delila vlado, in celo otroci pridigarjev in cerkovníkov so bili robovi. Allen piše v svoji zgodovini Danske: „Najemniki obsežnih cerkvenih posestev so morali milo vpravo duhovnikov zameniti s zatirajočim jarmom plemstva, najemščina se je svojevoljno povišala, s kmeti se je ravnalo kot s sužnji. Z a n e m a r j e n o p o l j e d e l s t v o j e p a d l o p o d s t o p i n j o, n a k a t e r i j e s t a l o v s r e d n j e m v e k u, p r e b i v a l s t v o s e j e m a n j š a l o i n d e ž e l a j e b i l a p o l n a z a p u š č e n i h p r e b i v a l i š č. P a t u d i d u h o v š č i n a i n m e š č a n s t v o s t a k m a l u i z g u b i l a s v o j o n e o d v i s n o s t, p o d j a r m i l o j u j e p l e m s t v o. O k o l o s e m s t o p l e m i č e v j e v v s e j n e o d v i s n o s t i v l a d a l o i n i z s e s a v a l o v b o g i n a r o d, k i n i s t a l v e č p o d v a r s t v o m k a t o l i š k e c e r k v e i n p a p e š t v a, d a b i m u b r a n i l s v e t o p r o s t o s t. F r i d e r i k I I I s e j e o k l i c a l z a a b s o l u t n e g a v l a d a r j a, i n l. 1665 j e d o l o č i l z a k o n: „Kralj nima polagati nikake prisege, niti mu treba katerihkoli drugačnih dolžnosti priznavati; sme pa vse storiti, kar se mu zljubi, s polno in celo avktoriteto!“

Pravo zavetišče državnega absolutizma, šola krucega militarizma je bila in je tista Nemčija, ki je od početka mati in glavni sedež protestantizma. Imamo v mislih pred vsem Prusijo. Friderik Viljem je pritiral svoj absolutizem do smešnega. Za njegovega vladanja je veljal pastor manj kot korporal. Friderika II, velikega pruskega kralja, ne bo noben resen zgodovinopisec prišteval svobodomiselnim možem, ki bi mu bila sveta državljanska svoboda. Ena sama svoboščina je temu kralju bila sveta: dal je vsakemu prosto zveličati se po svoji „fasoni“ — da se pa le ni pregrešil proti veličastvu državnih postav, katera je despot tudi dajal po svoji „fasoni“!

Kaker v Prusiji, tako so tudi vserod po Nemškem obveljale absolutistične državne vstave. Po vzorcu protestantske Nemčije se v dveh stoletjih preobličili skoro vsa ostala Evropa. V Italiji

se majhne ljudovlade podvržejo raznim knezom; na Španskem pridejo iz navade stare samovprave v Kastiliji, v Aragoni, v Valenciji, Kataloniji. V Avstriji se v osemnajstem veku počasi vpelje nesrečni centralizem, in se v isti meri odpravlja avtonomna, na zgodovinskem pravu sloneča vprava raznih pokrajin. Tudi na Francoskem se v 17. in 18. veku čedalje bolj vtrjuje centralizem, dokler revolucija popolnoma pokoplje staro provincijalno pravo, geometrično razdelivši celo Francijo v okraje, tako zvane departemente.

To prostost je prinesel protestantizem Evropi! Naravno. Narode je odtrgal katoliški cerkvi, katera edina zna svojim vernim vsaditi čut prave svobode in jih odgajati za njo. Ko so izgubili narodi to mater, zamrla je njih misel prostosti; od druge strani pa je protestantizem potisnil vladarjem v roko palico, s katero so ljudstvo strahovali v imenu Božjem! Ko ni čuval več nad njimi občni oče, rimski papež, da bi jih branil pred zatiranjem, ni narodom drugega pomočka ostalo nego misliti na vpor, na revolucijo. To so tudi vladarji dobro razumeli; zatorej so svoje postave poostriili in začeli podložnike še bolj tlačiti z neznosnim, vsako individualno gibanje zatirajočim centralizovanjem; obdali so se s stoječimi vojskami, da bi si tako branili prestol. Tako je gorje i narodom, ki stočejo pod železnim jarmom vladnega absolutizma, militarizma in davkov, ti gorje je vladarjem, ki vladajo le v strahu, v svesti si, da niso niti ljubljene, niti spoštovani. In tako bo, in še slabše bo, dokler se Evropa zgrevana ne povrne v katoliško cerkev, pod varstvo rimskega papeštva, edinega čuvaja svete prostosti!

„V rimsko-katoliški cerkvi, z njenim poglavarjem v Rimu, nahaja se neki protiven princip proti neomejeni politični oblasti.... Vsi narodi protestantskih dežel so svojo prostost zaigrali, potem ko so svojo vero zamenili z boljšo“. Besede angleškega protestanta.¹⁾ Ni se torej treba slovenskim liberalcem ničesar bati za srednji stan in za novodobne svoboščine od ljudi, kateri izpoznavajo nauke rimsko-katoliške!

„Večne“ ideje francoske revolucije pa moderna svoboda!

Ne kaker bi bila revolucija sama spočela nove ideje, ona je le na politiko in javno življenje vpotrebila one ideje, katere so učili znani francoski enciklopedisti, pred vsem Rousseau v svojem glasovitem „Contrat social“. Akoprav se je poskus fran-

¹⁾ Wolesworth.

coske revolucije ponesrečil, si je vender devetnajsti vek nekako postavil nalogo javne in politične razmere vravnati po načelih enciklopedistov, in kar je velika revolucija namerjavala za Francosko, to se ima poskusiti za vse evropske narode. Poglejmo tedaj, kaka je dedščina, ki so nam jo zapustile „večne“ ideje l. 1789!

Glavna pridobitev teh idej ima neki biti naš parlamentarizem; v njem ima ljudska volja po svojih zastopnikih izvrševati svojo vrhovno oblast (suverenost). Mi pa menimo, da krutišega samosilstva sploh biti ne more kot je izvršuje evropski parlamentarizem. Kajti v njem velja prvič temeljni zakon: večina določuje zakone, ona vlada, manjšina bodi brezpravna! Zgoditi se zna, da večino določi en sam glas; tedaj se mora nasprotna polovica brezpogojno pokoriti samovolji druge polovice! Dalje: pravo se določuje po večini glasov. Tako se večkrat zgodi, kakor skušnja potrjuje, da, kar je bilo letos po večini glasov odobreno in povzdignjeno v zakon, se drugočas ovrže, a kar je nasprotno, se okliče za pravo, za zakon. Pa da bi se tu šlo le za malenkostna, ne načelna vprašanja! Ne, naš parlamentarizem si vsvoja oblast soditi in določevati tudi o veleničnih rečeh: o šolstvu ter o principih, po katerih se ima vršiti javna vzgoja: imajo li ti principi biti krščanski ali liberalni, ima biti šola verska ali mejverska t. j. brezbožna; naš parlamentarizem določuje o civilnem zakonu, o prisegi in nje veljavi, o raznih cerkveno-političnih vprašanjih; prava sv. cerkve, katera so ji dana od njenega B o ž j e g a ustanovitelja, samovoljno krati in omejuje... In glejte, ko gre za tako važne reči, za reči, glede katerih nihče ne more biti indiferenten, reči, ki segajo tako globoko v časno in večno srečo človeštva, o teh rečeh določuje — večina glasov! In tako se zna zgoditi, da Bog ima letos pravico do šolske mladine, a drugočas jo izgubi: tako je določila večina glasov! Letos je Bog še Bog, drugo leto Bog ne bo Bog — ta nezmesel se postavno, slovesno potrdi in ljudstvu razglasi! In potem se morajo ravnati vsi državljani!! Si moremo misliti bolj vnebovpijčega tiranstva človeške vesti!

Pa nadalje treba še pomisliti, kako se parlamentarična večina navadno snuje! Opazujmo volitve. Koliko laži, koliko obrekovanja, koliko denarja, koliko vina in žganja — vse to pripomaga „ljudskim“ zastopnikom do zmage, vse to pada neredkokrat kot odločilen faktor na tehtnico večine! Celo formalni pretepi in boji se organizujejo za časa volitev!

Sicer pa pri volitvah in sploh v vsem parlamentaričnem življenju govori prvo besedo tako zvano „javno mnenje“. Glasilo javnega mnenja so politični časopisi. Pa ne le to — isti časopisi javno mnenje obdelavajo v svojem smislu, je vodijo, mu določujejo tok, z eno besedo — oni je stvarjajo in pretvarjajo svojeljubno. Kdo pa ustanovlja, kdo piše in vzdržuje glavne po-

litične liste v naši Evropi? Ne govorimo tu o „faliranih študentih“ niti o družih kruhoborcih, katere je najel ta ali oni državnozborski kandidat; mi le to konstatujemo, da največe, me-rođajne liste imajo v rokah židje, zapriseženi sovražniki krščan-skih narodov pa njih duševnih in gmotnih koristi. Sovraštvo krščanstva združeno z vmazanim dobičkom — to je gonilna moč, ki giblje židovsko politiko, ki pritiska na javno mnenje, da je nagiblje na ono stran, s katere si židovstvo obeta največ koristi za svoje protikršćanske, sebične namere. In temu židovstvu se žalibog tolikokrat pokori evropski parlamentarizem, tako da je od vmazanega židovskega žepa odvisno, ali Bog ima še biti na š Bog, ali se imajo naši otroci vzgajati za Boga, ali za hudiča in njegovo ložo! Lepa svododa!

Druga dobrota, za katero se imamo zahvaliti „večnim“ ide-jam francoske revolucije, je kruti militarizem, kateri nas tlači in davi, da nam ni moč več dihati. Ta militarizem, in v zvezi ž njim javna policija, nalaga narodom neznosno butaro državnih davkov; ta militarizem odvaža narodu najkrepkejše delavne mo-či; on nadalje daje društvu čedalje bolj vojaško lice — saj bo kmalu vsak tretji človek, ki ga srečamo, imel sabljo in vojaško kapo! Pa ta militarizem je vpeljal tudi občno vojaško dolžnost. In prav to se nam zdi ena največih kazni za naše društvo. Mi-litarična Evropa je vže tako izgubila ves naravni čut, da ne ve, da je previdnost vsakemu človeku dala svoj poklic. Radi tega je v človeškem društvu tudi več stanov; in tak je tudi vojaški stan. Kaker za vsak drug, tako mora tudi za vojaški stan biti poklic. Poklica pa ne da nego Bog. A vojaška Evro-pa mora, česar Bog ni dal, vsem brez razločka vsiliti — vojaški poklic! To je protinaravno, to je kruto! In kaj sledi iz tega? Da morajo vojaškega Marta na kolenih mo-liti vsi drugi bogovi. Profesor odloži svojo knjigo in popísti, šolo, filozof vrni se iz svojega metafizičnega neba, umetnik za-pústi svojo delavnico, da zameniš čopič s puško, pesnik stopi s pegaza in zajezi konja, meniški in bogoslovski kandidat slečita svojo kuto in zlezita v vojaško sukujo: na bojno polje vsi, to je povelje, to je volja najvišega boga Marta! In potem se dr-znejo še govoriti, da je veda, da je umetnost — svobodna! Iro-nija! Pa to je sad „večnih“ idej francoske revolucije. Ona je namreč v ljudstvu zatrla vero, ona mu je v dejanji pokazala, kako se ima vladati brez Boga; ona je z vzgledom pokazala, da ima ljudstvo pravico puntati se postavni oblasti in kralje mori-ti; ona je ljudstvo oborožila in oklicala zanje pravico samooborože-nja! Te „ideje“ so veliko množico vpijanile in vzdignile, tako da niso naše socijalne razmere več varne, da se majejo stebri državnega in društvenega reda — in to je, kar je tudi vladarje in državnike prisililo, da obdajo svoje prestole in minister-

stva z oboroženo vojsko, da zidajo po mestih velikanske vojašnice v varstvo mirnih državljanov, v brambo privatnega imetja.

Se eno sad imamo od „večnih“ idej francoske revolucije — čedalje rastoče podržavljanje privatnega imetja, privatnih podjetij, privatne misli in vesti. Francoska revolucija je z vzgledom prva pokazala, kako se ima vršiti tako podržavljanje, ki pomeni zadušenje individualnosti, smrt osobne prostosti. Ona je podržavila cerkveno imetje, ona je podržavila vseučilišče in šolo, s tem vedo in umetnost; ona je v imenu državne oblasti javno odpravila krščanstvo, a pozneje, ko je spoznala, da društvu ni mogoče obstati brez vere, je ona po Robbespierre-u vradno dooločila bivanje „najvišega bitja“!

Njen vzgled posnema Evropa devetnajstega veka, in mi se vsi blaženi solničimo na žarkih svobode, ki jo uživamo vsled tega! Podržavljanje so po Evropi razširja čedalje bolj. Podržavljenih je okol petnajst milijonov mož in mladeničev v vojaški uniformi; podržavljenih je malone polovica železnih cest; podržavljena je v mnogih državah evropska sol, evropski tobak, evropsko žganje! Da ne govorimo o velikanskih javnih in zasobnih dolgovih, vsled katerih vže večina posestnikov ne more zvati zemljišča, na katerem se trudi in poti, „svojega.“

Pa podržavljanje moderne Evrope sega še dalje. Podržavila se nam je tudi šola, in s šolo veda, umetnost, viša omika: na vse, kar se javno uči in piše — pritiska se državni pečat! Pa zlo, ki izvira iz podržavljenja šole in vede, bi ne bilo še toliko, da bi se le šola in njena vprava ločila od politike. A v Evropi sta politika in šolstvo tako tesno sklenjena, da eno deli vsodo druge. Šolska vprava — govorimo na sploh, nikako pa o Avstriji posebe — je v rokah naučnega ministra, kateri je član ministerstva, ki se ravna, ki pride in ide po večini v državnem parlamentu. Tej večini klanja se ministerstvo in njega politika, te večine pokorni sluga biti mora tudi naučni minister. T. j. z drugimi besedami: je večina liberalna, cerkvi sovražna, glej minister, da ta liberalni, cerkvi in veri sovražni duh zavla-da tudi v javni šoli, da se mladini vcepijo liberalni nazor; je pa večina koliker toliko verskega mišljenja, tedaj minister, tudi ti pleši drugače. In tako se po večini glasov, po trmi političkih strasti menjavajo načela naučne vprave, in po tem se preminjajo naučni načrti, se vpeljujejo ali odpravljajo knjige, filozofični zistemi, potem se nastavljajo profesorji, nadzorniki, potem se naklanja ali odklanja milost šolnikom teh ali onih nazorov — po tem se dosledno pa tudi odgaja mladina, prihodna inteligenca, prihodni rod.

S podržavljenjem šole je moderna država posegla z ne-sveto roko v svetišče privatne vesti, v svetišče privatne družine, da tukaj zaduši in zatre vsako individualno misel, individualno voljo, da podpiše smrtno sodbo osobni prostosti. Poglejmo v

moderno šolo! Tu uče le učitelji, katere je za to pooblastila in poslala država; uče le po knjigah, katere je država odobrila; uče strogo po predpisih, ki so jim došli ali naravnost od ministra ali od državnega šolskega nadzornika. Državna šola ima vradno potrjeno filozofijo — ta filozofija je pri nas Herbartova. Š šolo so združene šolske knjižnice, katere morajo dijaki zdržavati. Kar preostaja dijaku časa od šolskih predmetov, ga dopolni s čitanjem knjig, katere dobiva iz šolske knjižnice. In tako smemo pač reči, da je država edina in absolutna odgojiteljica mladine. Ona sama skoro izključljivo dovaža mladim duhovom duševno hrano, ona sama določuje smer njih omike in njih nazarjanja. Ona določuje mišljenje bodoče generacije; in ker se po mišljenji ravna hotenje, je ona absolutna gospodovalka tudi naših volj. Sploh vsa državna učna vprava moderne Evrope meri na to, da si podvrže duhove državljanov, da si njih mišljenje in hotenje popolnoma vpokori, tako da ne bodo sploh mogli niti misliti niti hoteti česarkoli, kar se ne zлага z določbami državne vlade in njenega malika, ki ga naš vek časti v večini glasov!

To je svoboda, s katero so nas obdarile „večne“ ideje! To je grob prave svobode, to je smrt individualnosti! Pa mi upamo, da ideje francoske revolucije vendar niso večne, da pride čas, ko se Evropa predrami iz sanj, v katere so jo zazibali čari francoske revolucije, ter se vrne prave svobode iskat tje, kjer se edino nahaja, k živi besedi katoliške cerkve, k resnici Kristusovi, brez katere ni prostosti, katero pa čisto hrani in razlaga — le rimski papež!

Dr. Mahnič.

Apologetični razgovori.

Početek rastlinskega, živalskega in človeškega življenja. Kaj pravi o tem materijalizem, pa kaj učita sv. pismo in vera?

Govorili smo o astronomiji. Ko se bogotajcem ni posrečilo Boga pregnati iz neizmernega svetovnega prostora, po katerem se prehaja nebroj nebesnih teles, so se spustili na zemljo razglabljat naravine tajnosti. Za astronomijo je sledila geologija; kaker prva, tako je tudi poslednja imela prizadeti sv. pismu in krščanski dogmi vdarec, od katerega si je neverstvo obetalo popolne zmage. Pa ponesrečil se je tudi ta poskus — boj je vže

dokončan: zmago slavi ne bogotajstvo, ampak Božja beseda sv. pisma. Poglejmo!

Tu ne vprašamo, odkod prihaja sedanje svetovno gibanje, torej tudi gibanje naše zemlje; o tem smo vže obširno govorili; za kar gre pred vsem je vprašanje po početku življenja, ki se dandanes nahaja na naši obli. Življenje to je troje: rastlinsko, živalsko in človeško. To so tri različni pojavi življenjskega razvoja, eden od drugega popolnši.

Kaj uči sv. pismo o početku trovrstnega zemeljskega življenja? Sv. pismo loči mej rastlinskim, živalskim in človeškim življenjem in pripisuje teh treh vrst postanek ne posrednemu činu Božje vsemogočnosti. Govoreč o početku živali in človeka označuje Mojzes Božje dejanje s hebrejskim glagolom „bara“, kar se jemlje le o činu Božje vsemogočnosti, kateri edini je lastno nekaj, kar ni, v bivanje poklicati, tako da je Bog i živalsko življenje i človeško, vsako posebe, iz ničesar stvaril. Kar se tiče rastlinsko življenje, ne rabi sicer sv. pismo izrečno besede „bara“, vendar pa opisuje stvaritev rastlinstva tako, da nam je le v vsemogočnosti Božji iskati njega vzroka; kajti zemlja je bila prej naga in gola, in še le stvarnikova beseda jo je oblekla z rastlinami. Sv. pismo tedaj razlikuje mej rastlinstvom, živalstvom in človeštvom ne le postopno (graduelno), ampak bistveno, tako da ni niti rastlina bitja živalskega niti žival bitja človeškega, ampak vsako teh treh je tako nase omejeno, da ne sega v okrožje drugega, niti je v svojem bivanju navezano na drugo, ampak ima v sebi svoje sredotočje. Potemtakem so rastline, živali in človek od prvega početka kot cele in dovršene tvorbe z vsem, kar spada k bistvu vsakaterega, prišli iz rok stvarnikovih, nikar pa se niso še le v teku daljših ali krajših dob razvili iz nepopolnih v popolnše oblike ali pa celo eden iz drugega. — Tako sv. pismo.

Drugače pa moderni materijalizem, ki ga srečamo v obliki darvinizma. Darwin ni hotel — vsaj s početka — iz stvarstva popolnoma odstraniti Boga; hotel je le delavnost Božjo v stvarstvu omejiti. Da si razrešimo vprašanje o početku raznih življenjskih oblik, zadostuje, da je Bog iz ničesar stvaril prvo življenjsko kal, iz katere je potem priklilo rastlinsko, iz tega živalsko, in iz poslednjega človeško življenje. Poznejim darvinistom se je pa zdelo, da se Bog-stvarnik lahko celo pogreša; prva življenjska kal je slučajno sama ob sebi pognala iz mrtve snovi. Po tem nauku tedaj, tudi če ga vzamemo v prvotnem smislu Darvinovem, rastlinstvo, živalstvo in človeštvo ne stoje eno zraven drugega, vsako po svojem bistvu od drugega različeno, od prvega početka v sebi celo in dovršeno, ampak razvilo se je eno iz drugega postopno (sukcesivno), tako da je vsem trem ena in ista praoblika skupna in so tedaj vsa tri istega bistva; mej rastlino in živaljo, pa tudi mej živaljo in človekom ni bistvene, ampak je le postopna razlika. Dajte nam le

prvo živensko kal — tu je potreben še Stvarnik — iz te so se stopama razvila druga živenska bitja, prehajaje iz nepopolniših oblik v popolniše. Ta presnova se je zvršila po neskončnem tavanji drugotnih (sekundarnih) vzrokov, tako da je sedanje življenje posledek (rezultat) slepega slučaja, ki se mu je posrečilo po tolikih brezuspešnih skušnjah slednjič molekule sestaviti v skupine, kaker jih nahajamo dandanes v naravi. Kar se je tako slučajno skupilo, se spet vže veliko tisoč let ravno tako slučajno sodruje v istih skupinah!

Kaj odgorarja na to pristna veda?

Pristna veda je vže govorila. Dasi se je darvinizem nanjo sklicaval, dasi je v njenem imenu napovedal vojsko sv. pismu in krščanski dogmi — pristna veda se je izrekla proti njemu!

Pristna veda dckazuje, da razne oblike, v katerih se na zemlji javlja življenje, niso in ne morejo biti rezultat slepih naravnih sil, ki bi po brezkončnem tavanji slednjič dosepele do onih živenskih skupin, katerih prekrasno harmonijo dandanes občudujemo v rastlinstvu, živalstvu in v človeštvu. Iz zraka vzeta, znanstveno neosnovana je trditev, kaker bi fizična narava v negotovosti sëm ter tje tavalala in tipala nekako po temi išoč potí do popolniših tvorb. Oblike, po katerih se presnavlja in preraja organsko življenje, so strogo določene, in pristna veda ne ve pokazati niti enega slučaja, da bi katera živehjska oblika silila čez meje, v katerih se je dejstvovala do denašnjega dne, porajat viših, popolniših tvorb nego jih je dozdlaj.

Pokažimo to o nekaterih vzgledih. Vzemimo človeško oko. Kdo se bo upal trditi, da to tako nežno čutilo, katerega osnova je tako zapletena, ta čudovita mehanična sestava je nastala slučajno, brez prevdarka, brez misli? Darwinisti se sicer trudijo, da bi dokazali, kako se je oko polagoma sestavilo. Häckel piše: . . . „Ako opazujemo pri živalih počasno spopolnjevanje očesa in ušesa, dobimo neko lestev, po kateri ste se popolnoma ti čutili spopolnili, tako da nam je mogoče nju razvoj po vseh stopinjah popolnosti zasledovati. Pri najnižih živalskih vrstah se nam kaže oko kot barvilna pega, ki ni vstani še prejemati podobò zunanjih predmetov, ampak k večemu razločevati mej raznimi svitlebnimi žarki. Pri družih, popolniših, živalskih vrstah, se temu pridruži občuten živec. Pozneje vže zapazimo v barvilu glavne pteze očesne leče. Vender pa se še pogrešajo vse druge priprave za priravnanje in gibanje očesa. . . .“ itd. Tako nekako modruje znani darvinist Häckel.

Pa vže omenjena barvilna pega bila bi sama na sebi pravo čudo. In kako je pač prišlo, da je en del te gluhe, neme,

slepe snovi naenkrat postal sprejemljiv za svetlobo? Razložite nam!

Kako se da dokazati ono spolnjenje očesa, tako da so razni njegovi deli vspeoredno drug za drugim pristopali, dokler se proces ni vstavil pri sedanjem očesu? Nili vse to poljubno domnevanje brez vsakega stvarnega razloga? Pač pa konstataje primerjavna anatomija, da se vidila pri raznih vrstah živalskih bitij nahajajo sočasno cela in dovršena. Narava ne tiplje slepo okoli, da bi tako prišla do gotovosti, do dovršenosti, ampak pot njenega razvoja je vže začrtana, je gotova. Narava se nam javlja vže od početka kot nespremenljivo taka, in taka ostane vselej. V naravi se isto dobnó, pri vsaki živalski vrsti posebe, na raznih popolnostnih stopinjah, stereotipno poraja organično vidilo, od najpriprostejše barvilne pege najnižih živočih bitij do čudovito umetnega očesa človekovega in orlovega. Vsake vrste vidilo ostane vselej nepremično na popolnostni stopinji, na kateri se je znašlo od prvega početka.

Naj isto neovrgljivo pojasni drug vzgled. Vzemimo živalski želodec. Kako to, da želodčni sok, kateri raztvori vsako jed, prizanaša želodcu samemu, ne da bi ga razjedel, kateri je vender iste narave kaker jedi, ki ga redijo? Dolgo so se potili in vgbali, kako bi to naravno čudo rešili. Slednjič se je našlo, da je želodec prevlečen z nekim pokostom (Firnis), katerega želodčni sok ne upa razsnoviti. Hočemo li, da se je tudi ta v obrambo želodca tako modro, premišljeno namerjavana naprava kar slučajno posrečila slepemu slučaju?! Kar bi mi mogli najti le po dolgem, razumnem prevdarjanji, je nerazumni slučaj sè svojo slepoto tako srečno zasledil, tako umetnostno izvršil!! Par kar je tu še več: odkar je želodec začel bivati, je moral ž njim združen bivati omenjeni pokost; kajti brez poslednjega sploh želodec se ne more ohraniti. Ako je pa sočasno z želodcem začel bivati njegov pokost, potem se ne da misliti na počasen razvitek želodca v smislu Darvinovem, kaker bi želodec še le po dolgem tavanji in poskušanjí prišel do pokosta, s katerim se je potem oklopil proti napadam sovražnega soka. Nasledno spolnjevaje želodca je izključeno: želodec, ali je od začetka cel, kakeršnega imamo zdaj, ali ga ni!

Se en vzgled! Vzemimo človeško srce. Nehaja se v sredi človeškega telesa, prsi je obdajejo kaker trden oklop. Neprerenhoma gibaje se, poganja z ene strani po žilah one žive, žareče krvne kroglice, ki raznašajo življenje na vse strani telesa. Ko so se pa kroglice spehale, jih z druge strani spet v sè sprejme, da jih znova oživi podelivši jim elektricitete in topline, ter jih znova poganja na vse kraje telesa. Kdo bo pač tako brezumen, da bo verjel, ta čudovita tvorba je nastala brez vsakega prevdarka, je nastala slučajno po slepo delujočih fizičnih silah, in sicer počasi, polagoma, v teku več vekov?! Nezmisel! Srce je

v svoji osnovi, in v vseh svojih delih tako, da je moralo koj od početka biti celo in dovršeno. Ono je srce le po vzajemnem sodelovanju, v nerazrušljivi harmoniji vseh poedinih delov — drugače ni srce; najmanjša poškodba je razdene. Srce je s početka celo, je tako, kot je! Molčite nam torej o počasnem njegovem spopolnjenju, ki se je baje vlekle skoz vekov veke!

Kaj še le, da bi hoteli še globoče seči v tajnosti naravine, da bi hoteli razmotrivati zakone one ljubezni, ki sklepa moža in ženo. zakone one najnežniše, najplodovitiše zveze, na kateri sloni družinski red? Od kod n. pr. to, da se materina posoda nad srcem v trenutku, ko se rodi dete, napolni z mlekom, ki je novorojencu potrebno za živež? Povejte nam, koliko stotisoč let je narava potrebovala, preden je po neskončnih poskusih zvršila to čudo? So jo morda nepopravljive škode izbrihtale opozorivši jo na ta nedostatek? Pa ako je res potrebovala tisoče vekov, preden se ji je posrečilo ta nedostatek dopolniti, kaj se je moralo mej tem zgoditi z otroci?!

Tako bi se dalo navesti brez števila vzgledov. Vsi bi nas privedli k neovrznemu sklepu: karkoli nahajamo na svetu, bodisi v rastlinstvu ali v živalstvu ali v človeški naravi, vse to ne more nikaker biti posledek brezsmotreno delujočih naravnih sil, tako da bi sedanji organični svet v svoji harmonični raznoličnosti ne bil nič nego delo njih slepega nagona; ampak celi ta svet, kaker v svoji celoti, tako tudi v svojih posameznih delih, je razumno prevdarjena, po enotnem načrtu izvršena tvorba neskončno modrega, previdnega, vsemogočnega in dobrotnega bitja. To so tudi resnično brez ovinkov izpovedali največjavniši možjeučenjaki: Cuvier, de Jussien, de Caudole, Jan. Müller, Flourens, Brongniart, Agassiz. Po njih sodbi so darvinisti zašli na nasprotno, krivo pot, hoteč na čisto n a r a v e n način rešiti problem, ki ima n a d n a r a v e n razlog. Rastlinsko, živalsko, človeško življenje ni včinek drugotnih, niti naravnih sil, ampak vsako posebe zahteva za se neposreden, čeznaraven čin Božje vsemogočnosti. S tem prejdemo k naslednjemu poglavju.

Kako sodi pristna veda o samosvojni stvoritvi (generatio aequivoca?)

Dozdaj smo pokazali, kako ni mogoče, da bi se bile sedanje živenske oblike, katere nahajamo na zemlji, polagoma, ena iz druge, popolniše iz nepopolniših razvile, ampak je potrebno, da je čeznaravna moč večkrat posegla v svet, neposredno stvarivši živenska bitja, katerim je ob enem vsadila zmožnost, da se plemenijo in množijo. Kar smo dozdaj v obče razložili, hočemo v pričujočem poglavju še bolj vtrditi s posebnim ozirom na Darvinov nauk o tako zvani samosvojni stvoritvi.

Kraljestvo organskega življenja se deli na troje: rastlinstvo, živalstvo in človeštvo. Organičnemu svetu stoji nasproti neorganični, mineralni, v katerem ni življenja. Kaker darvinisti učijo, ta razna kraljestva segajo eno v drugo, tako da je vsem eden in isti početek in je eno iz drugega v teku neskončnih vekov nastalo: iz neorganičnega sveta je pognalo rastlinstvo, to se je spet počasi spopolnilo do živalstva, iz katerega je slednjič izšel človek, mej živalmi najrazvitiša, najpopolnija.

Nasproti temu mi trdimo, da zija mej tremi kraljestvi, kaker mej organskim in neorganskim svetom, neprehoden propad; da se je iz neorganičnega izcimilo organsko, iz rastlinskega živalsko, iz tega človeško. je po zakonih pristne vede nemogoče. Veda obsoja teorijo samosvojnne stvaritve. Poglejmo!

Laplace, Herschel, Arago, Ampère in drugi učenjaki so dognali, da je zemeljska obla pred nekim časom bila plinasta zmes brez sledu kateregakoli življenja, ki je sploh tedaj bilo nemogoče. Od kod torej — tako vpraša veda — na zemlji rastline, od kod živali, od kod človek?

Rastline. — „Kako so se prve rastline prikazale na zemlji, je nam (naravoslovcem) tako neznano, kaker prvi začetek stvari“ — tako piše naravoslovec G. Bischof. In res, rastlina je nova tvorba. Ona ima sicer vse, kar rudnina, a poleg tega še neko osredje organske delavnosti, nekaj življenjski sok, obnavljajoče seme. Mislilo se je sicer, kaker bi iz sprhnelega kamenja poganjale rastlinske snovi — pa to ni res; znanstvena raziskavanja so dognala, da kaj takega se nikdar ne zgodi. „Da razumemo početek tega novega (rastlinskega) bitja, je neobhodno potrebno vplivanje stvarilne moči.“¹⁾

Živali. — Isto moramo reči o živalskem življenju. Žival ima vse, kar se nahaja v rastlini, a vrhu tega še nekaj: notranji princip gibanja, zaznavanja in samovoljnega občutka. Ako pa vprašamo, od kod izhaja ta princip, nam v imenu vede odgovarja Flourens: „Življenje ne izhaja iz smrti: življenje poganja le iz življenja.“ „Da bi imel življenje določiti, rekel bi: življenje je stvaritev. Vsaka življenjska kal odgovarja misli, katera se izraža v organizaciji“ — nadaljuje Claud Bernard. To pa ne pomenja nego: od rastline do živali ni prehoda; žival presega po bitji rastlino, zanjo treba posebnega stvarstva. Vse mogoče se je sicer poskusilo, da bi se rešila Darwinova samosvojna stvaritev, po kateri se baje iz gnjilih rastlinskih snovi porajajo črvi in druge živalice, a kemično fizikalni poskusi, katere so priredili Flourens, Claude, Bernard, Cuvier, Liebig, Al. Humboldt, Quaterfages, posebno pa Pasteur na izrecno naročilo francoske akademije, so očitvidno dognali, da oni nazor je skoz in skoz napačen. Vsak le poluomikan človek bi se po teh poskusih

¹⁾ Liebig, Chemische Briefe 20.

mporal smramovati z darvinisti in njih nezmislno teorijo o samosvojni stvoritvi le od daleč pomežikovati! Spočetek življenjskih bitij je nerešljiva vganjka, pri kateri ne moremo nego apelovati na nedoumano moč stvarnikovo ¹⁾

Človek — Se večji je prepad, ki loči človeka od živali. Materijalisti sicer to todovratno tajijo in glavni njih naperi merijo na to, da bi človeka z živaljo identifikovali; pa brezvspešno — zavrača jih veda!

Darvin proglašča onega, ki si početka človekovega ne more drugače misliti nego da se zateče k vsemogočnosti Božji, za divjaka. Kaker bi pisali zgodovinsko genealogije, z isto gotovostjo naštevajo darvinisti prednike človekove iz živalstva. Häckel je določil njih število na edenindvajset. Začenši seveda pri opici gredo nazaj do vrečarja, od tega do monotremov, do rib — naša pljuča so se prestvarila iz ribjega plavnega mehurja — do ganojčidov itd. in, ker se, kaker sploh menijo, ne da dvomiti o resničnosti Laplace-vega in Herschel-ovega sistema, trdijo nekateri, da so prvi naši pradedje bili plinasti!

A pristna veda je dognala, da se nahaja mej opico in človekom v anatiomičnem, fiziologičnem, intelektualnem, nraavstvenem in verskem oziru neskončno narazje. Razmerje mej človekom in opico se je poslednjih let na vse strani raziskavalo in osvetljevalo, in na vseh straneh se je znanstveno konstatovala bistvena razlika mej obema, tako da početek človekov neobhodno zahteva nov, neposreden čin vsemogočnega Stvarnika.

Tako n. pr. stoji človek po konci, noge njegove stopajo enostavno in trdno po tleh; pokončna glava zre proti nebu. Opica bi ga rada posnemala. Zdi se, kaker bi nje hoja bila manj popolna nego človekova, vender pa še prava hoja. Nikaker! Opica pleza, a ne hodi. Owen je izpeljal, da noga opičina ni niti noga, ampak roka, kaker je lastna živalim plezalkam. Blainville je našel na sami roki človeški toliko bistvenih posebnosti, da se mu vže radi teh prehod od opice do človeka zdi neprestopen.

Glavna trdnjava, iz katere so darvinisti odbijali nasprotniške napade, so bili opičini možgani, češ, ti so prepodobni človekovim, nego da bi dalo se dvomiti o sorodstvu obojih. Prav zato so nekateri fiziologi, mej njimi posebno Bischoff in Aëby — s čudovito vstrajnostjo in duhovitostjo začeli preiskavati ter primerjati opičine in človeške možgani. Dognali so neovržno, da oboji možgani, ako se jih presoja znanstveno, nimajo nič skupnega mej sabo. Koj pri rojstvu se zde sicer malce podobni, kaker hitro pa se začno razraščati, gredo narazen; njih razvoj se vrši na povsem nasprotno stran. Pa tudi v onem prvem času je razlika mej človekom in opico [vselej neprimerno večja nego mej opico in ostalimi živalmi.

¹⁾ B. Cotta. Gen. I. 13 sq.

Isto se je dognalo o vseh družih telesnih delih — prišlo se je do popolnega prepričanja, da vže anatomija stavi mej človeka in opice razliko, koja se ne da nikdar zravntati. „Dovršili smo svojo studijo — tako sklepa Aëby — spoznali smo, da je človeški tip otok na samem, kateri se v ničemer ne dotika sosedne kopue zemlje sesalcev“.

Tako govori anatomija, kaj pa še le, ako si ogledamo fizijologično stran! Vzemimo le človeški govor. Vsaj šesttisoč let je, odkar se je človek po govoru ločil od opice. Zakaj tedaj opica vže tako dolgo zaostaja? Čujmo, kaj odgovarjajo na to darvinisti? „Ako opice členito ne izgovarjajo besed, je razloga iskati v tem, da ne čutijo potrebe po tem“¹⁾ Odgovor jih obsoja! Res — pristno znanstven odgovor! Recimo: členiti govor, kaker je človeški, izraža misli in čustva; ker so tedaj opice nezmožne tega govora, sledi, da nimajo ni misli ni čustev. Njih govor je nečlenit zvok, ki ne izraža nič določnega; torej tudi zaznavanje, kateremu odgovarja, ne more biti določno ali duševno. V človeku je duševni princip — v opici ga ni!

Kam pa še le pridemo, ako hočemo govoriti o vedah, o verstvu, o npravstvenih pojnih in nagibih v človeku, sploh o duševnem njegovem razvoji in napredovanji! Kje zapazujemo kaj takega pri opicah ali družih živalih? Res sicer, da so materijalisti hoteli vse verske in npravoslovne misli, vso nadčutno vedo razglasiti za nekak bolesten izrodek, za prazno domišljanje človeških možgan. A od kod to, da se ta duševna bolezen javlja le na človeški naravi, živali pa si še dozdej niso osnovali niti verstva, niti npravoslovja, niti znanosti? In so li res ti pojavi človeškega mišljenja, te veličastne duševne zgradbe, katere obéudujemo na verstvenem in vednostnem polji, samo le prikazki sanjarske domišljije? Kako bi potem teorija, bodisi verstvena ali vednostna, tako plodovita bila v svoji vporabi na življenje? Kaj bolj vblažuje, kaj bolj spopolnjuje in vtrjuje človeka nego vera? Zakaj izročamo vsa večja počerja, vsa odličniša mesta v javnem življenji znanostno izobraženim možem, ki so si teoretično mu izbistrili, ne pa nevednim kmetom, ki nikdar niso knjige brali? Vže to nam spričuje, da vednostna teorija ima o b j e k t i v n o vrednost; da torej ni nedostatna ali boleсна prikazen na človeški naravi, ampak poganja iz pozitivnih, naravnih tal v človeku. Zatorej moramo v človeku iskati principa, ki ga pogrešajo živali. Ker je pa veda duševna, mora tudi oni princip biti duševen. Človek je torej duševno bitje, žival ni, človek se od živali bistveno loči, torej ne more iz nje izhajati, marveč za njegov početek moramo vzeti poseben stvarilen čin Božje vsemogočnosti.²⁾

Dr. Mahnič.

¹⁾ Dally, L'ordre des primates et le transformisme 21

²⁾ Pri teh „razgovorih“ smo se posebno držali vže zadnjič omenjene knjige: Bougaud, Religion u. Irreligion.

Cerkvena oblast v avstrijski ljudski šoli.

Das Schulwesen ist und bleibet allzeit ein politicum.

Cesarica Marija Terezija. 28. septembra 1770.

In keinem Staate der Welt als in dem glücklichen Oesterreich besteht eine ähnliche Sorgfalt für die niedrigsten Schulen; nirgends sind sie so untereinander mit dem Staate verbunden wie in den Reichen Theresien's.

I. I. Felbiger 20. februar. 1781.

Ne vem, ali prav pridem s to zgodovinsko-pravno razpravo. Trebalo bi poprej rešiti načelno vprašanje o cerkveni oblasti v šoli. To je pa nehvaležno vprašanje, katerega se vsi radi izogibljejo. Povsod se naglaša „verska“ šola, a ne vem, ali je vže kedó ta pojem opredelil. Versko šolo imajo katoličani v Belgiji, na Angleškem, v Ameriki, ali „versko“ šolo imajo baje tudi na Nemškem. Nekaterim pomeni „verska“ šola „konfesionalno“ šolo t. j. šolo, v koji so otroci ločeni po veroizpovedanju. Po tem pojmu imamo n. pr. mi Slovenci „versko“ šolo, ker smo vsi katoličani, ker so v slovenskih šolah otroci in učitelji katoličani. Po taki definiciji razumemo naše narodnjake, ki trdijo, da je naša šola „verska“ in „katoliška“, da pri nas ni šolskega vprašanja, da Slovencem je le za narodno šolo. Živimo v istem znamenju 14. maja 1869 ko Dunajčanje, ali na Dunaju je šola „brezverska“, na Kranjskem je pa dobro „verska“ in „katoliška.“ Ako vprašamo cerkev samo, česa si želi, nam gotovo odgovori: „Najbolje so mi svoje šole za svoje otroke!“ Ali kjer je šola vže 120 let v državnih rokah, ni cerkvi lahko upati svojih šol. Najbolje se nam zdi, ako si cerkev in država razdelite oblast v šoli. Da, še toliko nam je preveč. Zadovoljni bi vže bili, ako bi nam vsemogočna država vrgla par mrvic šolskega kruha t. j. ako bi vdobili v šoli nekaj oblasti, čeprav v i m e n u d r ž a v e. Kdor bi pri nas dvignil zastavo svobodne katoliške šole, ostal bi brez podpore naših vplivnih politikov. Gledala bi ga po strani tudi cerkvena gospoda. Žalostna zavest duhovne sužnosti, koji smo se v 120 letih privadili! Letos 6. decembra bo 120 let, kar je slavna cesarica Marija Terezija potrdila prvo avstrijsko šolsko postavo. Ona ista postava je prišla leta 1805 prenovljena na dan. Poleg postave imamo še brez števila odločeb in naredeb, v kojih ni iskati novega načela, katerega bi v postavi ne bilo. Cerkev se je pokorila postavi, ali za-

dovoljna ni bila. Ali kaj hoče, ko ni mož za odpor in delo? Pij IX je v dogovoru s cesarjem Francem Jožefom I. varoval katoliško načelo, sicer pa je ostalo vse kakor je bilo, in bi bilo še ostalo, ako bi bili nasprotniki hoteli. Cerkev je miroljubna in ponižna, in se ne prepira za veljavo. Toda nestrpni zoprniki so jej vnovič napovedali boj. — Do tedaj je bila za dekle v šoli, za varuhinjo brez plačila, toda liberalci je niso hoteli niti za dekle in niso mirovali, dokler je niso vrgli iz šole dne 25. maja 1868. Tedaj jim je Pij IX napovedal vojsko, katere ni še konec in je ne bo tako kmalu. Nasprotniki se trdno drže v trdnjavi, a katoličani dolu na bojnem polju so nekam opešali ali prav za prav nimajo vojnega načrta. Da, zdi se celo, da smo se privadili sužnosti in, ako včasih še tožimo, tožimo bolj iz navade ko iz prepričanja. Naj bi nam skoraj še tožbe prepovedali, kakor so rimski cesarji nezadovoljnim podložnikom prepovedali tožbe: de infelicitate temporum. Toda liberalci so bolj svobodoljubni od rimskih cesarjev. Tožbe so nam proste, ne motijo miru, niso državi nevarne, ako le dejanja ni.

Če je kedo na svetu, to smo mi miroljubni ljudje. Zato se hočemo izogniti načelnemu vprašanju: kedo je po božji postavi pravni gospodar v šoli in kedo samo sotrudnik. Napisati hočemo le načela, ki so vodilna v potrjenih avstrijskih postavah in v predloženih postavah od l. 1770 do l. 1888.

1. Do leta 1770 ni bilo še vprašanja, kedo je pravni gospodar v šoli. Vse šolstvo je bilo v rokah in na rokah katoliške cerkve. Država je imela meč v rokah. Za šolo se ni nič, prav nič zmenila. Denar za šolo je bil ves cerkven denar. Na mnogih cerkvenih zborih je cerkev opominjala škofe in dušne pastirje, naj ustanovijo šole pri vsaki župni cerkvi in pri vsaki podružnici.¹⁾ V Avstriji so se odlikovali v šoli posebno solnograški nadškofje in pasavski. Toda resnica je, da cerkev ni mogla zmagovati stroškov potrebnih za toliko šol. Po mestih so bile gimnazije in tudi dobre niže šole. do malèga v rokah katoliških redovnikov in redovnic.²⁾ Toda na deželi je bilo malo šol, in še te so bile slabe. Posvetni učitelji so bili slabo plačani, ker niso hotele ni občine ni grajščine ni vlada dokladati zanje, a cerkev sama ni mogla več. Tudi so bili učitelji skoraj brez odgoje. Večina je vdobivala nauk pri župniku. L. 1769 so pozvali avstrijski škofje vlado, naj zboljša učiteljem plače in naj pomaga ustanoviti učiteljska semenišča. Avstrijski državniki so se spogledovali, ko so to slišali. Njih odgovor je bil: cerkev, cerkev,

¹⁾ Na primer: v carigranskem cerkvenem zboru l. 614., v lateranskem III. cerkv. zboru 1179. 18. can., v IV. lateranskem zboru 1215. itd.

²⁾ N. p. jezuitov, pijaristov, raznih šolskih sester.

ne mi! Drugega mnenje je bila cesarica Marija Terezija in nekateri gospodje njenega zaupanja.¹⁾

Marija Terezija je vstvarila državno šolo. Imela je res srce za cerkev in za narode.

Delali bi krivico slavni vladarici, ako bi jo dolžili, da je iz slabih namenov poddržavila šolo. V nje očeh ste bile cerkev in država ena družina, eno občestvo. Ako je kaj dobrega namerjavala, ni nikoli vprašala, ali tudi sme. Menila je, da se samo ob sebi razume, da vse sme, kar je bilo po nje mnenju na korist cerkvi in državi.

Šola jej je bila sredstvo za napredek narodov v krščanski pobožnosti in v državljanskih čednostih. Zato jo je vstvarila in gojila. Izročila jo je državnim oblastim, ker se jej je zdelo, da bo le tako vspevala. Cerkevna gospoda bi jej bila premalo skrbna za šolo in premalo pokorna. Tudi je namerjavala cesarica vže od začetka eno postavo in eno šolo za celo Avstrijo, a za tako organizacijo je bila državna oblast bolj pripravna nego cerkevna razdeljena na dijeceze. Istega mnenja je bilo tudi občinstvo. Vsled stoletnega složnega in vzajemnega sodelovanja cerkve in države, ni bilo v občinstvu in včasih niti pri duhovstvu one zavesti o dveh različnih in razločnih oblastih. Bilo je eno krščanstvo. O ločitvi cerkve od države, o vrhovni oblasti države nad cerkvijo. i. t. d. ni šlo. V tem pomenu je razumeti načelo slavne cesarice, koje je zapisala labodskemu škofu v odgovor: „Das Schulwesen ist und bleibet allzeit ein politicum“.

Ako pa velja to o cesarici sami, nikar ne velja o drugih osebah, ki so bile prve v cesaričini milosti. Državnikov in posvetnega razumništva se je ob koncu prošlega stoletja polotilo neko navdušenje za šolo, neka gorečnost za izobraženje in napredek vbožnega in delavskega ljudstva, o koji ni bilo do tedaj ni znamenja! Ta gorečnost razvneplje še dandanes liberalno gospodo v celi Evropi, ako izvzamemo Anglijo, kjer je menj licemerstva nego pri nas. Od kod ta sprememba? od kod navdušenje gospode, ki je bila toliko stoletij ravnodušna za vso stvar? — Zdaj ko je ljudstvo izgubilo zaupanje v liberalizem, ko skoraj nikedo več ne veruje liberalcem, da jim je res za napredek in blaginjo ljudstva, zdaj smemo zapisati resnico in upamo, da jo občinstvo sprejme. Pravi razlog onega navdušenja ni bila ljubezen do ljudstva ali zanimanje za koristi ljudstva. Navdušenje se je porodilo iz dveh glavnih idej, ki so prevzele plemstvo in više izobražene sloje prošlega stoletja. Prva in poglobitna ideja je bila: nevera. Evropa ni imela biti več krščanska, vreči je morala z altarjev Kristusa in postaviti nanje nago človeštvo; zakopati se je moral evangelij sv. križa in proglasiti evangelij mesa. Druga ideja je bila: državina vsemogočnost.

¹⁾ Helfert, Die österreichische Volksschule I. 2. 3.

Učilo se je in polagamo delalo, da se je podčinilo cerkev državi. Cerkev je morala postati najprej državna ustanova in ko bi neveda prodrla v vse sloje, bi cerkev sama ob sebi izginila.

Te dve poglavitni ideji so širili morljivo in brezobzirno razni pisatelji, državniki in politiki so jim pa pomagali. Skriti za vsemi pa so stali framasoni ali prostozidarji, ki so iz zakrite zasede vodili politiko cerkvi sovražno. Toda njih vspehi so bili premajhni, dokler niso šole imeli. Neveda se je vse prepočasi širila, dokler so imeli redovniki gimnazije in celo vseučilišča. Ljudstvo samo pa je bilo še teže okužiti, dokler je imelo cerkvene šole ali je bilo brez šole. Framasoni so izprevideli, da brez šole ne morejo odtrgati ljudstva od cerkve. Zato so odtrgali najprej šolo od cerkve. Ali to ni bilo dovolj. Da bi se neveda razširila na vse ljudstvo, je bilo potreba povsod, v vsaki vasici vpeljati šolo. Od tod je ono mrzlično navdušenje evropskih liberalcev za šolstvo. Framasoni so to vže davno priznali in vspehi pričajo, da so prav šteli. Koliko so pri nas skrivaj sodelovali vže pri prvi avstrijski šolski postavi, ne bom razpravljaj. Ko je cesar Jožef II. masonstvo prepovedal, so mu očitali nevhvaležnost, češ, da je ves napredek v zadnjem desetletju njih zasluga. Da je postava sama še na krščanski podlagi, gre zasluga cesarici in pa previdnosti nasprotnikov, ki niso se upali z namenom na dan. Toda načeli nevede in državnine vse-mogočnosti se odsvitati vže od prvega šolskega predloga grofa Pergena do zadnjega Gautschevega. Preglejmo vse po enem.

2. Grof Iv. Ant. Pergen je predložil cesarici nov načrt za državno šolo v celi Avstriji dne 26. avgusta 1770.¹⁾ Cesarica je izročila predlog svetovalcem, ki so se z njim bavili dve leti brez vspeha. Pravna načela v predlogu so :

- a) izdelati je en načrt za vse šole v Avstriji.
- b) Nadzor in ravnateljstvo vsega šolstva v celoti in v poedinah delih imej edina država.²⁾ Isto velja o zasebnih šolah.
- c) Šolo je treba vzeti redovnikom in izročiti posvetim učiteljem in duhovnikom. Tudi duhovnike bi bilo porabiti le od začetka, pozneje pa bi se je izključilo celo od veronauka.³⁾ Redovnike, in duhovščino je tožil, da ima svoje koristi, a šola da mora služiti samo državnim koristim in vzgajati prave, raz-

¹⁾ Primeri točke predloga v Helfert l. c. str. 196 — 206.

²⁾ Die Aufsicht und Leitung über das Schul- und Erziehungswesen in ganzer Ausdehnung und über alle Theille desselben muss völlig und beständig der Staat an sich ziehen. Helfert, l. c. pag. 148.

³⁾ Unterricht und Erziehung müssen den Händen der Ordensgeistlichen, denen sie bisher mit Ausnahme der medicinischen Wissenschaften fast ausschliessend anvertraut gewesen, durchaus abgenommen und die Schulen nur mit weltlichen oder doch weltlich-geistlichen bewährten Lehrern besetzt werde.

Helfert, l. c. pag. 201.

svitljene kristijane, zmožne za državne službe in državni oblasti pokorne.¹⁾

d) O cerkveni oblasti v šoli ni govora.

Vsi so vprašali Pergena, od kod meni vzeti denar za šolo in od kod učitelje? Pergen se ni dolgo pomišljal z odgovorom: Denar ima cerkev, vzemimo jej ga!²⁾ Učitelje pa se vzgoji v državnih pripravnicah in ako se jim obljubi dobro plačilo, oglasilo se jih bo dovolj.³⁾ Ker se mu je zdelo, da Avstrija nima mož sposobnih za odgojo in šolo, nasvetoval je tujce iz blažene Prusije, mej kojimi je bil tudi — Wieland. Vže to ime izdaja framasonske namene Pergenovega predloga in priča o posebnem sovraštvu proti jezuitom. Cesarica ni potrdila predloga in ni poklicala pruskih ateistov na Dunaj.

Odobrila je pa nasvet, da se vstanovi vrhovno šolsko ravnateljstvo na Dunaju za celo cesarstvo (Ober-Directorium) 6. sept. 1771. S tem bi bilo začeto državino gospodstvo v šoli. Ker se je pa Pergen branil vsakega nadaljnega sodelovanja in vžaljen se vmaknil v obitelj, se ni vstanovilo vrhovno ravnateljstvo.

3. Eno pravico so cerkvi vendar le priznali stvoritelji posvetne šole: da je cerkven denar dober in veljaven po vsem cesarstvu za novo šolo. Modri gospodje so poželjivo gledali po bratovščinah in cerkvenih vstanovah, ker so bili v veliki denarni zadregi. Vse posvetovanje dvornih svetovalcev, vsi predlogi in načrti, bili bi ostali na papirju brez denarja. In tega ni bilo. Vže so se naveličali posvetovanja in besedovanja o novi šoli, ko se jim naenkrat vreme zjasni in milša zvezda zasije. Dne 21. julija 1773 je papež Klement XIV. odpravil tovarištvo Jezusovo, ki je imelo tedaj v Avstriji 38 gimnazij in mnogo velikih samostanov in posestev.

Na Dunaju se niso niti vprašali, čegavo bo blago odpravljenega reda. Vstanovili so kaj 10. novembra 1773 poseben odbor, ki je imel razpolagati s cerkvenim blagom.⁴⁾ Zdaj še le se je vstanovilo vrhovno ravnateljstvo dne 12. februarja 1774: „Besondere von Ihrer Majestät allein abhängige Studiencommission unter dem Vorsitze Dero wirkl. geheimen Rathes Kämmerers und Staatsrathes Franz Karl Krstel von Qualtenberg.“

Tudi so kmalu izdelali načrt. Poklicali so na Dunaj zaganškega opata I. I. Felbiger-ja, duhovnika državnega mišljenja, da jim je izdelal prvo avstrijsko postavo. Vse je šlo, ko so

¹⁾ L. c. pag. 196.

²⁾ Ta nasvet je vrli mož vtemeljil prav kratko: „Die landesherrliche Gewalt und das Dominium eminens des Souverains sich über alle liegende Güter, Gründe und Stiftungsgelder erstreckt.“ Ibid. pag. 215.

³⁾ Ibid. pag. 217.

⁴⁾ „In Angelegenheit des aufgehobenen Jesuitenordens niedergesetzte Commission“.

denar vdobili. Vrgli so cerkev iz šole, vzeli so jej ključe in hiše, in vtaborili so se prav mogočno kot osrečevalci ljudstva v državni šoli. Vrhovno državno ravnateljstvo je prevzelo šolstvo cele Avstrije, a nova postava potrjena brez dogovora s cerkvijo se je vpeljala na cerkvene stroške dne 6. decembra 1774 z imenom: „Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-Haupt- und Trivialschulen in sämtlichen Kays. Königl. Erblanden.“ Prvo normalno šolo v Avstriji so na Dunaju nastanili v cerkveni hiši o. o. tovarništva Jezusovega pri sv. Ani¹⁾ — pa naj reče kedo, da naša šola ni vže od začetka res cerkvena in katoliška?

4. Nova postava je imela ta le pravna načela:

a) Veronauk učijo dušni pastirji. Bogoslovci so morali na normalko poslušati metodo in delati izpit iz nje. — Pri nauku je bil vedno tudi učitelj, da je potem z otroci ponavljal krščanski nauk. — Dušni pastirji, ki niso vtegnili učiti nauka, so naznanili na mestništvu, ki je imelo pravico za povedati redovnikom, da so šli učiti krščanski nauk.

b) Redovniki niso izključeni, ali morajo biti izprašani od državne komisije in podložni državnim nadzornikom.

c) Učitelje imenuje, kdor je je do tedaj imenoval, vlada pa (namestništvo) je dajala vsakemu dekret, s kojim je bil stalno nameščen.

d) Tudi zasebne šole so pokorne državni postavi in oblasti.

e) Pri semestralnih skušnjah na deželi je moral biti pričujoč tudi domači župnik. Ponavljavne šole so bile pod nadzorstvom župnika.

f) Krajni nadzornik nauka, pravstvenosti učencev in učiteljev je bil na deželi župnik kot varuh črede. Normalno in glavno šolo je nadzoroval ravnatelj.

Okrajni nadzornik je bil navadno dekan, ker je bilo tako nadzorstvo najbolj po ceni in ker tedaj še ni bilo drugih zmožnih nadzornikov. Postava ne pravi, da mora biti duhovnik nadzornik, pač pa se je pozneje naročilo dekanom, naj obiskujejo šole o priliki dekanjske vizitacije, da ne bo posebnih stroškov. Poročila so pošiljali glavarstvu (Kreisamt). Dopisi viših oblastev pričajo, da se je dekanom kar zapovedavalo.

Deželno nadzorstvo je bilo v rokah šolske komisije (Schulcommission) pri namestništvu. Mej člani šolske komisije je bil duhovnik — poblaščenec prečastitega ordinarijata. Nad šolsko komisijo je stalo namestništvo kot najviša deželna oblast v šoli.

Najviša oblast za celo cesarstvo je bilo generalno

¹⁾ Helfert I. c. str. 322.

ravnateljstvo na Dunaju (General-Direction). V tem ravnateljstvu ni bilo duhovnika.

Na čelu šolske oblasti je vladar. —

Dostaviti je še, da je bila cesarica cerkvi bolj mila nego opat I. I. Felbiger, ki je menil, da sme tudi sè silo vpeljavati katekizme in šolske določbe proti volji katoliških nadpastirjev.

Škofov niso nič vprašali ni pri izdelovanju postave ni pri izvrševanju. — Tudi niso menda vsi razumeli, zakaj se gre.

5. Za cesarja Jožefa II. je šola napredovala. Cesar sam in njegovi svetovalci (posebno framason G. v. Swieten) so bili jako neprijazni učenim šolam, gimnazijam in vseučiliščem. Toliko bolj je bil vnet za ljudsko šolo in sploh za šole s hitrim, praktičnim vspehom.

Postava 24. marcija 1781 je imela vpeljati šole na deželi, na kmetih.

Novih načel nima Jožef II, a načela vže vsprejeta je izvrševal bolj odločno in brezobzirno nego cesarica-mati. Hotel je biti sam gospodar državljanov prav povsod, tudi v cerkvi in šoli. Važno je za razvoj avstrijske šole, da so se za njega dni škofje zavedeli sužnosti državne vsemogočnosti. Začela je nezadovoljnost z avstrijsko šolo, ki je dovedla do nove šolske postave.

6. Politična šolska vstava 11. avgusta l. 1805. (Politische Schulverfassung). Obveljala je do leta 1867-8. Načela so bistveno ista ko v prvi postavi, vendar je poverjena cerkvi večja oblast v šoli. Hoteli so nekoliko popraviti krivico, katero so cerkvi storili. Poglavitna načela so:¹⁾

a) Šoli je namen, da nauči otroke razodeto vero Jezusa Kristusa *)

b) Krajni nadzornik je dušni pastir, ki nadzoruje veronauk in ves drugi nauk, metodo, pridnost in npravstvenost učencev in učiteljev. Ima pa pravico le milo opominati in nepokorne naznaniti okrajnemu nadzorniku. Postava navaja tudi razloge, zakaj je dušni pastir vedno šolski nadzornik, namreč zato, ker je veronauk poglavitna tvarina v šoli, ker je duhovski stan poklican služiti državi v šoli in je do tedaj tudi največ služil

Okrajni nadzornik je dekan, ki nadzoruje nauk, učence in učitelje v šoli in v javnosti, občine, ali pošiljajo otroke in plačujejo učitelja, županstva, šolska poslopja. Dekane je škof imenoval in namestništvo potrjevalo.

¹⁾ Načela so posneta pa prvotni postavi. Göllih §§. brez nemških izvornih besed ne navajam.

²⁾ . . . „in den Trivialschulen ist dahin zu arbeiten, dass darin den Kindern die geoffenbarte Religion Jesu Christi gut und herzeindringlich gelehret werde“. III. §. 2.

Poročilo o nauku, o nravstvenosti učencev in učiteljev je pošiljal preč. konzistoriju (ordinarijat), poročilo o drugih šolskih opravilih in potrebah pa glavarstvu (Kreisamt).

Na čelu šolstva v celi škofiji je bil škof in njega konzistorij. Konzistorij in glavarstvo sta bila enakega čina.

Konzistorij je bil podložen namestništvu, kojemu je poročal o šolstvu vsako leto najmenj enkrat.

Mej člani konzistorija je bil vedno deželni nadzornik — duhovnik, navadno školastik ali pa vsaj kanonik, katerega je sam cesar imenoval za nadzornika mestnih šol in za deželnega nadzornika vseh šol v deželi (IX. §. 5. 12. 13.) Brez njega ali proti njemu ni smel ni škof ni konzistorij ničesar v kreniti (ohne Kenntniss und Beistimmung (I. §. 12).

Na mestništvu je imelo nadzor nad vsem šolstvom v celi deželi in tudi nad vsemi šolskimi oblastniki (I. §. 14. 15).

Nadzor nad vsem šolstvom v Avstriji je vladar poveril dvorni pisarni (Hofkanzellei.)

Polno oblast nad šolo v Avstriji je imel vladar.

c) Učitelji so se šolali na javnih učiteljiščih, (t. j. na normalni, vzgledni glavni šoli), ki so bila pod nadzorstvom konzistorija.

Kandidati so delali vse skušnje pred nadzorniki in pred konzistorijem.

d) Ravnatelj in učitelje učiteljišča (normalke ali glavne šole) je predlagal ordinarijat namestništvu, namestništvo dvorni pisarni. Ravnatelje je sam cesar imenoval. Učitelje drugih glavnih šol je predlagal ordinarijat namestništvu, ki je po predlogu odločilo in poslalo odlok ordinarijatu (IX § 4). Vse druge učitelje ljudskih šol je začasno imenoval konzistorij na priporočilo in na predlog dekanov. Jus praesentandi so imeli včasih občine, včasih glavarstva, včasih cerkev.

Učitelje, ki so se v službi dobro skazali, je potrdilo in stalno namestilo po predlogu dekana-nadzornika namestništvo. Stalno nastavljenega učitelje odstaviti je imelo pravico namestništvo. Opominati, svariti, preiskovati nesposobne učitelje je bilo v oblasti nadzorstva.

e) Učitelj, bodi bogaboječ mož, vzgleden kristijan v šoli in v življenju.

Ta so načela druge šolske postave v Avstriji.

Dr. J. Pavlica.

Rusko ljudstvo v babilonski sužnosti.

The souls of the Russian people may be said to have fallen from heaven like flowers and, before they bloomed, to have been trodden under foot by a herd of wild buffaloes.

Demoralize, that you may govern.¹⁾

Lanin. Russian Characteristics str 38 in 44.

Kdor trdno veruje, da človeška narava je nevničljiva, in Ruse natančneje pozna, sme upati, da si oni enkrat o vgodniših pogojih zopet priborijo prvotno čvrstost in obudijo v sebi tleče sile; saj so vendar tako bogato od narave obdarjeni in trpežni. Tudi v Rusiji se nahaja vzor pristnega omikanca in vzor žene, bodisi mej kmeti, vkoliker pripadajo nepravoslavnim, kaker v salonih petrograjskega društva; oba smemo prištevati najplemenitejšim vrstam omikanega človeštva. Odlikuje jih redka čilost misli in izraza, brez sledu vsakdajnosti, priprostost in miloba v vedenji, čudovita nežnost in finoča čustva, velikodušno teženje in globoko kopernenje po boljšem in plemenitejšem: lastnosti, ktere Ruse vsposabljuje izvrševati velike in vzvišene reči, ko postanejo svojina celega naroda. Smemo pa upati, da se to res enkrat zgodi? Govóri vladika kerzonski in odeski, mož, kateri je iz ljudstva samega vzrastel in zanje dolgo svoje trudapolno življenje žrtvoval, podoben osamljeni lastovici, ki bi rada pomlad naznanila, še dolgo predno se v drevesih sok pretaka in nežne cvetke z dreves visijo, da, predno se upajo trobentice na svitlo. «Povprečno, rekel je leta 1889 o slovesni priliki, so naše razmere sila žalostne. Velika tema pokriva še dušo našega ljudstva, in ni ga znamenja, ki bi naznanjalo, da se hoče zdaniti.»

Da, mnogi rodovi pojdejo mimo, predno dan zasveti ljudstvu pod vlado, koja mu po načrtu vsako duševno in нравstveno vzgojo odreka, ljudske sole zapira, prostopašnikom vodstvo viših zavodov izroča, in apostole zveste svojemu poklicu v prognastvo za celo življenje pošilja, ker so se odločno in vspesno trudili izčistiti hlev Avgijev. Pod tako vlado je komaj upati, da se razmere zboljšajo. Tujec more komaj pojmiti, s koliko srčno britkostjo govori o tem sè svojim rojakom Rus, ki ljubi svojo domovino; a da bi tujcem o tem pisal, mu je isto kar kelih pelina izpiti! In vendar je to edina pot vplivati na vladne kroge, kateri druge sramote ne poznajo. **V l a d a j e o d g o v o r n a z a r a z m e r e,**

¹⁾ Duše ruskega ljudstva so, rekel bi, cvetlice iz nebes pale, a predno se mogo razcevi, potepta jih čreda bivolov. — Demoralizaj, da moreš vladati!

koje vsaki pošteno misleči Rus smatra za madež današnje civilizacije. Kjer se človeška duša sicer dotika neskončnega, tu, zdi se, je v Rusu stena postavljena, ki brani duševnemu morju plati do njega. Za Rusa ni ideala. Rek *«Video meliora proboque,»* ki v ljudeh vzbuja neko zdravo nezadovoljnost sè samim sabo, in ga naganja k vîsemu in boljšemu delovanju, za Rusa ni bil izgovorjen. Rus ne pozna boljšega, kaker to, kar dela, in podučiti ga — je prepovedano. Ako pade, mu padec ni kaker velikanu Anteju — vir novih in silniših moči. On zaničuje vsak pošten napor, ki bi mu iz dela današnjega dne napravil klin na Jakopovi lestvi, na kateri bi mogel jutri više in tako naprej do popolnosti se vspeti. Bodi Rus še tako globoko v propadu strasti, njemu ne sveti nobena zvezda iz umetne noči, katero so njegovi gospodovalci razgrnili okolo in čez njega. Niti najblediši žarek mu ne naznanja, da nad njegovo glavo se razpenja neskončno zvezdnato nebo, in ne siv kaos oblakov, megle in soporav. Iz njegovih oči ne sveti niti en žarek razuma, oje nebeške luči, katera je vender večini človeštva vseh časov bila delež, njegove oči so motne, žalostne, skoro oslepljene od dina vgašenega duševnega ognja. Skratka, življenje Rusa ni napredovanje, ampak je postaja na potu

Tako sodi o Rusih Anglež E. B. Lanin v svoji knjigi *„Russian Characteristics,“* (London; Chapman and Hall, 1892 str. 604) na strani 332. in sl. Kaker sam Lanin pravi, ni ljudstva pod solncem, o katerem bi se tako različno in nasprotno poročalo, kaker ravno rusko. Ker pa po njegovem mnenji Rusiji v nedavni bodočnosti pripade še oblastniša beseda v evropski in azijski politiki, sklenil je vestniše rusko bitje proučiti in sicer iz skušnje in iz ruskih viadnih glasil, virov toraj, ki so šli skozi rusko vladno cenzuro. Ruskega jezika popolnoma zmožen, je preromal celo Rusijo, podpiran od ruskih prijateljev iz najviših krogov. Sad svojega dolgega truda je Lanin najprej obelodanil v *«Fortnightly Review.»* Vzbudile so velikansko zanimanje ne le na Angleškem, ampak i v Rusiji sami. V predgovoru k zbranim tem črticam pravi Lanin: *«Moje članke, kaker sem zvedel, prebiralih so zvesto najviši dostojanstveniki ruski, kateri so o priliki v nasvetovanih točkah tudi nekaj razumniših odlokov izdali.»* Pri vsaki trditvi navaja Lanin tudi vir in zatrjuje, da je dejstva skušal podati objektivno, ne da bi jih njegovo politično ali katerokoli osebno mnenje po svoje zasuknilo. Rusko ljudstvo pisatelj tudi izgovarja: *«Ljudstvo karati radi navad, ki so le plod pogojev, čez katere nima nobene oblasti, je znamezaje, da karalec ne pozna niti zgodovine niti bistva pravoslovja . . . Kdor hoče z vspehom truda vrednim življenje in navade ljudij . . . proučevati ali raziskavati, mora se naloge lotiti s pametno radoznalostjo, pa brez predsodka in strasti.»* Da, on občuduje rusko ljudstvo: *«Rusko ljudstvo ne zasluži, da bi je zaničevali za to, kar je, ampak obču-*

dovanja je vredno, da se je propadov srečno izogibalo, v koje bi vsako drugo ljudstvo bilo strmoglavilo, ako bi tako dolgo bilo pod ono očetovsko vlado, koja se je nasproti podložnim mnogo redkejše kazala dobrega pastirja kakor brezobzirnega, sebičnega tirana.¹⁾» Zopet: «Še le spoznavši, kako velikanske moči so skozi stoletja razmlevala in razdevala vse, kar je v ruskem ljudstvu nrvstvenega in čilega vsklilo, še le tedaj moremo ceniti, kako silno se je ljudstvo temu vpiralo, in se prepričati, da je sedanje stanje ruskega ljudstva, le naravna posledica neenakega boja. Ta boj je eden najgroznejših delov zgodovine, kar bi le kak Goethe, Dante ali Shakespeare mogel resnično opisati.» Str. (VII.)

Vsaj nam do sedaj ni prišla v roke zanesljivejša knjiga o Rusiji od te. Vredna je, da Slovence z njo seznanimo. K temu nas ni napotila slepa mržnja do ruskega ljudstva samega. Še «Slovanski svet» je neki naš članek o Rusiji pohvalil, češ, da je najboljši, kar je «R. Katolik» do tedaj prinesel. Priznava nam celo nasprotnik, da nismo slepi za res dobro tudi na — Rusih. Pokazali smo, da znamo bolj ceniti Ruse kot «Slovanski svet» sam; hoteč Ruse hvaliti, nam se ne zdi potrebno kakor njemu pogreške na njih za krepost proglašati, kakor bi res nič dobrega na sebi ne imeli. To pot ne bomo pisali o razkolni veri — ampak o cezaro-papistični avtokratični vladi v Petrogradu, kaj s podložnim jih ljudstvom ruskem namerava, dela, in kam je je privedla.

Mi ne bomo proti avtokratični vladi v Petrogradu hujskali, saj ima sovražnikov doma in zunaj čez potrebo. Tudi nam avtokratična oblika vlade sama na sebi ravno tako draga kakor koja druga, da se li i ona prizna in da se ravna po desetih božjih zapovedih. Tudi glede petrograjske vlade vtegne veljati, da je v mnogem oziru od Boga, torej so njeni podložni dolžni v tem, kar ni proti Bogu, vbogati jo, in njeni sosedje jo spoštovati.

Vsaka vlada, tudi avtokratična v Petrogradu, biva, da pospešuje duševni in gmotni razvoj svojih podanikov in sicer aktivno ali pazivno, kakor narava tirja. Do tega razvoja imajo poseamezniki in družine t. j. ljudstvo v državi neodrekljivo pravico. A avtokratična petrograjska vlada to neodrekljivo pravo ruskemu ljudstvu krati. Bodi slučaj ali namen, zgodovinsko je gotovo, da od Ivana Groznega v politiki vladnih krogov se javlja dvojen namen: ona pušča ljudstvo

¹⁾ «The Russian people of to-day deserve, not contempt for being what they are, but subdued admiration for having escaped those truly abysmal depths into which most other peoples would have been thrust had they lived under a paternal government whose loving solicitude assumes less frequently the guise of the tenderness of the good Ghepherd than of the fiendish egotism of old Count Cenci.» Lanin. Russian Characteristics, str. 44.

toliko pomanjkanje trpeti, da se le za silo more red in mir ohraniti, ona zadržuje je nalašč v toliki nevednosti in pijanosti, kolikor je potreba, da kmetijstvo popolnoma ne propade. Zakaj vse to? Da se je more vladati.¹⁾ Petrograjska vlada misli o svojih podanikih, kaker o živalih, češ, dajo se vladati, ako se njih telo na pol in duša popolnoma vbije. Pokorščina in razumen pa čil človek sta ji nezdržljiva pojma, zato nje geslo: demoralizuj, da moreš -- krivično vladati!

*
*
*

I. Razum je človeku najsjajniši dar. Njega gojiti je najplemenitiše delo, neizogiben pogoj nraštvenega življenja in gmotnega blagostanja. — Petrograjska vlada pa ljudstvo nalašč v nevednosti zadržuje. Poročali bomo bolj, kar se tiče sedajne vlade Aleksandra III.

Aleksander II, dasi pravi trinog, je vender čuda pomnožil ljudske šole. Tudi zemstvom je dovolil šole snovati. In res, v ruskem ljudstvu je jelo nekaj tleti. Ko bi bil Aleksander II. vladal še pet let, rusko ljudstvo bi bilo osvobojeno, nikaka vlada bi ne bila več mogla niti se drznila teptati najsvetejša, neodrekljiva človeška prava. Rusko ljudstvo je začelo rabiti luč od Boga mu dano, razum, in pripravljalo se vpreti krivičnemu, človeka ne dostojnemu vladanju petrograjskega samodržavija. Ko je Aleksander III, sedajni car, zasel prestol svojih očetov, je sklenil strogo avtokratično vladanje ohraniti, in v to je proglasil za dovoljeno vsako sredstvo. Da bi ljudstvo zopet pozabilo in ne vedelo, da je i car dolžan držati deset božjih zapovedi, potopil je rusko ljudstvo zopet v — podedovano primorano nevednost. Podpisal je vkaz,²⁾ po katerem se sme le mal del ljudstva šolati in sicer po razlagi činovnikov le premožniši. Tuči se ne sme po tem odloku sin višje izobraziti kaker je njegov oče izobražen. In še premožni ne mogo priti na višje šole, razun če profesorje p o d k u p i j o. Na višje šole priti je navadnemu Rusu ravno tako težko, kaker kristjanu v Meko (130). Jaz poznam —

¹⁾ «Whether we term it accident or design, it is a fact vouched for by history that two strongly — marked tendencies characterize the policy of the governing classes since the reign of Ivan the Terrible: one, to keep the bulk of the nation as near to the hunger-line as seemed consistent with comparative tranquillity, and the other, to drive them as close to the verge of idiocy by means of obligatory ignorance and alcoholism as was compatible with the continuation of agricultural labour.» L. c. 2.

²⁾ Novodobna Rusija p. XII. — Okrožnik kuratorja vseuč. odes. 30. jun. 1887. št. 9255. Lanin L. c. 21 in 128.

de Lanin — na stotine starišev, ki celo armado učiteljev podkupejuje — in kesajo se oni, ki tega niso hoteli.¹⁾

Šole, katere je zemstva osnovala, je Aleksander III dal zapreti. So gubernije kot kraljestva velike, v katerih vlada potroša za svoje ljudske šole do -- 400 — 500 goldinarjev na leto! Tako n. pr. v Porkovskem okrožji. Vlada statistika navaja na stotine ljudskih šol, da le inozemstvo in domače nemirne duhove vara — šol, katere dejanski ne bivajo. V «Novodobni Rusiji» (Petrograd 1889. II. izd.) umuje pisatelj, velik zagovornik absolutizma: «Ali je šolanje za kmeta tudi iz нравstvenega stališča dobro — je veliko vprašanje (is extremely problematical.)» In ko je konstatoval, kako malo otrok zna v Rusiji pisati in brati, vzdihne: «Hvala Bogu, da je tako!» Zdi se, da je petrograjski vladi res pravilo: da moreš v oblasti ineti telo — vbij dušo!²⁾ Ruski vladi ni zloraba znanosti in razuma vir ateizma, anarhizma, ampak sploh razum sama, znanost sama. Zato boj obema! Vladni organ «Graždanin» 26. avg. 1889, dokazavši, da je na Nemškem in Angleškem, kjer se za šole največ izda, največ socialistov, sklepa: «Hvala Bogu in slava, da je tako, vsklikamo prav odkritosrčno in polni ljubezni za našo domovino; kajti čast, šolstvo najbolj podpirati, so te dežele plačale z velikanskim razvojem socializma in ateizma.»

Vlada sama neče pospeševati izobrazbe ruskega ljudstva. Pa morda to dovoli vsaj posameznikom po privatni poti? Ako hočeš vstanoviti otroški vrtec, šolo, ti zakon stavi toliko zaprek, da vse opustiš. Ako povabiš na svoje stanovanje par prijateljev, da bi se literarno izobrazili, zakon te preganja kot zločinca.³⁾

Kedor skuša nižemu ljudstvu zboljšati položaj, podučiti ga v temeljnih resnicah krščanstva, pravnosti, v branji, pisani — je sovražnik države in ni zasluge, ki bi ga mogla rešiti težke kazni. Beri sv. pismo služabnikom svojim, in kaznovan boš bolj od goljufa in vbijalca. Oberst Paškof, poseben prijatelj Aleksandra II, sedaj živi v Parizu — izgnan je bil iz Rusije, ker je kmetom čital sv. pismo.⁴⁾

Petrograjska vlada se boji zgodovinske resnice, ne le ker je v nji sama črno zapisana, ampak ker ne mara, da bi rusko ljudstvo boljše razmere poznalo, zaželelo i na sebi je vresničilo. Državni zakon določuje v Rusiji živečemu zgodovinarju, katerih dob, oseb se sme le oprezno dotakniti ali popolnoma o njih molčati. V ruskih zgodovinskih knjigah kar mrgoli laži. Nedavno je vlada prepovedala izdajati ljudsko knjižnico, ker je bilo čisto objektivno v nji opisano življenje device Orleanske, češ, da bi take

¹⁾ L. c. 198.

²⁾ L. c. 322.

³⁾ L. c. 135.

⁴⁾ L. c. 39.

povesti vtegnile duhove — buriti!) Bivši generalni cenzor Gregorjev je vzkazal, da se imajo v knjigah za ljudstvo opustiti letnice vladanja od Petra Velikega naprej, ker mnogi vladarji so le kratko vladali, in ljudstvo bi vtegnilo slutiti, da so bili vmorjeni; tega pa ljudstvo ne sme zvedeti!¹⁾ Sedanji oberprokurator Pobjedonošev je v razširjeni knjigi svoji o ruskem pravu vse velikanske svobodoljubne reformacije Aleksandra II. kar izpustil, da bi le sedajni rod ne zakoprnel po njih! V Rusiji je treba več heroizma, kdor hoče izdajati res zgodovinski zbornik, kaker si mi moremo predstavljati. (It is a far more heroic work to edit even an historical review in Russia than foreigners imagine). Poklic nardarjenega pesnika je pod petrograjsko vlado — pripoveduje Lannin — teman, nevaren in prepogosto le pot v nemilost, v ječo, v Sibirijo, kaker so vsi največi pesniki ruskega ljudstva skušali: Puškin, Lermontov, Ševčenko, Dostojevski. Ruskega pesnika zapro radi dveh nedolžnih vrstic, pošljejo v prognanstvo na rusko-azijsko mejo, da tam do deset let služi kot prostak. Prepovejo mu najstrože celo pisati. Le skrivaj tu in tam zapiše kaj v svoj zapisnik — katerega nosi skritega v obuvalu, kajti vedno mu grozi — knuta. Na takega moža se lahko kot na Danteja kaže, kot na moža, ki je bil tam zdolaj, da bi le tovarišev ne bilo tako grozno veliko . . . Osoda in zunajna oblika pesniških umotvorov je odvisna popolnoma od ljudij (cenzorjev), kateri ravno toliko o literaturi in umetnosti vedo, kaker od rojstva slepi o perspektivi. Predno more ruski pisatelj občinstvo osrečiti s pesnimi, se zvezkom poštene kritike ali zgodovine, so ga poniževali, preganjali, izgubil je veselje do dela, izgubil zdravje, pretrpel je duševne muke Dobra knjiga iz peresa ruskega pisatelja zasluži spoštovanje, ona je življenje jednega možkega bitja. Zgodovina ruskega slovstva je mučeništvo. (The history of Russian literature is a martyrology).²⁾

Cel svet ve in ruski pisatelji sami — berite le realiste Turgenjeva, Tolstoja i. t. d. — ne taje, da je duhovščina razkolne cerkve remalo učena, da bi mogla vspešno ljudstvo rusko k resnici, k popolnosti navajati. Vlada pa izjavlja po svojih organih, da bi bila javna nesreča, ko bi duhovniki bili bolj izobraženi! In ravno nedavno je Aleksander III taki duhovščini izročil vso oblast v šoli. Ali ni jasno, da se ljudstvo hoče vedoma, premišljeno potopiti v nevednost in odpraviti ob vso nprav?³⁾ Ker ni varno resnico pisati, in vlada sama rada vidi podanike nevedne, je tožba »Sveta«, organa slovanskega društva, prav naravna, da tudi ruski profesorji se le toliko učijo, koliker jim potreba

¹⁾ L. c. 282.

²⁾ L. c. 131.

³⁾ L. c. 134.

⁴⁾ L. c. 23.

v dosego profesorstva, lepih dohodkov. Ko to dosežejo, žive veselo, le tu in tam kaj bero. Da si je po vseučiliščih na stotine profesorjev — je delavcev na znanstvenem polju jako, jako pičlo.¹⁾

Glede niže vrste ljudstva je petrograjski vladi najgotoviši znak zvestobe do vlade — nevednost. Znanje in vzgoja pogosto pogubi. V rudniku Ufi — pripoveduje Dančenko, jeden najboljših ruskih žurnalistov, v knjigi «Kama in Ural» 1890 str. 281. — je bil vradnik Semeanov, jako izobražen, znal je nekaj jezikov, bil lepega vedenja, in kos svojemu poklicu. Predstojniki so bili zadovoljni z njim. Ko pride novi gubernator rudnike obiskat, da ga pozvati. Brez razloga začne ga surovo oštevati. «Prosim, odgovori Semeanov, ne vem, zakaj me karate?» «Kaj hočete s tem «prosi»? — se zažene nanj gubernator — halo, v zápor ž njim tri dni!» «A ta mož je zelo omikan» — odgovore okoli stoječi. «A tako, tem hujše, potem zaprite ga šest tednov. Omikancem je treba trikrat toliko naložiti.» Degradovan je bil za navadnega vradnika. Vsak dan je dobil po 25 palic, dokler ni skušal vteči. Dvakrat so ga zopet vjeli. Konec — zblaznil je, in še kot zblaznjenca ga je dal gubernator pretepati! — Takih slučajev je toliko, pravi Lanin, da je treba le izbirati!²⁾ Postave za vseučilišča iz leta 1880 zabičujejo, da naj se vladni poverjeniki pri izpitih ne dajo voditi le od znanja vseučiliščnikov. Ako je lojalen, caru vdan, naj se njegova nevednost prezre in še bolj navduši za politične kreposti. Dijaki ta zakon vrlo izkoriščajo. Sami profesorji in časopisje nazivljejo sedanje rusko studentstvo tolpo pijancev, potepov, ki se klatijo po krčmah in nesramnih hišah, spanje ljudem kratijo, žide pobijajo, slepi za svoje dolžnosti, nevedni v najelementarniših rečeh. Tako «Severni vestnik». (Okt. 1891. str. 84)

Pod temi in drugimi pogoji, o katerih bomo še govorili, mora grozna nevednost vladati in sicer v tako intezivni meri, da vestni zgodovinar se boji slikati. In ni stanu, da bi bil izvzet.³⁾ Ruski narod je radi umetne nevednosti brez — idealov. V nobeni deželi se možki in ženske tudi boljših vrst tako nízko ne zabavajo, plitvo, frivolno, brez duha, kaker v Rusiji. Plitvi pokloni, opravljanje, škandali so njih vsakdanji kruh; kar je v njih duševnega, boleha in vsiha, ker nima zdrave hrane. Skrivne spletke, ljubovanja napolnjujejo bistveni del njihovega življenja. To so njihovi najviši ideali in napor, katerih so zmožni. Oni ne poznajo merila za pravo in nepravo, oni ne

¹⁾ L. c. 191.

²⁾ L. c. 31.

³⁾ «That under such conditions, an almost incredible degree of ignorance should flourish, is only natural; and yet so intense is this degree that the most trustworthy historian would hesitate before describing it to his readers.» L. c. 33

pojmejo, kaj je dolžnost, požrtvovalnost, resnicoljubnost, ljubezen. Bedna vsakdanjost je ozračje, v katerem dišejo.¹⁾ «Duševni interesi za te kroge ne bivajo, in ako se o njih lotijo govoriti, govore kakor o blaznosti» (Nov. Vremja 22. sept. 1889.). Kaj čuda, ako je ljudstvu, kojemu se brani samostojno misliti, in nalaga le to misliti, kar vlada hoče — ako je takemu ljudstvu vlada malik, vtelešena vsemogočnost, vsevednost, kateri se mora narava in človek pokoriti! Rusko ljudstvo samo od sebe ne more nič pomagati, ker ne zna, ni sposobno. Treba, da je kdo drug vodi, bodisi tudi v pogubo.²⁾ «V Rusiji je vlada vzrok in povod vsemu, kar se dela ali opušča, ljudstvo le redko kedaj iz lastnega nagiba kaj stori, ono je na sploh le pasivno».³⁾ Vlada se meša v vse, vse določuje, kakor bi ljudstvo tudi v naj priprostiših rečeh ne vedelo soditi, kaj ima storiti. Kaker «Evropski Vestnik» str. 383 in 384 poroča, so nedavno vradi določili, da se mora vsak kmet, bogat ali ne, omikau ali ne odkriti osebi višega stanu!⁴⁾ Ako hočeš iti v gledališče, tja ne prideš brez posredovanja vradnikovega. Spisati moraš prošnjo na vodstvo gledališča, naznaniti, kedaj, kateri prostor, dodati moraš seveda tudi poštno marko. Vladni odlok čl. 152. 153 prepoveda občinstvu v gledališču burke vganjati, glasno govoriti, predstavo motiti ali onemogočiti, prepirati se, pretepati. Tako «Graždanin» 2. sept. 1889. Ni treba, da si ravno pisatelj ali pesnik — z vradi prideš povsod v dotiko, povsod preže nate, preskrbeti te hočejo z določenimi mislimi, tvoje besede kontrolovati, in tvoja dejanja natančno vže naprej do groba vravnati. Ako živiš privatno in bi rad kaj bral v ruščini ali tujščini, niti jedne vrste ne prebereš, koje ni vradnik, ki je glede znanja in vzgoje globoko pod teboj, spoznal za te primerno.⁵⁾ Celo zdravila ne moreš dobiti brez dovoljenja — vradnikovega! Poznam gospoda, ki je cele tedne moral čakati, predno mu je vlada dovolila naročiti si za svojega otroka steklenico bronkalija, katerega mu je predpisal pariški zdravnik Henrik Mure.⁶⁾ Zakon določuje tudi pravopis, katere in koliko knjig n. pr. se sme tiskati v maloruščini. Da, noben kupec ne more dati tiskati kupčijskega naznanila brez — dovoljenja policijskega.⁷⁾ Nekje našteva n. pr. pisatelj, da je treba nič manj kot štiriindvajset raznih činov izvršiti, predno more kdo vzeti s postaje en stot došlega mu angleškega sladkorja. Kako ta pogubna zakonodajska pedanterija za-

¹⁾ L. c. 303.

²⁾ L. c. 141.

³⁾ «Indeed, the government may be truly described as the one efficient cause of everything done or omitted, the people contenting themselves with the modest rôle of occasional causes, and remaining quite passive». 129.

⁴⁾ L. c. 11.

⁵⁾ L. c. 135.

⁶⁾ L. c. 133.

⁷⁾ L. c. 84.

držuje promet, in koliko oblast ima tudi najnižji činovnik zapreke delati, mogo Evropejci, ki so le kot turisti Rusijo prepotovali, komaj pojmiti. «Odeski Vestnik» pripoveduje, da je carinski vradnik tirjal od mužika carino od novih hlač, ki jih je na sebi imel. Mužik ga zavrne: Nimaš pravice, tudi nimam novcev, da bi ti plačal. In sleči jih je moral, in v srajci oditi! Isto se je zgodilo tudi neki gospe, ki ni hotela za svileno svojo obleko na sebi carine plačati.¹⁾ Ruskega panika veže in zadržuje mreža nebrojnih odlokov, ukazov. Trebalo bi Mezzofantijevega spomina, kdor bi hotel v spominu jih obdržati. Moral bi biti Anglež, da bi je mogel natančno vršiti ali pa sposoben biti v istem času, na istem mestu delati dve nasprotni si stvari. Celo mej zidovi lastnega doma ne smeš kihnuti, da bi se ne bal prestopiti določbo o kihanji, ali splošen zakon: vse, kar ni izrecno dovoljeno, je eo ipso prepovedano. Petrograjska vlada je ljudstvo rusko odnavadila misliti, zato je o nenavadnih nesrečah vse zbegano, iz lastnega nagiba ričesar se ne loti, bodi da bi se pogubilo, ono čaka in se zanaša edino na vladine odredbe. «Odeski Vestnik» 18. sept. 1887. pripoveduje: «Kmetje so slišali, da časopisi prorokujejo po vremenskih podatkih v kratkem vihar. Vradi so bili koj polni kmetov. Tudi neka žena pošlje moža v carski vrad vprašat, ali bo res, češ, carski vradi vse vedo in vse določijo. «Poberite se», zareži vradnik na kmeta. «Vender pravijo časopisi, da bo vihar», zavrne kmet. «Poberite se, odgovori vradnik, vlada ni glede viharja ničesar še vkazala». «Dobro, odgovori kmet, porečem pa svoji ženki in sosedom, da ni še v Odesi vkazala glede viharja, potem pa gotovo viharja tudi ne bo.»²⁾ Mišljenje ruskega navadnega človeka je tako omejeno, da mu zadostuje do dvesto izrazov. Tako nevedna bitja petrograjska vlada vže lahko — kri- vično vlada; a to škodi ruskemu narodu tudi gmotno: v Moskvi n. pr. je mej 400 kupci, dasi vlada tujcev ne gleda rada, komaj 40 Rusov, in mej 132 obrtnimi zavodi jih je komaj 40 v ruskih rokah, drugi so v tujih. Tudi njih poslovni jezik je — tuj. In še osobja je komaj 10% Rusov — a še ti so le hlapci, vratarji, posli. Trgovstvo je večinoma v rokah izobraženiših Nemcev, židov!³⁾ Dasi katoličane, protestante, žide petrograjska vlada bolj preganja, vender jih je mej njimi malo, ki bi ne znali pisati. Mej ruskimi razkolniki jih je pa 85%, ki ne znajo pisati. So razkolne vasi, v katerih ni niti jednega,⁴⁾ ki bi poznal črke. Kaj čuda, da rusko ljudstvo slepari, kdor hoče, odira in izsesava!

¹⁾ L. c. 269. 70.

²⁾ L. c. 141.

³⁾ L. c. 369.

⁴⁾ L. c. 370.

II. Da bi se ljudstvo krivični avtokratični vladi ne vprlo, goji se v njem nevednost; pa skuša se celo tudi sicer nevmišljive prve pojme o resnici in pravstvenosti zbloditi in, goječ strasti, voljo oslabiti.

Najviši dar, ki je sicer neizcrpljiv vir pravega napredka in navdušenja, vero, je petrograjska vlada ponižala v plodno sredstvo demoralizacije.¹⁾ «Bivajo ljudje, ki le zunanje pripadajo ruski razkolni cerkvi, ki ne verujejo v njeno pravost, niti v moč zakramentov, bodi, ker so sploh vsako vero v nadnaravnost zavrgli, ali pa ker so v srcu še židje, katoličani, luterani ali sploh drugoverci . . . Prisiljeni so od vlade svojo dušo vmazati s hinavščino, svojo glavo vpogibati tujim bogovom, v katere ne verujejo. Sam sem poznal mlade može, popred žide, sedaj ruske razkolnike, katerim vsiljeno jim razkolništvo vzbuja čustva, koja vzbuja zdravemu človeku na pleče privezani mrlič (whose sentiments towards their adopted Church resemble those which a going healthy man might be supposed to entertain towards the corpse strapped on his back for the remainder of his life.) Še Ben Ezrinova «smrtua pesem» bi slabo izražala brezmejno sovraštvo in stud do ruske vlade in cerkve, kateri v teh ljudeh polje. Tako postane navadno celo življenje ruskega podanika ena, velika, dolga, ostudna — laž.²⁾ A iz razkolne cerkve, katere faktični poglavar je car, ni več izhoda — kaker ne iz pekla. Carske postave to zabranjujejo.³⁾ Da bi Armence demoralizovala, je petrograjska vlada provzročila — razkol, vsilivši jim za patrijarha («katolika») moža, katerega pravoverni Armenci nočejo priznati. Židje se ne navajajo v razkol s podukom, prepričanjem, ampak s fizično silo, sè sredstvi, katerih si ni upal rabiti niti Julijan odpadnik.⁴⁾ Kako tirajo «v pravo čredo» katoličane? Lanin, kaker videti iz knjige njegove, katoličan, piše, kako petrograjska vlada katoličane «preobrača»: «Slepa vera v vraže je v Rusiji — pravilo. Otroška vernost je redka. Ako se kje ta pojavi, davi se jo tako dolgo, da se spremeni v slepo vero praznih navad in nerazumljivih obredov . . . Zunanji svet zve iz vladnih glasil navadno le suh rezultat n. pr. «toliko in toliko katolikov zjedinjene ruske cerkve so sveti sinod ponižno prosili, da bi bili vsprejeti v naročje pravoslavne cerkve, in prošnja se jim je najmilostljivejše vslišala.» Tako se navadno glasi jedrnato poročilo — a vsigdar brez izjeme so s tem s p o-

¹⁾ L. c. 73.

²⁾ L. c. 69.

³⁾ L. c. 69.

⁴⁾ L. c. 70.

Jene grozne reči, ki glede barbarstva nimajo para. Kaj stavek «v Varšavi je zopet mir» pomeni, vedo starejši še sedaj živečega roda prav dobro. Jaz sem imel priliko bliže opazovati, kako se k razkolu preobrača, morem toraj zanesljivo pričati . . . Prebivalci celih župnij (parish) gredo n. pr. kot dobri katoličani spat, a o petelinovem petji zvedo, da bodo močno kaznovani, češ, da so vero zatajili, ker so v katoliško cerkev hodili, a ne v razkolno. Stvar je taka: Plačani agenti so pregovorili: priposte kmete, da bi podpisali, kaker so jim zatrjevali, voščilo carju ali kateremu drugemu udu carske družine — a v resnici je bila prošnja za prestop v razkol. Tako je bil cel dekanat «spreobrnjen.» Zopet: Katoliški duhovnik prestopi skrivaj v razkol in tira za seboj celo vas, ne da bi ljudstvo niti vedelo, tem manje, ker je obred zjedinjencev in razkolnikov skoro do pičice isti. Cele mesece hodijo k bogoslužju, opravljanemu po razkolnem duhovniku, ne da bi vedeli, niti slutili, da so i oni vže «spreobrnjeni» t. j. razkolni; ko zapazijo, je vže prekasnó. Seveda se mnogi kmetje vpro, pa petrograjska vlada pošlje jih v Sibirijo ali na bregove belega morja! Drugi se od strahu potuhnejo, hinavci postanejo, hodijo javno v razkolne cerkve, a skrivaj prejemajo sv. sakramente v rimsko-katoliških cerkvah, ali po koteh in brlogih, kjer preoblečeni katoliški duhovniki sakramente delijo, sklepajo zakone skrivaj po obredu kat. cerkve, bodi da njih postavne žene se javno pred carsko postavo smatrajo za priležnice, njih postavni otroci pa glede dedščine itd. kot nezakonski.¹⁾ Na tak način «preobračajoč» podanike spodkopava petrograjska vlada v ljudstvu prepričanje v objektivnost resnice, tira je baje v razkolno cerkev, a v resnici v hinavščino in skepticizem.

Tudi vzgojo je petrograjska vlada tako vredila, da mora, koliker je od nje odvisno, sama robska, brezdušna, brezvoljna bitja porajati. «Ruska mladina se vzgaja v duhu, kateri ji nikdar ne more razjasniti nje razmerja do družine, družtva, domovine. Poduk obstoji le v kosih dvomljive vrednosti. Kako je treba mladino navajati, da sebe brzda, resnico, pravico ljubi, kako treba izrodke raznih strasti, tudi če boli, izrezati, moralno moč vtrjati, nagone plemeniti, obzorje reči, katere mladina ljubi, razširjati in posebno z lastnim vzgledom mladino vzgajati — o vsem tem se v Rusiji še dandanes nima pojma.»²⁾

¹⁾ «Many of the peasants prove refractory and are deported to Siberia or to the coast of the White Sea. The remainder, awed but not convinced, gradually take to a life of hypocrisy, openly worship in the Orthodox Church, privately receive the Sacrament in Roman Catholic places of worship, or in holes and corners visited by disguised priests of that Communion; marry secretly according to their old customs, and consent to have their wives publicly treated as concubines and their children handicapped as bastards.» L. c. 75.

²⁾ l. c. 290.

Pred petimi leti je carski minister poslal gubernatorjem tajna nalog, nenravnosti dijakov ne natančno jemati — pač pa strogo, neizprosno zadušiti vsako gibanje ali nezadovoljnost nasproti vladi. S tem vlada naganja k nemoralnosti! — Ta «opomin» ni ostal brez sadu, kaker je neki ruski dijak pred letom o svojih tovariših bridko tožil v «Daily Telegraph.»¹⁾ Za Aleksandra II. je bilo po raznih ruskih učiliščih dokaj vrlih profesorjev, a Aleksander III. je te «liberalne» odpustil. Njih nasledniki niso sicer bogsivedi kako učeni, za to pa nemoralni in kargorijo za to, da se absolutizem ohrani. To zadnje pa je glavno v Rusiji. Od leta 1884 postavlja raznim vseučiliščem vlada sama profesorje. Popred so si jih vseučilišča sama izbirala. Neki sotrudnik «Novoje Vremja» toži, da glede nravnosti so professorji z dijaki povprečno na isti stopinji.²⁾ Pred petimi leti je vlada dala študentom neke «nadzornike». Da ti nimajo naloge nadzorovati nravnost dijakov, ampak le njih političnomišljenje, se razvidi vže iz tega, da so mej temi «nadzorniki» tudi znani bivši natakariji, lakaji po nesramnih hišah. Neki moj znanec, profesor, pripoveduje Lanin, se je radi tega pritožil kuratorju vseučiliščnemu in zastopniku naučnega ministerstva. Ta pa je, omenjeni slučaj čuvši, od smeha na sofo pal in rekel: «Ti so ravno pravi ljudje, da te potepe, dijake, nadzorujejo in jim kažejopot, katero imajo hoditi.»³⁾

Jedno najostudniših sredstev, s katerim bi petrograjska vlada rada preprečila, da bi ljudstvo svoje bede ne pojnilo in v vgodnem času ne mislilo na prevrat, je vže od dobe Ivana Groznega — pijančevanje. Ivan Grozni je po carstvu vstanovil carske krčme. Te so morale določeno množino vodke stočiti v določenem času. Od začetka se je ljudstvo in duhovščina vpirala. Ker je pa pritisk trajal, se je ljudstvo pijančevanju privadilo. Dandanes je tako daleč prišlo, da se občine, v katerih se dalje časa opažatreznost, imajo na sumu, da so vporne. V nekem vladnem organu je bilo brati vprašanje deželskega policajaja, ali naj se trezno živeči kmetje imajo za blagoslov ali naj se ž njimi dela kot z nevarno sekto.

A tudi dandanes ruska avtokracija rada vidi, da se ljudstvo pijani. Svoj kredit nasproti tujim državam kupuje z groznim plačilom. «Več kot ena tretjina t. j. čez 275 milijonov — pravi Lanin — državnih dohodkov se staka od davka na «vodko», in vlada noče, da bi se ta dohodek zmanjšal; da, od leta do leta celorase. Leta 1880 znašal je 223½ milijonov, leta 1889 pa 275, torej je zrasel v devetih letih 23%! Kmetu, koji ne pije, se ne zaupa, in treba le namigniti, da ni vladi zvest ali da ni dober

¹⁾ L. c. 37.

²⁾ L. c. 26.

³⁾ L. c. 40.

razkolnik, in pogubljen je. Krčmarji redno ob enem tudi denar posojujejo». Te vlada, če le niso židje, ne trpi samo, ampak podpira. Vodka teče v potocih in 253 $\frac{1}{4}$ milijonov, kojih vlada potrebuje — so kmalu na razpolago. Na ta način sicer jagnjeta trpe škodo, vendar volcje se nasitijo To je mogoče, le ako je ljudstvo nevedno, kar avtokratična vlada dobro ve, zato pa ona tudi skrbi, da ljudstvo nevedno ostane. V Porkovskem okrogu izda vlada za šolstvo celih 350 r. na leto! (Vradno poročilo Sazonovovo). In v istem krogu je 700 krčem in žganjarij, ki imajo na leto 2,000.000 prometa! Izmej teh žganjarij so se mnoge odprle proti izrečni, soglasni volji kmetov. A vlada se je sklepom vaških starešin vstavila, in je sè silo žganjarje v vas postavila! Kaker «Evropski Vestnik» okt. 1890 str. 778 piše, je pred kakimi 5 leti občina Ploskovo jednoglasno sklenila prodajalce žganja pregnati iz vasi. Da bi se sklep vresničil, stražili so kmetje oboženi s kolci na vshodu v vas drug za drugim po dnevu in po noči. Ko je prišel kak prodajalec žganja, so ga nevsmiljeno pogнали, odkoder je prišel. To je trajalo več dni, dokler ni prišla carska policija in ni žganjarja sè silo v vasi inštalovala! Primerjaj tudi Sazonovovo vradno poročilo.¹⁾ Glede na nevtajljiv fakt, da ruska vlada povspešuje radi dohodkov — pijančevanje, piše celo «Graždanin» 14. febr. 1889: «Kaj ni rusko ljudstvo vže zadosti zapalo pijančevanju? Nili cerkev in država vže zadosti greha, nenravnosti, vmazanosti, zločinov vsake vrste se navzela? Nili neizogibna posledica fizična propast naroda, omehčanje možganov, duševna topost, popolna poguba?»²⁾

I. Kralj.

¹⁾ L. c. §69.

²⁾ The only question now is whether the Russian people have not by this time been sufficiently plied with drink; whether the Church and State have not already imbibed poison enough in the guise of sins, crimes, every species of filthiness and immorality, all categories of criminal horrors, the physical degeneration of the people, progressive paralysis, softening of the brain, idiotcy, and ruin.» L. c. 18.

Giovanni Pierluigi da Palestrina.

Njegov životopis in pomen v cerkveni glasbi.

„Palestrinin zlog.“¹⁾

Vže je temu 400 let, kar je prominol Palestrina, cerkvene glasbe velikan. Nedosežen v cerkveni glasbi, pravi sin katoliške cerkve, čist značaj, očiščen in vblažen v britkostih in v trpljenju, poln zaupanja v Boga, pri kojem je vselej iskal pomoči, pač zasluži Palestrina, da se ga ob štiristoletnici s hvaležnostjo spominamo in njegove zasluge o cerkveni glasbi vredno ocenimo.

Vsojam si tedaj čestitim bralcem „Rimskega Katolika“ ob kratkem naslikati življenje in delovanje največega cerkvenega glasbenika zato, da se povzdignejo ne le njegova za katoliško cerkev in cerkveno petje zaslužljiva dela, marveč tudi da se vnamejo srca za toli potrebno pravo cerkveno petje.

Giovanni Pierluigi da Palestrina rodil se je v mestu enacega imena, v starem Praeneste, po najnovjših gotovih virih l. 1514. Prve nauke o glasbi dobival je v Rimu, kjer se je tudi dalje šolal in izšolal do one dovršenosti, ki diči njegova dela.

O njegovem zasebnem življenju se ne da veliko povedati. Bil je skromen, tih in pobožen mož. Večino življenja preživel je v Rimu; videl je prestolovati mnogo papežev (od Leona X do Klementa VIII — nič manj ko 15), kojim je z vso gorečnostjo in vdanostjo služboval. Njegovega delovanja najslavnejša doba je bila tedaj, ko je zložil delo neprecenljive vrednosti „Missa Papae Marcelli.“ Spisal je nadalje še 78 maš, motete, himne (slavospeve), ofertorije in žalostinke (lamentacije) za celo cerkveno leto, mej drugimi „Magnificat“ po osmerih cerkvenih tonih. Vse to mu je pridobilo veliko slavo in splošno občudovanje med sovrstniki, a pri potonicih si je po pravici zaslužil imenovan biti na grobnem spomeniku „Princeps musicae“ t. j. knez glasbe.

Kaker skoraj vsi umetniki tedajnega časa, imel se je tudi naš velikan cerkvene glasbe z marsikaterimi nevšečnostmi boriti; največ sitnosti pa mu je prizadevalo zalaganje skladeb, katerih veliko množino ni mogel spraviti v svet zaradi velikih stroškov.

Njegovo pravo umeteljniško delovanje je začelo z letom 1544, ko je bil ravno 30 let star. Leta 1551. pa je bil imenovan za

¹⁾ Ta razpravica se naslanja na Avg. Viljem Ambrosovo zgodovino glasbe.

kapelnika (pevovodje) pevskemu zboru v Vatikanu. Tri leta kasneje — 1554 — izdal je prvo veliko delo, knjigo maš: „*Johannis Petri Aloisii Praenestini, in Basilica s. Petri de Urbe Capellae magistri: Missarum liber primus.*“ Delo je obsegalo štiri-glasne maše: *Ecce Sacerdos magnus*; *O regem coeli*; *Virtute magna: Gabriel Archangelus*, in petglasno mašo: *Ad coenam agni providi*.

Tako je živel Palestrina pri vednem delu, spoštovan od prijateljev in nasprotnikov, podpiran od svojega pokrovitelja Leona X. kot kapelnik papeževega zbora, dokler ga ni papež Pavel IV. „*manu propria*“ t. j. s svojeročnim podpisom z dne 30. julija 1555. iz službe odpustil. Pa vže 1. oktobra 1555. poklicali so zopet Palestrino za kapelnika v Lateransko baziliko, in iz te dobe imamo njegova imenitna „*Improperia.*“ Po skoraj šestletnem delovanju v imenovani baziliki je dobil 1. marcija 1561. veliko, boljšo službo kot pevovodja Liberijanske bazilike (S. Maria Maggiore, in v tej službi je ostal 10 let) — do 31. marca 1571. V tem času svojega delovanja pripomogel je mnogo, da ni cerkveno petje propadalo ko drugod.

Vže takrat so bila različna mnenja o figuralni glasbi pri službi božji, katerih ta čas zborujoči Tridentinski zbor ni mogel preslišati že zato ne, ker so se očetje tega slavnega zbora namenili predružačiti ne le življenje in ravnanje duhovnov in lajkov, ampak tudi očistiti in vravnati cerkvene obrede, in z obredi obnoviti in oživiti edine pravo cerkveno obredno petje po vzoru velicega papeža Gregorija I.

Vsi navzoči prelati skoraj so bili prepričani, da glasba in petje, posebno pa gregorijansko petje, je tako združeno s službo božjo, da se mora ceniti ne samo za olepševanje, ampak za bistven del katoliških obredov. Dasiravno so bile vse tedanje bogate in umeteljne cerkvene figuralne skladbe vglasbene na podlogi motivov gregorijanskih maš, antifon in starodavnih veličastnih himnov, bati se je vendar bilo, da se gregorijanski duh v svoji lepoti in čistosti ne bo mogel dolgo časa ohraniti. Da bi tedaj gregorijansko petje v katoliški cerkvi dobilo prejšnjo moč in veljavo, da bi se spet po katoliških cerkvah razlegalo nebeško, srca poslušalcev k pobožnosti v nemajoče priprosto petje, sklenil je Tridentiski zbor nova sredstva.

Vpraša pa morebiti ta ali oni častitih bralcev, v čem pa prav za prav obstoji veličastna moč in veljava gregorijanskega petja. Gregorijanskega petja glavni pomen je, da se v čistem, priprostem, na tanko določenem in enakomernem tonu besede svetih obredov v srcih vernikov jasno in umljivo odmevajo, kajti čim prostejša je melodija, tem umljivejše se da pomen besedi izraziti. Lahko pa vsaki le nekoliko izobražen pevec spozna, da,

ako se v skladbah z vso umetelnostjo, z vsemi le mogočimi sredstvi le na to gleda, da se brez ozira na umevnost in vsebino teksta, brez ozira na naglas in pomen besedi le godba izpopolni do najvišje stopinje, da pri takem ravnanju ni mogoče omenjenega cilja doseči. In to je ravno dalo očetom cerkvenega zbora povod, pokvarjeno cerkveno petje prevstrojiti. To imenitno nalogo izvršiti se je zdelo vsem lahko, ker ni bilo drugega treba, nego omejiti vso cerkveno glasbo in petje na gregorijansko podlogo.

Začeli so tedaj najpoprej pregledovati in popravljati o b r e d n e in p e v s k e k n j i g e

Za to važno opravilo ni bilo pa takrat sposobnejšega moža ko Palestrina, in res, pooblastil ga je papež Gregor XIII, „da naj z vso mogočo pazljivostjo pregleda in popravi napake obrednih njig na podlogi najstarših in najboljših rokopisov nahajajočih se v Vatikanu.“ Palestrina je delo začel in nadaljeval do smrti; za njim je prevzel in dovršil to imenitno delo slavni glasbenik Janez Gridetti še le l. 1582.

Kaker je sv. pismo, predstavljeno po sv. Hijeronimu z imenom „Vulgata,“ imelo biti veljavno za vse katoliške kristijane, ravno tako so imele služiti na novo pregledane in popravljene pevske in obredne knjige kot vzor pravega cerkvenega petja, od katerega bi se ne smel nihče samovoljno oddaljiti.

Figuralne glasbe, katera je vže takrat bila zelo priljubljena in od največjih glasbenikov veliko cenjena, katera je žolibog tudi dandanes od posvetno izobraženih cerkvenih skladateljev preveč čislana, očetom cerkvenega zbora ni bilo tako lahko zavreči.

Sploh so se slišale od vseh strani pritožbe, da je t e k s t napevov neumljiv. O tem govori imenitni škof Viljem Lindanus takole: „Pri najboljši pazljivosti mi ni bilo mogoče razumeti ne ene besede od onega, kar se je pelo, in to zato, ker se je s ponavljanjem posameznih zlogov in besedi vse zmešalo v neumljivo celoto. Bilo je slišati bolj ponličen krik ko pravo cerkveno petje.“

Po tem takem ni bilo toraj čuditi se, da je Tridentinski zbor v svoji 22. seji takole sklenil: „Ab ecclesiis vero musicas eas, ubi sive organo, sive cantu lascivum aut impurum aliquid miscetur — arceant, ut domus Dei vere domus orationis esse videatur ac dici possit“ t. j. iz cerkvenega petja naj se izločijo takšne skladbe, v katerih bi bilo kaj nespodobnega ali razuzdanega¹⁾ — bodisi v orgljanju, bodisi v petju, da bo hiša božja v resnici hiša molitve.“

¹⁾ Pod imenom „razuzdanega“ umeti je bilo najbrž one napeve in skladbe cerkvene, katerim melodije so se povzele iz ljudskih posvetnih pesmi.

Vendar ni bilo do zdaj na tanko določeno, kateri napevi in skladbe se imajo k „nespodobnim“ prištevati; in tako je vsa stvar prišla še enkrat v pretesovanje v 24. seji cerkvenega zbora.

Cerkveni očetje so skoraj enoglasno sklenili, da naj se 42 propozicij dotične seje predloži (kaker je bilo v navadi) cesarju Ferdinandu I. v odobrenje. Od tu došel je na to imeniten in za celo cerkveno glasbo prevažen odgovor, „da naj se figuralne glasbe od cerkvenega petja popolnoma ne izključi, ker pogosto vernike k pobožnosti zbuja.“

Po tem odgovoru izvolil je Trid. zbor komisijo osmerih udov (med njimi kardinale in prijatelje glasbe), katera naj bi vso to stvar resno razpravljala. Po dolgem posvetovanju prišli so do sklepa: 1) da naj se izključi od cerkvenega petja vsaka maša, katera je vglasbena iz napevov posvetnih ljudskih pesmi; 2) da je vse vmešavanje ptujih besedi v cerkvene skladbe strogo prepovedano; 3) da so pri službi božji pripuščeni le moteti s tekstom potrjenim od cerkvene oblasti. Ostalo pa je še imenitno vprašanje, kaj bi trebalo storiti, da bi bile svete besede pri petju popolnoma umljive.

Nekateri so mislili, da stvar se da lahko rešiti, ker se v Palestrininih skladbah, posebno v njegovih „Improperih“, vsaka beseda čisto in jasno ume. Pevci pa so bili druge misli; rekli so namreč, da kjer je tekst bogatejši in mnogoličnejši (kaker n. p. v „Gloria“ in „Credo“), mora biti tudi napev saj nekako umeteljno okrašen, da petje ne postane preveč enakomerno in enolično, in to da je ravno vzrok, da so besede včasih malo umljive.

Če pa že hočemo govoriti o tehniki umetnega petja objektivno, dostaviti moramo, da čista in jasna umljivost besedi je najprej in edino odvisna od načina, kako dotični pevec bodisi sam bodisi v zboru vokalizira t. j. kako p o s a m e z n e s a m o g l a s n i k e i z g o v a r j a.¹⁾

Da bi se vsaj poskusilo, kako daleč bi bilo mogoče doseči umljivost besedi, poklicala je komisija mojstra Palestrino, kateri je že takrat slul med sovrstniki glasbeniki posebno po svojih „Improporih“, in zlasti po svoji maši „Hexakord“ imenovani (katera je zložena nad besedami Guidona: ut re mi fa sol la, odtod tudi ime). Na srce so mu položili, „da naj vse svoje dušne moči v to svrhu porabi, da bi papeži in kardinali svoje naklo-

¹⁾ Večkrat imamo priložnost opazovati, da je poslušavcu včasih teže umeti mašnika, ki evangelje peva v tonu lekcije (kateri pa slabo vokalizira), nego pa vrlo komplicirano fugo pevskega zbora, v kateri se vsaka beseda razločno in jasno sliši, ako vsaki pevec v zboru besede čisto izgovarja, dasiravno je vse polno najbogatejših melodij in šuma različnih glasov.

njenosti glasbi in petju ne odrekli“. Palestrina je delo začel z navdušenostjo pravega umetelnika. Predno pa je svoje delo pričel, je molil: „Domine, illumina oculos meos t. j. o Bog, razsvetli mi oči“ — in Bog je blagoslovil njegovo delovanje. Vglasbil je namesto ene naročene tri šestglasne maše, katere je komisiji predložil. Taktika, katero je v kompoziciji porabil, kazala je velikega genija. Prva maša je bila prav v priprostem, enakomernem, starodavnem zlogu zložena; v drugi pa se je videla vže bolj umetljna in bogata oblika. V tretji maši pa, katero je v spomin smrti velikega papeža Marcella II. imenoval „Missa Papae Marcelli“, povzdignil se je do vrhunca svoje umeteljniške dovršenosti.

Dne 28. aprila bila je prva poskušnja 3 navedenih maš v pričujočnosti 8 kardinalov in komisije in mnogo odličnih glasbenih umetelnikov. Zanimanje poslušalcev raslo je pri vsaki maši bolj in bolj, in vskipelo v največo navdušenost pri tretji maši.

„Evo pravi cerkveni zlog“ — klicali so poslušalci navdušeni in od veselja objemali presrečnega mojstra.

Kar je vse tako navdušilo, ni morda nov cerkven zlog, ampak rajska milina lepih melodij, nadzemjska čistost glasov. Zmaga je bila sijajna. Kardinali izrekli so enoglasno: „naj pevovodje in pevci zvesto vporabljajo te in podobne skladbe za službo božjo“.

Vsled teh skladb imenovan je bil Palestrina „papeževim skladateljem“ s mesečno plačo 9 skudov.

Tako je postal Palestrina, če ne ravno „reformator, prevstrojvalec“, saj praktični voditelj in srečni tolmač pravega cerkvenega zloga. O tem zlogu, ki se po velikem mojstru imenuje „Palestrinin zlog“, prihodnjič dalje.

L. L.

Slovenskim bogoslovcem.

II.

„Perinde perniciosum esse puto utiles arcere atque inutiles introducere.“

Chrysost. De Sacerdotio. l. III. 15.

Dragi moj mladi prijatelj! Šli ste za mojim svetom in prišli ste do nekih vrat, pri kojih ste nehote obstali, pomišljajoč se, ali bi potrkali in vstopili. „Vrata duhovne hiše! Kako bo, če se zapro za menoj?“ — A kako ste neki prjšli do onega vekovitega zidovja in do onih vrat zapornic, Vi svobodoljubni, visoko

leteči mladenič? Vdali ste se moji vodilni misli, da ste vstvarjeni za večnost in ne za čas, za nebo, ne za zemljo. Ko mož v misli vtopljen gredeč po poti ne vidi in ne sliši nič, niti prav ve, kam gre, ste tudi Vi došli do duhovne hiše in bili bi nevede vstopili, da niso bila vrata zaprta. Zato so menda tako skrono zaprte bogoslovnice, da ne bi kedo vstopil nehote ali nevede! Vi pa ste sami obstali in si rekli: „Kaj to misliš? Ako bi vsi tako mislili, bi šli vsi v samostan, in tedaj bi bilo ob svet. Ako bi ljudje gledali vedno v nebesa, morali bi sploh pod nič ceniti, kar je posvetno, narodno, domovinsko, človeško. Kdo bi še smel za blagom in častjo? Vrnij se tedaj!“

Prijatelj moj mladi, ne delajte si brezpotrebnih skrbi. Sami pač čutite, da so Vaše misli krive, menite pa, da tudi moje načelo ni pravo ali vsaj pretirano je, pravite. Zakaj? Moj svet je bil, da bi pri izbiranju poklica gledali na svojo pravo srečo, ker sicer Vam ves svet nič ne velja. Misel o pravi sreči, ki ne mine, dandanes skoraj pozabljena, je vže več njim preumila glavo in prestvarila srce. To načelo je najbolj jasno od vseh, kar jih je bilo kedaj zapisanih. Tudi Vas je probudilo iz sanj, ali vzbudilo Vam je preveč občutkov. Ako bi šli za čutom, bi gotovo zašli: občutek je morebiti svet in blag, občutek je človeški, ali človek se mora vendar ravnati po zdravi pameti, po treznem razumu, a ne po občutku. Mogoče je res, da vera in hrepenenje po večni sreči vzbudi vsakemu možu, ki se v življenju bori, taki občutek ko Vam, da najrajše pusti vse posvetno robotanje in otepanje, pa naj gre molit v samoto, ali pamet ga vstavi. Pamet je božji glas, in Bog si ne nasprotuje. Bilo bi pa gotovo proti pameti, ako bi šli vsi ljudje v samostan. Sreča, za katero se gre, ni v samostanu niti v bogoslovnici ni vradih ni v vojski ni na cesarskem prestolu. Večna sreča je v nebesih. Toda v nebesa pelje pot od vseh strani, iz vseh stanov in poklicev. Kdor si je tedaj vže izbral poklic in živi v njem, naj si ga ne prebira, ker ako je bila božja volja, da si ga je izbral, ne more biti božja volja, da naj si ga prebere. In res si prebirajo ljudje poklice ali iz svojeglavnosti ali iz samoljublja ali iz lenobe ali iz častiželjnosti ali lakomnosti. Izbran poklic je vez, ktere ni dobro raztrgati brez očitnih razlogov in čistih namenov. Ljudje torej, ki so vže vezani, ne morejo v samostan niti v bogoslovnico. Takih vezanih pa ne službo, na dom in družino; na določene dolžnosti, takih pravim je ogromna večina, ki tedaj ne more in ne sme v samostan. V samostan smejo le svobodni, neodvisni, nezadolženi ljudje, kojim ne brani ni občestvo, ni služba, ni prisega, ni vladar, ni dom ali žena in otroci, oče ali mati. Tak prost človek ste Vi; ali kar je Vam svobodno, je večini prepovedano.

Porečete mcrebiti, da je mladina z večine svobodna in bi tedaj po mojem načelu morala v samostan. V bogoslovnico ven-

der ne more večina, ker nima zapovedane izobraženosti. Ali tudi mej izobraženci je le malo poklicanih v bogoslovnico. Ljudje so ljudje in ostanejo ljudje iz mesa in krvi. Mej vsemi najdete prav malo njih, ki bi hoteli ali mogli živeti ko angelji. Gospod je sicer v obče priporočil in pohvalil angeljsko življenje ljudem iz mesa in krvi ali dostavil je znamenite besede: Vsi ne razumejo tega priporočila — Non omnes capiunt verbum hoc. To se pravi: ljudje ostanejo ljudje. Nasvet dan človeštvu od Boga včlovečenega, od Boga v mesu in krvi živečega, je plemenito zrno, ki ne raste na planem polju ali v gozdu, ampak ko rahlo cvetje le v toplih cvetličnjakih božje milosti. Cvetličnjaki ne morejo izpremeniti naličja polju ali gozdu, tako je devištvo dika človeštva in občestva dobri duh, ki pa ne more izpremeniti občestvu podobne. Non omnes t. j. množica ne pojmi devištva, le nekateri, kojim je dano od zgoraj. Množica živi, kaker se rodi, v krvi in mesu, le posebno izbrani in izvoljeni se osvobodijo in poduhovijo da živijo ko angelji božji — sicut angeli Dei. Predno si kdo to življenje izbira, mora trezno premisliti in ne sme po občutku izbirati, ker če kje velja, velja o tem, da: od nedelje. do druge šestkrat se srce vname. ¹⁾

Nikar se torej ne bojte za človeški zarod in ne delajte si skrbi brez potrebe za svet, katerega ne bo še tako iz lepa konec, radi samostanov in bogoslovnice gotovo ne!

Veseli me, da ste sami od sebe došli do spoznanja, da je duhovno življenje vzorno, da je duhovni poklic res vzvišen in gotovo najlepši. Tako morajo vsi misliti, ki prav mislijo. Načelo o namenu človeštva nas povzdigne in v luči tega načela se nam vidijo vsi poklici lepi, ali najsjajniši in najlepši je duhovni poklic. Iz tega pa ne sklepajte, da ste vanj poklicani ali pa da so vsi poklicani v samostan. Večina gotovo ne, ker ljudje so ljudje in niso angelji.

Treba pa je, da odložite še nekatere krive pojme o poklicu v duhovski stan. Vam se zdi vse zgolj subjektivno, človeško. „Poklic je nagnjenje, veselje, koje kdo ima do duhovskega stanu in življenja. Če človek želi, pa je poklican. Če osmošolec hoče, ima poklic. Poklic je po izvolji“

Ni tako, mladi prijatelj! O poklicu v druge stanove ne govorim. Imejte o njem svoje mnenje. Toda poklic v duhovno življenje je božji klic. Bog, ki je po svoji premodri previdnosti vstanovil mašništvo, izbira tudi osebje. Ni tedaj res, da je duhovni poklic po človeški izvolji, da je zgolj nagnjenje ali veselje, duhovni poklic je od Boga. Bog sam je spisal imenik poklicanih duhovnikov. Vprašati se Vam je le, ali je tudi Vas vyrstil mej izvoljene in poklicane duhovnike. To je prvo vpra-

¹⁾ Prešeren, Nova pisarija.

šanje, nikar ali se Vam ljubi ali ne. Zato pa tudi ne morete tega vprašanja rešiti po občutku, ampak po razumu in razsvitljenju od zgoraj.

Rad bi Vas o tem prepričal, da Bog sam izbira osobje altarju in svetišču. — O duhovnem osobju stare zaveze pač ni najmanje dvojbe. Sv. pismo nam pripoveduje prejasno, da je sam Bog izbral pleme Levitov za božjo službo. Ob enem je Gospod izključil vse druge ljudi od altarja in svetišča. Izvoljenim duhovnom je tudi določil obleko in obred maziljenja in posvečenja. — Ko je prišel na svet pravi duhovnik, veliki svečenik vesoljnega človeštva, Jezus Kristus, Bog in človek, srednik mej Bogom in ljudmi, je tudi sam osobno izbral služabnike novega altarja in še izrecno zagotovil: „Jaz vem, katere sem izbral . . . Jaz sem Vas izbral, in ne vi mene“. Sam je aposteljne pregovoril, da so zapustili posvetno delo in šli za njim. „Pojdite za menoj in napravil Vas bom za ribiče, ki ljudi lovijo“. Sv. Mateja je našel sedečega na mitnici in poklical: „Pojdi za menoj“. Matej je vstal in je šel za njim. Tako je Jezus sam izbral osobje altarju nove zaveze. — Ko je Gospoda vse častilo in slavilo, ko so ga hoteli proglasiti za kralja izraelskega, kojemu se je imel pokoriti ves svet, se je marsikedo ponujal Gospodu za aposteljna in blagovestnika, želeč sedeti mu na desni ali levi, toda Gospod ni izbral onih, ki so se sami izbrali, ampak one, koji so bili izbrani od božje previdnosti. Gerazeneec, iz kojega je izbičal množico hudičev, je Jezusa prosil, da bi smel ž njim t. j. da bi ga vvrstil mej aposteljne. Gospod je to ponudbo odklonil in rekel: Pojdi domu in pripoveduj svojim, koliko dobroto ti je naredil Bog. Poleg te imamo še dve taki ponudbi zapisani v novem zakonu, kojih Gospod ni sprejel. Mislimo si pa, koliko jih je bilo, kajti slavljencem se vsakdo rad ponuja za spremnika in pobočnika. Gospod pa je izbral, kogar je sam hotel.

Tega mnenja, da Gospod sam izbira duhovno osobje, so bili tudi aposteljni. Ko je bilo treba postaviti na izpraznjeno mesto nesrečnega Judeža drugo osebo, so prosili Boga, naj jim razodene, koga si je izbral. Čeprav so sami izbirali in postavljali škofo, ¹⁾ so vender to delali z zavestjo, da izbirajo samo one osebe, koje si je izbral sv. Duh. ²⁾ Sv. Pavel je zapisal občno pravilo apostoljskih volitev: „Nikedo si časti ne jemlji sam, ampak samo kedor je od Boga poklican ko Aron.“ ³⁾

Cerkev ima isto zavest. Ne morem Vam sicer navesti nobene slovesne definicije, ali cerkveno prepričanje je gotovo. Vsi imenitni cerkveni učeniki povdarjajo to in primerjajo krščansko mašništvo sè starim levitskim duhovstvom. To muenje o poklicu

¹⁾ Tit. I.

²⁾ Dej. Ap. XI.

³⁾ Hebr. V.

je tudi v bogoslužnih knjigah katoliške cerkve prav jasno zapisano. Izrecno pravi cerkev, da so aposteljni izbrali dijakone po navdihnenju od sv. Duha (Spiritu sancto auctore) ¹⁾ in da tudi sama izbira zavestno le one, ki so vže od Boga izbrani. Ta je občna cerkvena zavest, ki navdaje vse duhovno osobje, da so izbrani in posvečeni od Boga. Te zavesti nam ne vzame nobena sila in nobena znanost.

Včasih bi človek res sodil, da je poklic zgolj naključje. Kdor ne razume pregovora: človek obrača, Bog obrne, bo morebiti dvomil o božjem poklicu. Vaš znanec X, v mladosti veseljak, je imel izdelane načrte za življenje. O duhovnem poklicu se mu ni sanjalo. Še nadlegoval je sošolce, ki so menili v bogoslovnico, kar je tem lože delal, ker je bil vedno spočit. Ni se namreč rad učil. Toda zgodilo se mu je, česar ni pričakoval. Poldrlo se mu je pri zrelostnem izpitu, kar je mladeniča tako vdarilo, da skoraj ni upal več med sošolce. Zdaj je vže duhovnik, vedno vever in vesel, vnet za sv. poklic. — Dragi mladi prijatelj! Takih slučajev je vže bilo brez števila pa jih še bo. Človek obrača, Bog obrne, ali kedo more proumeti božjo previdnost?! V naših očeh je oni poklic naključje, pri Bogu pa ni naključja. Bogu služijo tudi malostne stvari za visoke namene. Včasih je bolezen, včasih nesreča ali vboštvo, ki pripelje mladeniča k altarju. Sv. Petra si je gotovo sam Jezus izbral, ne vem pa, ali bi bil ostal, da je bil bogat človek. Če bi kedo vrgel mej mladeniče, ki so na potu k altarju, obilo novcev, nič ne mara, da bi marsikedo zapustil altar, čeprav je bil od Boga poklican. Ni čuda, če se cerkvi tako godi, saj se tudi Zveličarju ni bolje godilo. Za trideset srebrnikov ga ni samo zapustil, ampak celo izdal resnično poklican apostelj. Poklic je pa vever le dejanje božje previdnosti.

Po tem pojasnilu vedeli boste sami, kako popraviti čudni vgovor proti poklicu: „Ako bi Bog izbiral, izbiral bi vedno le dobre in izbiral bi obilo duhovnikov svoji cerkvi. Ne bilo bi torej slabih duhovnikov in ne bilo bi pomanjkanja. Od kod tedaj to dvojno zlo, ako Bog sam izbira duhovno osobje?“

Bog izbira duhovno osobje, ali vsaki izvoljenec tudi sam izbira, ker Bog nikogar ne sili. Poklic ni posilstvo, še zapoved ni. Poklic je povabilo in ponudba, katero človek mnogokrat odkloni ali prezre. Bog skrbi za svojo cerkev po očetovski, ali po sili ne naganja ljudi k altarju, ako sami nočejo.

Pomanjkanje pa je zares veliko, večje nego, se misli. Koliko duhovnega osobja, koliko redovnikov in redovnic pogrešajo katoliški narodje: v cerkvi, v šoli, v bolnicah, v milosrčnih zavodih! A koliko jih še le manjka onim narodom, kjer se nauk Kristusov z nova oznanja! In vever bi ne pogrešali ni enega, ako bi

¹⁾ Pontif. Rom. De ord. diae.

ysi razumeli božji poklic. Naj bi le en del zavrženih deklic se posvetilo evangelju, kako bi se namnožilo na stotisoče posvečeno osebje v samostanih, v šolah, v bolnicah itd. Naj bi le en del mladeničev, ki živi segnijejo, predno dorasejo, zavili v bogoslovnico, ne bilo bi pomanjkanja pri altarju. Naj bi le en stoti del onih krepkih mladeničev in mož, ki čisto brez vsake občestvene koristi rožljajo s sabljo po ulicah, naj bi šli, pravim, oznanjat rajše Kristusov evangelij in z evangeljem duhovni napredek in prepород narodov, kako bi se spremenilo zemlji obličje: v Ameriki, v Aziji, v Afriki!

Posebno iz nekaterih stanov se poklici čisto izgubljajo. Iz plemstva n. pr. skoraj ni več duhovnega osebja. In vendar je imela katoliška cerkev ravno iz plemstva najodličniše duhovnike in redovnike. Veliko njih je sicer iskalo v sv. obleki visoke časti in bogate službe, a res je tudi, da se zdaj ravno iz plemstva izgublja mnogo poklicev, ki se ne dajo nadomestiti. — A še bolj pogrešamo duhovnikov — meščanov. Ta izguba je prevelika, posebno za dušno postirovanje v mestih. Kmečkega stanu sinovi si le s težavo priborijo oni vpliv in zaupanje, katero meščanski sinovi že najdejo. Od tod je deloma ona osamljenost dušnih pastirjev v mestih. — Tudi je v obče obzorje meščanov od mladosti širje, občevanje z gospodo bolj naravno, ponos večji, zanimanje za imenitna vprašanja bolj živahno. Kmečki sinovi vzrasejo včasih v pretesnih razmerah, da bi mogli vselej razumeti potrebe in naloge meščanstva. Menim, da velika večina svetnikov, važnih za kulturni napredek krščanskih narodov, niso bili iz kmečkega stanu: Pavel, Anton p., Atanazij, Ambrož, Leon I, Gregor I, Ivan Zlatoust, Benedikt, Avgustin, Bazilij, Ciril in Metod, Nikolaj I, Stefan kralj, Damijan, Bernard, Frančišek Seraf., Dominik, Tomaž Akv., Ignacij, Franc Borgia, Saleški, Ksaver, Karol B, Jožef Calasanza, Janez od Boga, Franc Caracciolo, Kamil de Lellis, Jeronim Emilijan, Janez de Lasalle, Alfonz. Našel sem le nekaj bolj znanih imen, ki pomenijo vsako za se cele narode. Živelii so sicer v radovoljnem vboštvu, ali od domi so bili iz imovitih in častitih, meščanskih in plemenitih obitelj. Ako pa dandanes skoraj ni več duhovnega osebja iz takih obitelj, mislite si lahko neprecenljivo škodo katoliškega napredka. Nekoliko se sicer nadomesti ta nedostatek s tem, da se zdaj sploh šola učence v večih mestih in da se vsaj nekatere duhovne pošilja na vseučilišča, toda z večine se ne dožeza. česar se nima od domi. Posebno se pregreša one povzetnosti in odvažnosti, ki odlikuje sinove imovitih meščanov.

Kdo je pač kriv, da se toliko tisoč poklicev izgubi? Naj več je kriva temu nekrščanska odgoja učeče se mladine. Gimnazije vzgajajo mladino tako, da ob koncu osme šole ne ve prav, ali veruje v Kristusa ali ne. Poguma sicer še nima reči, da ne veruje, ali tudi nima poguma, da bi rekel, da veruje. Kjer pa ni

vere v Božjo osobo Jezusa Kristusa, tam ne more biti ljubezni in navdušenja zanj in za njegov evangelij. Kjer nimajo mladeniči toliko poguma, da bi javno pokleknili ali se prekrižali ali molili na glas ali nosili pri sebi znamenja odrešenja ali posvečenja, ni pač verjetno, da se bodo žrtvovali za posvečenje drugih. Za vzore, kojih ni v glavi in ne v srcu, se nikedo ne žrtvuje. Na naših gimnazijah bi se izšolalo več svečnikov Zena ali Apolona ali Venere nego Kristusovih, ako bi moderno malikovavstvo imelo bogate altarje kakor staro. —

Ali tudi sicer nam vzgajajo mladino tako, da jej napolnijo srce s posvetnimi željami in s posvetnim veseljem. Evangelij modernega humanizma t. j. evangelji posvetnih vzorov, koji bero gimnazijci, pravi:

Das Drüben kann mich wenig kümmern,
Schlägst du erst diese Welt in Trümmern,
Die Andre mag darnach entstehen,
Aus dieser Erde quellen meine Freuden.¹⁾

Mladina, ki išče veselja in sreče samo na tem svetu, ni za altar, na kojem se daruje daritev sv. križa z opominom, da dariesec mrtyiči in žrtvuje Bogu tudi samega sebe. Taka mladina gre za posvetnim evangelijem, ki pravi dosledno:

„Laß in den Tiefen der Sinnlichkeit
Uns glühende Leidenschaft stillen.“²⁾

Žali Bog, da najde mladina mnogo prilike, da po tem novošolskem evangeliju tudi živi. Koliko mladeničev, ki so namenjeni za prve službe v občestvu vprav, gnije od one pregrehe, koji ni lepega imena v nobenem jeziku.

Ta kuga zamori najplemenitiša srca in jemlje altarju največ obojja. Nekateri tako propadejo, da niso več za duhovno življenje, drugi zopet izgubijo vse veselje in krepost, da mrjejo od hrepenenja po ženskah, s kojimi se potem vsedejo, kakor je zaljubljenim in blebetavim babjakom navada Taki mehkužneži niso za duhovski stan, ker duhovnik mora imeti moško srce!

Vrhu tega navdaja mladeniče neka stojična mogočnost in nadutost, da previsoko segajo v željah in načrtih. Abiturijent ali vseučiliščnik I. leta čuti v sebi dvornega svetovalca. Poznej se ve da poniža pokončno glavo, ko ga priklenejo v zaduhlo sobo, kjer zapisnike prepisuje. Težko pa jim je v bogoslovnico, kjer jih čaka veliko dela in žrtve, a malo priznanja in časti.

¹⁾ Faust. I.

²⁾ Ibid.

Kdor se preveč čuti, kdor se navzame ošabne misli o svoji „izobraženosti“ ali „genijalnosti“, se bode nerad privadil vboštvu Kristusovemu. Znamenje našega veka je nepokornost in vpornost, a znamenje Kristusovo je križ pokorščine. Zastava vpornosti in ošabnosti odvaža ljudi od Kristusa in altarja.

Dragi mladi prijatelj! Menim, da me razumete, saj morda sami dobro veste, zakaj gubi mladina veselje do duhovnega življenja in dela, Vi živite v sredi mej mladeniči, o katerih Vam pišem. Želim le, da dobro premislite, kolika izguba je izguba poklica. Kdor vedoma odkloni božjo ponudbo, je vreden pomilovanja. Navadno je greh in slepa ljubezen sveta, kar mladeniča zapelje, da odbije to neizmerno milost božjo. Zatorej taki mladeniči skoraj nikoli nimajo sreče, naj se obrnejo kamerkoli, kaker da niso več vredni milosti, ker so eno preveliko milost zavrgli. In koliko je celo nedolžnih mladeničev, ki nespametno zapravijo duhovni poklic, ko oni bogati mladenič, kateremu je Jezus ponudil apostoljstvo? Od prve mladosti je pobožno živel po božjih zapovedih in radoveden je vprašal Gospoda, kaj naj bi še storil? Gospod je mladeniča milo pogledal (*ἠγάπησεν αὐτόν*)¹⁾ in mu je rekel: Ako hočeš biti popolnoma, pojdi, prodaj, kar imaš, in idi za menoj in imel boš zaklad v nebesih. A mladenič? Ko je to slišal, je žalosten odšel. Kam? K blagu; bil je namreč silno bogat.²⁾ Nesrečnež! Kje mu je zdaj ime in blago? Ima je drugi! Gospod pa je še dostavil, da se boji za njegovo zveličanje.³⁾ Kaj bi mu bili pa Vi rekli, da ste vse to videli in slišali? To recite zdaj sebi. Vedoč, da Bog sam izbira osobje altarju, prosite ga, naj Vam razodene, jeli tudi Vas poklical ali ne. Bog pa Vas razsvitli in varuj, da si poklica svojevoljno ne vsvojite ali pa nespametno odklonite.

Dr. J. Pavlica.

¹⁾ Mark. X. 21.

²⁾ Mark. X.

³⁾ Ibid. v. 23.

Nekatera krščanska govorniška pravila.

Spisal

P. Jurij Scherer T. I.¹⁾

1. Noben propovednik ne imej propovedne naloge za neznatno stvar, no za nalogo važno, vzvišeno in slavno, ki pripada prav za prav škofom, kaker se vsakemu škofu reče, ko mu pri posvečevanju podajo evangelij: „Vzemi evangelij, pojdi in propoveduj ljudstvu, ki je tebi izročeno!“ Enako spričuje tudi Tridentinski cerkveni zbor, še le nedavno končani, da prva naloga škofov je, da bi oznanjevali evangelij Kristusa Jezusa (Efež. 4, 11, 12). Kdor toraj Božjo besedo javno oznanjuje, je v tej zadevi namestnik škofov in vrši škofovsko delo. Tega bi se morali spominjati posebno oni, ki si domišljajo, kaker da bi imeli propovedovati sami redovniki in priprosti, revni duhovniki in kaker bi to bilo škofom in prelatom v nečast in sramoto, dočim jim vendar nič tako ne pristuje kaker leca in spovednica. „Kako lepe so na gorah noge njega, ki oznanjuje in pridiguje mir, ki pridiguje zveličanje,“ (Iz. 52, 7) pravi prerok Izaija; in sveti apostelj Pavel pravi, da starejši (t. j. duhovni), kateri dobro vladajo, so vredni dvojne časti, posebno oni, ki delujejo z besedo in učenjem (I. Tim. 3, 17). Čemu toraj mnogo govoriti? Propovedovati ali oznanjevati besedo Božjo je angeljsko opravilo, kaker se imenujejo propovedniki v sv. pismu angelji (Malah. 2, 7); in kaker se sv. Pavel zahvaljuje Galačanom, da so ga evangelij oznanjujočega sprejeli kaker angelja (Pal. 4, 14). Kdo bi se toraj opravila ali dela angeljskega sramoval?

2. Propovedniki naj se za govor pridno pripravljajo in naj brez priprave ne stopajo na leco; kajti nekateri še le iz postelje vstajajo ob nedeljah, ko že zvoni k službi Božji, ter oblekaje in napravljaje se si brž kaj v glavo vbivajo, kar bi povedali svojim poslušalcem. — Kako

¹⁾ Jurij Scherer se je porodil l. 1539 v Schwatzi na Tirolskem, pristopil l. 1559 k družbi Jezusovi, bil potem rektor Dunajskega kolegija in propovednik nadvojvode Matije. Propovednik je bil čez 40 let in sicer v veliki slavi — posebno v Lincu. Vmrl je l. 1605. Omeniti je, da se v malem spisu nahaja nekoliko opazek za teden nji čas važnih. Vendar dobi v njem vsak čitatelj veliko prekrasnih mislij in zdravih naukov. V česki jezik je te vrstice prevlel Ignacij Bečák, duhovni pastir. Citati so podani po slovenskem Aliolli-ju. Opozorjam na prelepe primere!

bi take v naglici pripravljane propovedi mogle imeti vseh? Kako bi mogle biti čvrste in jedrnate? Kako bi mogla komu, zlasti če ima slab želodec, dišati hrana, ki jo je kuhar tako zvaril in predložil? Mnogi pove raz leco take neslanosti, govori stvari tako nenaravne in zmedene, dasi na oko učene, da je čudo, če ne obole pričujoči poslušalci. Prerok Jeremija imenuje onega „prekletega, kdor Gospodovo delo opravlja nezvesto (Jer. 48, 10).

Jaz propovedujem — povem odkritosrčno — sedaj že nad 41. leto, toda te spretnosti si nisem vendar še pridobil, da bi si upal „ex abrupto“ in kaker iz rokava kako propoved imeti. Nisem nikdar hlepel po slavi, katero nekateri govorniki iščejo v tem, da govore brez priprave, in tudi si je ne želim — ne rečem za slučaj, ko bi bila skrajna sila. Potem ne dvomim, da bi Bog pomagal in da bi vse nedostatke in vse neprevidnosti blagovolil dopolniti. Ko se pripravljam za propoved in jo spisujem, mi celi teden k temu komaj zadostuje¹⁾, in ko sem se pripravil, koliker sem mogel, bije mi vendar na leci iz početka srce od bojazni in straha, in sicer ne le pred knezi, kralji in cesarji, no tudi pred meščani in kmeti. Nedokuhana hrana je neokusna in nezdrava: propoved, ki ni kaker tiče skrbno pripravljena, se bode težko poslušalcem posebno dopadala, in tudi jim ne podeli dovoljnega vžitka.

3. Govornik, ki hoče z vspehom propovedovati, naj živi v zgledno in nesvarljivo, tako da sam dela, kar druge uči, po vzgledu govorniškega prvaka Kristusa Jezusa, o katerem piše sv. Luka, da „je začel delati in učiti (Dej. ap. 1, 1). Naj se toraj najprej pokaže dejanje, potem naj nasleduje učenje. Zato pravi sv. apostelj Pavel: „Ti oznanjuješ, da se ne sme krasti, in kradeš; ti praviš, da se ne sme prešestovati, in prešestuješ!“ (Rim. 2, 21 — 22). In po psalmistu Gospodovem pravi Bog grešniku: „Zakaj ti oznanjuješ moje pravice in jemlješ mojo zavezo v svoja usta? Saj sovražiš moje svarjenje, in zametuješ moje besedo! Ko si videl tatu, si tekel ž njim in si se družil s prešestniki“ (Ps. 49, 16 — 18). Sv. Pavel zapoveduje Timoteju, da bi bil „vzгляд vernim v besedi in obnašanji, vljubezni, v veri, v čistosti“ (I. Tim. 4, 12). Prekrasno piše tudi sv. Jeronim: „Glej, da ne bodo tvoje propovedi rušila (izpodkapala) dejanja, da ti ne bode govorečemu v cerkvi vsak odgovarjal skrito v svojem srci: „Aj! zakaj sam ne delaš, kar učiš?“ Aristoteles pa pravi: „V rečeh, ki se tikajo vedenja in nravnosti, so bolji pomočki dejanja nego besede.“ In druga dva pogana

¹⁾ Podčrtali smo mi. Op. prelag.

(pravita): „Takrat se vse godi redno in vzorno, ko sodnik (kritik) sam dela, kar drugim veli delati“ (Ovid). Naproti temu zopet je „sramota, ako se nahaja učitelj v taki napaki, kakeršno kara na drugih“ (Cato). Resnica je: poslušalci ne smejo po besedah Kristusa Gospoda (Mat. 23, 3) opazovati, kako propovednik živi, temveč poslušati, kar propoveduje; a vendar znana vsoda mu ne prizanese: Mladi raček je rekel nedkaj staremu raku, ki ga je začel učiti, da bi hodil naprej, ne nazaj: „Ljubi oče, idi naprej ti, jaz pojdem za teboj!“

4. Ako je propovednik mož priden in odkritosrčen kaker v življenji in tako tudi v besedi in če kljub temu opaža le neznaten uspeh pri svojih ovčicah in poslušalcih, naj se zate radi svojega truda ne žalosti niti ne obupuje; ker plačilo in krona nebeška ga prav gotovo čaka. Sv. Gregor Veliki Domicijana, nadškofa armenskega, tako-le tolaži: „Četudi mi je žal, da ni cesar perzijski sprejel sv. vere, vendar mi je to v neizmerno radost in tolažbo, da ste mu oznanjevali vero krščansko; kajti, četudi ni bil (on) vreden biti razsvetljen, vaša svetost vendar dobi za oni govor zaslužen plačilo. Četudi gre črni zamorec v kopel in zopet črn odhaja iz nje, kopelin lastnik zato vendar dobi plačilo.“¹⁾ — Temu podobno piše sv. Ciril Aleksandrijski: „Lahko bi si kdo domišljal, da bi bilo nevspešno, nehvaležno delo, katero je potrebno za propoved, če ni našla poslušalcev in ne prepričala njihovega razuma. A to ni tako; zakaj kdor daja dober svet in ne preneha dobro svetovati, je zadostil svoji dolžnosti, in plačilo mu ne uide. Ali uveri poslušalce ali ne, to ni od njega odvisno, ne od njihove volje. Propovedniki naj se toraj, kar se tiče oznanjevanja Božje besede, ne žaloste in naj ne obupajo, ampak naj Božjemu Veličastvu prepuste, česar ne mogo sami opraviti. Kaker kmetje, ki polje s pljugom preorjejo in seme osejejo, naredo, kar je njihova naloga, zarod (rast) pa izroče Božjim rokam, ravno tako naj propovedniki Božjo besedo pridno razsevajo. Naj se potem zarodi (kar so želeli.), ali ne — naj se prepusti milosti Božji in to tem bolj, ker iz nerodovitne zemlje ima kmetovalec škodo; propovednik pa plačila za delo, kaker tudi za dobro svojo voljo in namen zasluženega nikdar ne zgubi.

Zraven tega mora biti tudi tolažba krščanskega govornika, da prav nobena propoved ni brez vžitka, ker Gospod pravi po preroku Izajju: „In kaker pada dež in sneg z neba, in se gori ne vrača več, ampak napaja zemljo in jo namaka ter jo dela rodovitno, da seme daja sejalcu in kruh vživalcu; taka

¹⁾ Kdo zahteva lepših primerov?

bo moja beseda, ki pride iz mojih ust; ona se ne bo vrnila k meni prazna, ampak opravila bo karkoli hočem. in srečna bo v tem, za kar jo pošljem.“ (Iz. 55, 10 — 11.) Skušnja uči, da seme Božje besede v srca nekaterih ljudij vrženo véasih kali še le po desetih, dvajsetih, ali tridesetih letih — in sadje rodi, kaker taki ljudje, po milosti Božji na pravo pot pripeljani, sami o sebi pripoznavajo: „Pred toliko in toliko letih sem slišal v propovedi to in ono, to mi je dalo prvi povod, to me je najprej napotilo, da sem premišljal o svojem poboljšanju.“ In taki znajo lepo ponavljati misli iz propovedi po tridesetih ali štiridesetih letih.

Razsipajte toraj, krščanski govorniki, mežo Božje besede smelo v morje in ne nehajte loviti; riba, ki se ne vlovi danes, vlovi se morda jutri. Kdor se ne zaplete letos v mrežo, pride vanjo morda prihodnje leto.

5. Propovedniki! Ne bodite neprizanesljivi in surovi, jezavi in zamerljivi, ko karate in opominjate prosto ljudstvo in meščane; tudi jih ne pitajte z neumneži, tumpci, požrešniki, lenuhi, hudobneži, malovredneži in kaker se vsa ta krasna imena in priimki zovejo.

Tem manj se smejo (govorniki) o prelatih in vrhovnostih nespodobno in nevljudno izraziti, ampak naj sočutno, z nježnim srcem, z važnostjo grehe vseh stanov karajo. Tudi ne sme propovednik prekoračiti meje, ko se spravi nad krivoverce in kogovori o njih; zakaj krščanski propovednik mora je raje s temeljitimi dokazi pridrževati, ne pa z mnogimi psovkami in obsodbami delati še bolj trdovratnih. Saj niti nadangelj Mihael se ni drznil, kaker pravi sv. Juda apostelj v svojem listu (Jud. 1, 9) izgovoriti sodbe preklinjevanja (blasphemiae) nad samim hudičem. — Tako je menil tudi sv. Gregor Nazijanški rekoč: „Mi nismo v poučevanju nevajeni in neskušeni; tudi ne dražimo svojih nasprotnikov s psovkami in žaljivimi besedami, kaker gotovo delajo mnogi. Oni se ne bojujejo z verskimi členi, ampak z onimi, ki se drže verskih, pokrivajoč z jeznimi besedami puble in jalove dokaze, kaker morski pajek,“) ki spušča pred seboj neki črn sok, da bi ribam všel in bil neviden. Mi pa se za Kristusa bojujemo in s tem dokazujemo, da se borimo po vzgledu svojega mirnega in ljubeznjivega Odrešenika.“ In zopet: „Kar se tega tiče, menim in tudi dajem vsem duhovnim očetom in varuhom krščanskega nauka ta-le svet, da ne ni s surovostjo odpojujejo misli in src svojih protivnikov, ni z mehkostjo jih delajo trdovratnejših; v stvareh sv. vere naj se vedejo modro in previdno in nikaker naj ne prekoračijo meje mirnosti.“

*) Menim, da: Tintenfisch (Saepia officinalis.)

V zmerjanji, preziranji in očitani prepuščajmo govorniki katoliški prednost razkolnim predikantom, ker je dovolj znano, da so v tej ne preveč slavni umetnosti znameniti odličnjaki, da celo v tej zadevi hudiča samega prekose.

6. Ravno tako skromen in miren mora biti govornik, ko oznanjuje katoliški nauk, posebno ko ga oznanjuje poganom in nevernikom. Nekateri poslušalci še potrebujejo mleka, drugi zopet krepkeje hrane. „Kaker otročičem v Kristusu“, piše sv. apostelj Pavel Korinčanom (I. 2, 1. 2), „dal sem vam mleka piti, ne jedi; niste (bili) še namreč zanj, pa tudi še zdaj niste, ker ste še meseni“.

„Se veliko vam imam povedati; toda zdaj ne morete nositi“, je rekel Kristus Gospod ljubim svojim učencem (Jan. 16, 12). Te besede razklada sv. Gregorij Nazijanski in pravi: „Glej! kako polagoma in počasi se vrši posvečenje in kako koristno je v teologiji (oznanjevanji Boga) poslušati dober svet, da ne izjavimo vsega naenkrat, in tudi ne zakrivamo in tajimo vsega do samega konca: zakaj prvega ne sme se hvaliti, drugo bi pa naše ljudi od nas odvrčalo“. Tega mnenja je tudi Origen, ki pravi: „Učencem in začetnikom se ne sme iz prva globokih in neumljivih skrivnostij zaupati, ampak mora se z njimi govoriti o zboljšani npravnosti ter o začetku duhovnega življenja in proste vere“. Ravno tako meni tudi sv. Pavel: „Od tega imam velike govoriti, kar je pa težko razlagati, ker ste slabi postali za poslušanje. Zakaj ko bi imeli učeni biti zavoljo časa, je spet potreba vas podučiti, kateri da so prvi nauki Božjega razodenja; in ste taki, kateri mleka potrebujejo, in ne močne jedi. Slednji namreč, kateremu se mleko daja, ni vajen podučanja pravičnosti; zakaj otrok je še. Za popolne je pa močna jed, zatiste, kateri imajo zavoljo navade vajene počutke razločiti dobro in hudo“ (Hebr. 5, 11—14). Zraven tega spričuje Evstahij o Pintu, ki je korintskemu škofu Divisu pisal tako le: „Ljudstva se ne sme rediti z samim mlekom, da bi je na sodni dan dobil kaker otroka, ampak rediti se je mora z močno hrano, da bil (ljudstvo) rastlo v duhovnem življenji“. Modri propovednik bode vedel, kako se ravnati v tej zadevi po okolnosti in razmerah svojih ovčic.

7. Propovedniki naj radi molijo, kaker apostelji združujejo oznanjevanje Božje besede in molitev: „Mi pa“, pravijo, „se bomo molitve in službe besede držali“ (De. ap. 6, 4). To je ona prava lestvica Jakobova, po kateri

angelji stopajo navzgor in navzdol. Z molitvijo¹⁾ stopa angelj to je cerkveni govornik gori k Gospodu Bogu; oznanjujoč besedo Božjo pa stopa navzdol — k ljudstvu. Molitev daja sveti besedi duhovnikovi tako moč in silo, da mnogi propovednik, ki je vdan molitvi, s petimi besedami globeje gane srca poslušalcev, nego drug molitvi ne vdan kričač s celo ploho besedij. Gotovo se ne nikjer čita, da bi bil sv. Aleksander, vladika carigrabski, velikega krivoverca Arija premagal z govorom in prepričal z dokazi, ampak da ga je zmagal z molitvijo, kaker o njem spričuje sv. Gregor Nazijanski in drugi. Zato sv. Avgustin prav lepo spominja propovednike, da bi poslušalce tudi z molitvijo k sebi vabili in klicali: „Ljubi bratje! Pravim vam, kličite k sebi ljudstvo z vzdihovanjem, ne s preprirom, kličite je z molitvami, kličite je vabeč, kličite je s postom itd.“ Kristus Gospod je po dnevu govoril, ponoči pa vstrajal v molitvah, da, včasih je celo noč prebil v molitvah. Njegovemu ljubemu apostelju Jakobu se je strdila od mnogega in gostega klečanja, ker je molil, koža na kolenih, tako da je bila kaker veliblodja. Kaker je hrana brez soli neokusna, tako tudi prepoved, ki ni z molitvijo zabeljena.

8. Propovednik naj dobro pazi, da ga ne izpodkopa ljudska hvala, in da bi se ne prevzel radi svoje vloge in nadarjenja, ki mu je daroval Bog. Čim več milosti je dobil od Boga, in čim bolj se ljudstvo k njegovim govorom zateka, tem ponižnejši bodi pred Bogom in ljudmi; s ponižnostjo bode vsak dan vrednejši večjih ter gostejših darov in milosti. Nekateri govorniki ne vedo od samega napuha, kako korakati, kako stati ali govoriti, ne iščejo z „vzvišenimi“ besedami na leci nič družega, nego samo hvalo in čast. Toda Prosper stopa z drugo tvarino nasproti govorniku in pravi: „Govornik naj se ne zanaša na vzlet in lepoto besedij, ampak naj ves vspah svoje prepovedi oslanja na dokaze in moč resnice nima sebe hvaliti in tudi se ne veseliti radi ljudstva kričečega in ga hvalečega; veseli naj se raje solz svojih poslušalcev. Govornik ne gleda, kako ljudstvo roke spenja in radosti vriska, ampak raje, kake vzdihuje in joka“. Kristus Gospod se je dal vsem propovednikom, da vsemu krščanskemu ljudstvu za vzor in vzgled ponižnosti, ko je rekel: „Učite se od mene, ker sem krotak in iz srca ponižen“ (Mat. 10, 29.)

9. Propovedniki ne smejo preveč kričati, kaker bi bili čedniki ali plavčina morji; zakaj presilni krik nema družega nasledka, kaker da propovednik škodi sam sebi in tudi poslušalcem. Človeški posluš je zelo občutljiva naprava. Kričač samemu sebi življenje krati in drugim. Ljudstvo tudi mnogo

¹⁾ Posebno s premišljevanjem (meditacijo.)

bolje razume govornika, ki govori z mirnim glasom, nego onega, ki preveč kriči. Seve, ni mala umetnost svoj glas na leci pridrževati in ga, kaker tiče, znati rabiti. Ni dobro celo propoved govoriti z enim glasom in naglasom, ker glas se mora tu zvišati, tam zopet znižati. Glas mora biti včasih ostrejši, včasih pa zopet ljubeznjivejši, kaker zahteva narava stvari same in tvarine, ki se izraža v govoru. Povzdignjeni glas — če se ga povzdigne o pravem času, budi veliko pozornost in mehča (vzrušuje) človeška srca. — Ko je Gospod Jezus nekdanj govornil pred veliko množico, je rekel: „Kateri ima ušesa za poslušanje, naj poslušaja!“ (Mat. 13, 43). Po tem lahko sodimo, da Kristus Gospod ni nikoli enako kričal celega svojega govora, ampak da je povzdignil glas, ko je rekel: „Kateri ima ušesa za poslušanje, naj poslušaja!“ Taki govorniki, ki v propovedi svoj glas zelo napenjajo in prenapenjajo, težko čakajo visoko starost, zato ker sebi škodijo, si zdravje spodkopujejo in ljudstvo, privadivši se kriku, lepo dremlje, kaker pes poleg nakovala, na kojem se kuje; to pa se ne godi tako pogostoma, ako govornik zna svoj glas pridrževati in brzdati. — Tak lepi in mirni glas, kaker tudi notranje občutke govornikove so sami pogani visoko cenili. Prebivalci na otoku Rodos se niso mogli načuditi pisanemu govoru, katerega je imel Demosten zoper Ešina. „Kaj bi vi pa še-le rekli“ — jim odvrne Ešines, „ko bi sami tudi slišali, ko je govoril“?! — In zato je mnogo, prav mnogo na tem ležeče, kako, kdo zna svoj glas ovladati.

10. Govorniki naj ne bodo šaljienci, razlagalci pravljic in basni, ampak naj oznanjujejo Božjo besedo in sicer s posebno važnostjo in spoštljivostjo. Vtrujene poslušalce kedaj razveseliti z malim vzgledom kratkočasnim, ki je v dotiki z govorom, ni prepovedano. Toda na smešno in šaljivo ves svoj um navlašče porabljati, da si s tem ljudi privabiš in pomnožiš število poslušalcev, ni prav. To spada na druga mesta in ne na leco. Tako opominja sv. Pavel Tita, da bi dajal „v vseh rečeh samega sebe za vzgled dobrih del, v nauku, v čistosti, v resnobnem obnašanju; nauk bodi zdrav, nesvarljiv; da se bo nasprotnik sramoval, ker ne bo imel kaj hudega od nas reči“ (Tit. 2, 78).

11. Propovedniki naj ne govore predolgo časa, posebno ne ob veliki vročini ali v velikem mrazu. Bolje je, če pusti poslušalce, dokler imajo slast (do Božje besede) in bi radi še poslušali — nego našičene, ali prenasičene in prenapolnjene. Bolje je, da ljudje reko: „Jaz bi bil tega gospoda poslušal še tri ure!“ nego, če reko: „Oh! danes pa ni bilo ni konca ni kraja!“ Kaker ptiči najbolj diše, ako so hitro na masti ocvrti, tako tudi se mora nehati propovedovati, dokler

je govornik še razpoložen in dokler si poslušalci tako rekoč obli-
zujejo prste, sicer bode vse prepečeno.

Izvežbani plavec na morji ve za gotovo, kedaj mora priti
do kraja: ravno tako mora tudi propovednik vedeti, kedaj ima
končati, mora vedeti, da ne sme in more vsega naenkrat pove-
dati; mora vedeti, da bode moral še drug pot pripovedovati.
„Bedak pokaže vsega svojega duha, modri pa
odlaga in za prihodnje kaj prihrani“. (Knj. preg.
29, 11.) Mnogi propovedniki sami sebe radi poslušajo kaker
Aetal, ki tudi rad poslušja svoje trkanje, in niso zadovoljni, do-
kler se niso do sitega nagovorili, bodi poslušalcem milo ali nemi-
lo. Takim govornikom ničesa tako ne manjka, kaker diskrecije
ali spodobnosti in skromnosti.

12. Ko govorniki propovedujejo, naj ne go-
vore z visokega, kaker da bi letali v oblakih.
Ne smejo govoriti o malenkostnih in subtilnih predmetih, ampak
naj raje govore, kar je primerno občinstvu in naj ljudem ozna-
njujejo umljive in tečne stvari posnemajoči Jezusa Kristusa, ki
pravi po ustih Izaija preroka: „Jaz sem Gospod, tvoj
Bog, ki te učim, kar je koristnega“ (Iz 48, 17).
Tako tudi sv. Pavel priporoča škofoma Titu in Timoteju, kaj
imata propovedovati bogatim, kaj starim, kaj mlađim, kaj vdo-
vam, kaj služabnikom, kaj podložnim itd. (Tit. 2.) in končuje
rekoč: „To opominjaj in pričaj pred Gospodom...
Nesvetega in praznega govorjenja se pa ogi-
baj“ (II. k Tim. 2, 14, 16). Poslušalcev neolikanih in neučenih
dobi se vedno na stotine, učen, za visoke reči dovteten pa je
morda le eden. Zakaj bi toraj govornik tej edini osebi stregel,
pri tem pa celo ostalo množico zapuščal in zanemarjal? Ako
hoče propovednik učenim ljudem kak grizljaj privoščiti, da bi
bil s sv. aposteljem Pavlom služabnik Grkom in ne-Grkom,
modrim in nemodrim, bodi, naj to stori! Toda, če se hoče „ex
professo“ svetiti in mnogo modrovati, ali neprenehoma latinski-
grški ali hebrejski govoriti brez vsakega povoda, tega se ne
more pohvaliti. Zakaj priprosti človek ni pri tem nič na dobičku,
k večjemu, če včasih reče, da so gospod župnik prav lepo govo-
rili. Ko bi ga pa kedo prašal, o čem so govorili, bi rekel: „Ne
vem; to se ni mene tikalo“!

13. Propovedniki, ki se trudijo s pomočjo
Božje milosti, da bi mnogo duš našli in h Kri-
stusu privedli, naj pred vsem ne zabijo samih
sebe! Zakaj kako bi jim kaj koristilo, „če bi tudi celi
svet našli (pridobili), na svoji duši pa škodo
trpeli? (Mat. 16, 26) Ne bodite toraj podobni onim tesarjem
in staviteljem, ki so delali Noetovo ladijo, s katero se je Noe
rešil iz vesoljnega potopa. oni sami se pa vtopili? Ne bodite ka-
ker zvonovi, ki druge vabijo v cerkev, sami pa više zunaj cer-

kve! Tudi ne bodite kaker kaži potne tablice (pod sv. Razpelom), ki drugim kažejo pot in naznanjajo pravi smer, same se pa ne ganejo z mesta. Pisano je: „Pazi na-se in na nauk; bodi v tem stanoviten. Ako nam reč to storiš, boš zveličal sam sebe in tē, kite poslušajo“ (I. Tim. 4, 16).

Te besede obojno obsegajo: samega sebe zveličati in tudi poslušalce; toda „sebe zveličati“ je prej zapisano nego „zveličati poslušalce“. Dalje čitamo: „Prیدهjo z veseljem ter nesejo svoje snope“ (Ps. 126, 6). Ne samo snopi človeških duš, katere si našel, pridejo v Božje kraljevstvo, ampak tudi ti sam, propovednik, moraš ž njimi priti in se onega dne pokazati; moraš gotovo snope duš, katere si požel, osebno položiti pred Božje Veličastvo, da zaslišiš oni ljubeznjivi glas: Prav, dobri in zvesti hlapec... pojdi v veselje svojega Gospoda“ (Mat. 25, 23). — K čemur meni in vam blagovoli pomagati Bog Oče, Sin in Sveti Duh! Amen!

Iz češčine preložil
Josip Grilanc.

Almanak

hrvatske bogoslovne mladeži.

Spomen

na

50-godišnjicu biskupovanja sv. Oca Pape

LEONA XIII.

Uredio ga i izdao zbor duhovne mladeži Zagrebačke l. 1893.

Tako je ime knjigi, ki jo je izdala bogoslovna mladina v Zagrebu o priliki petdesetletnice škofovanja sv. Očeta Leona XIII.

Nimamo namena podrobno precenjati knjige, ampak samo na kratko seznaniti z njo Slovence ter z navdušenjem pozdraviti veselo gibanje med hrvatsko mladino proti liberalnemu duhu, ki preveja skoro že vse stanove in vse knjige in časopise tudi na Hrvatskem. V mladih srcih se je vnel ogenj, kakeršnega je Kristus na svet prinesel: «Ogenj sem prinesel na svet in kaj drugega hočem nego, da se vname.» Prišlo bo, in priti mora, tudi na Hrvatskem do zaželene vojske med razdevajočim liberalizmom in katoliško resnico!

Na prvih eden in tridesetih stranic opisuje se življenje Leona XIII. Zatim najde čitatelj v prvem in drugem delu raznočinih pesmi in pripovesti, med njimi daljšo epsko pesem: Smrt sv. Florijana. Kak duh veje v tej knjigi. izve čitatelj že iz životopisa Leona XIII, izve pa še bolj natanko iz krasnih in temeljitih razprav, ki začinjajo na strani 151 in se nadaljujejo do konca knjige. Prva razprava se glasi: Matematični dokaz za eksistenciju Božjo. Vse znanosti, pravi pisatelj, vedejo k Bogu. Tako tudi matematika. V dokaz svoje trditve razvija jasno in jedrnato na podlagi skolastičnega nauka o gibanju sledeći dokaz: «Materijalisti tvrde, da se materija giblje od vijeka, i da pomisao o takovom gibanju ne sadržaje u sebi ništa protuslovno. Uzmimo po naravi indirektnoga dokaza, dakle dato sed non concessio, da se neko tijelo giblje od vijeka v pravcu, a prosto se gibanje ne može pomisljati bez neke brzine, da se giblje, recimo, brzinom B. To će tijelo danas v pravcu svoja gibanja biti na jednom stanovituom mjestu v svemiru; označimo to mjesto sa M. Ako je ova premisa, kao posebni slučaj one generalne tvrdnje materijalizma slobodna in opravdana, tad možemo uzeti i neko drugo tijelo, koje se giblje od vijeka u istom pravcu kao i prvo tijelo ali sa polovicom brzine, dakle $\frac{B}{2}$. Jer smo za prvo tijelo uzeli, da se ono v ovom momentu nalazi v jednoj točki svoje linije, valja isto ustvrditi i ovdje, ali s tom razlikom, da ovo drugo tijelo, gibajući se manjom brzinom nije moglo tako daleko doći kao prvo. Točku gdje se ono sada nalazi valja nam uzeti sprijeda pa ju označimo sa m.

m

M

Izpitujemo li sada velicinu putova prevaljenih od obijuh tjelesa, morajo ovi putovi biti u upravnom razmjeru sa brzinama, ili: prvo tijelo, što se kreće brzinom B, a došlo je do M, moralo je prevaliti dva krat toliki put, koliki je prevalilo drugo tijelo, što se kreće polovinom brzine, dakle $\frac{B}{2}$, a što je došlo do m. A je li tome tako? Nije! Do m su oba puta jednaka, oba su pravac s jedne strane točkom m omegjašen, s druge bez kraja. Ali prvo je tijelo imalo prevaliti još jedan put onoliki put došavši do M, koliki je prevalilo drugo tijelo došavši do m, te bi prema tomu pružac m M morao biti upravo tolik, kolik je put do m, ili pružac m M koji je na obe strane omegjašen, imao bi biti jednak pravcu, koji je s jedne strane omegjašen, a s druge nije; ili manji, jer s obje strane omegjašeni dio, imao bi biti jednak većemu, jer s jedne strane neomegjašenem djelu.»

To je bistvo matematičnega dokaza. da gibanje ne more biti od vekomaj, ampak, da ima svoj začetek v Bogu!

Druga razprava se glasi: O štovanju bl. djevice Marije prije efeškoga koncila (g. 431.) Pisatelj govori o raznih slikah bl.

Devica Marije v rimskih katakombah in raznih drugih spomenikih bl. Devica Marije, a iz tega dalje dokazuje, kako so častili kristijani pred efežkim občnim zborom bl. devico Marijo.

Tretja razprava se glasi: Nešto o odnošajima bosanskih vladara prema rimskim papama od g. 1180 — 1463. Pisatelj pravi v vvodu: «V toj raspravici vidjet ćemo, da su se ovi odnošaji — na veliku žalost — za nekih vladara na dugo prekidalii to ponajviše uplivom možnoga plemstva, koje je gotovo cijelo bilo zaraženo patarenstvom. Patarenstvo je naime vodilo glavnu riječ cijelo vrijeme samostalnosti bosanske, a kako je to dovršilo, svjedoči tragična povjest pada Bosne.»

Četrta jako zanimiva razprava se glasi: Liberalizam. Pisatelj vpraša najprej, an sit? O tem ni dvoma! Zatim, quid sit? Teško je opredeliti liberalizem, ker liberalizem pomenja vse zmo-te, kar koli jih je kdaj bilo naperjenih proti sv. kat. Cerkvi. «Što je liberalizem? Jedva možeš naći stvar težu nego pokušaj, da sakupiš v jedno sve, što tvrdi i uči liberalizam. Brezbrojne su zablude, mnogo je krivih načela s logičkim posljedicama, što jih liberalizam v sebi sadržava. Takva su načela: absolutna nezavisnost društva od svega onoga, što od njega ne ističe; pravopuka, da stvara zakone in da se vlada apsolutnom nevisnosti od svake moći, koja nije njegova vlastita volja; sloboda mišljenja bez ograničenja u politici, u morali, u vjeri; neograničena sloboda štampe; sloboda pridruživanja komu te je volja in gdje te je volja

«Razlikujemo tri poglavitne grane ove nauke

1. «Pokretači apsolutnoga liberalizma uzeli su sebi za princip: Ecclesia in statu.»
2. «Ecclesia libera in statu libero; ovako umjereni liberalizam proglašuje svoju devizu.»
3. «Cerkva mora da se prilagodi vremenu i prilikama — diviza liberalnoga katolicizma»

Pisatelj pravi, da, če razločujemo tri vrste liberalcev, ni vendar med njimi bistvene razlike; pravi, da so liberalni katoliki še hujši od drugih. Dalje se opisujejo sredstva, katerih se liberalizem poslužuje, na pr. brezverskih šol, civilnega zakona itd; dokazuje se, kako se je Pij IX boril proti liberalnemu navalu našega veka. «U liberalizmu kršćanina treba da gleda neprijatelja Izusova i objavljene vjere, katolik neprijatelja crkve i pape, vladar neprijatelja društvenega reda, puk neprijatelja svoga dobrostanja, države neprijatelja svoje veličine i trajne slave; napokon svaki čovjek neprijatelja Božjega in svoga.» Res jasne in odločne besede o liberalizmu!

Zadnja, času primerna razprava se glasi: Treba li Hrvatima socijalne demokracije?

Razpravljajo, se pogubna protikršćanska načela socijalnih demokratov. Socijalna demokracija pomenja negacijo kršćanstva,

negacijo verskega življenja! Človek je žival in nič družega! Za grobom ni plačila, ni nebes, ni pekla! Tukaj na tem svetu je treba uživati in sicer vsi ljudje enako. Pisatelj razvija razne posledice pogubnih naukov socijalne demokracije, ki so v resnici nad vse smešne, ako se jih logično in do skrajnosti izvede. Dokaže, kako nasprotna hrvaškemu duhu, življenju in zgodovini je socijalna demokracija. Pisatelj zaključuje: «Hočemo li dakle socijalizam? Ne, »nek se čuva,» da završimo sa Ségurom, «naša domovina od tih šupljih ali zamamnih obečanja, kojima njezini neprijatelji ispunjaju novine, romane, brošure . . . nek jih odbije i neka odlučno suzbije neljude, koji se ne srame svojoj braći predstavljati kao izvor blaženstva živinsko zadovoljstvo. Gori srca! Uzbudimo zadrijemalu vjeru, budimo kršćani! Tuj ćemo jedino naći lijeka svim nevoljama. Pođucimo se u vjeri kršćanskoj, koja je stvorila našu domovinu; nek ona pronikne naš duh, naše srce, naše navade, naše uredbe, naše zakone! I tako imat ćemo na ovom svijetu blaženstvo, koje je moguće, a na drugom savršeno i potpuno. Koji želi dobiti nešto više, ludak je, koji će izgubiti jedno i drugo»

Vsak, ki je knjigo čital, lahko reče, da je bogoslovna hrvaška mladina v resnici dosegla svoj namen. Knjiga je, glede na mladeniške moči, ki so jo rodile, dostojna Onega, kojemu je posvečena, a z druge strani sme se reči, da je to velečasten «Almanak» hrvaške bogoslovne mladine. Naj bi tudi slovenski bogoslovci posnemali s združenimi močmi svoje rodne brate ter izdaval po tem izgledu ob raznih prilikah svoje «Almanake.»

Ponavljamo hrvaški bogoslovni mladini svoje najsrčnejše čestitanje!

Raznoterosti.

Kaj sme slovenska mladina brati — in česa ne sme brati.

Kaker znano, se je „Rimski Katolik“ izključil z ljubljanske velike gimnazije, na kateri se šola cvet slovenske mladine. Mi menimo, da se nam je zgodila s tem krivica, a tudi dijakom samim se npravstveno le škoduje, da se ji ne da do našega lista. Mi hočemo reč hladno in stvarno pretresovati; upamo pa, da se ali spet dovoli višegimnazijcem ljubljan-

skim branje „Rimskega Katolika“ ali pa da se jim prepove branje tudi **druzih listov in knjig.**

V tej vrsti prvi je „Ljubljanski Zvon“. Temu listu smo vže večkrat ostrgali kosmato vest. Berite I. letnik „R. K.“ stran 424. in naslednje. Tukaj so nekatere tako kosmate, da nam je sramežljivost velevala preložiti jih na latinščino. Kar se v „Zvonu“ nahaja, pohujšuje nedolžnost, razkriva mladini naravne tajnosti, ki so za možko starost, seznanja dijake z nemoralnimi sredstvi, ki se jih poslužujejo vlačuge, spodkopava v mladih srcih spoštovanje do vere, do sv. pisma, do duhovščine in redovništva, vceplja v nje sovraštvo do inorodcev, do plemstva itd. — Et meminisse iuvat!

„Sveto pismo govori v vseh rečeh resnico, ali jo zavija včasih v lepo priliko, da ne pohujša nedolžnih otrok. S tako priliko pripoveduje nam zgodbo prvega greha. Prav za prav pa je bilo tako . . . Adam jo pogleda, spozna nje ljubezen in tudi on se zaljubi vanjo. Od tod je dobila jablana ime „drevo spoznanja,“ ker sta se pod njo Adam in Eva spoznala, kako neskončno da se ljubita.“ — Zvon 1881 str. 166.

Zavrženi angelji so na zemlji „z vgrabljenimi babami zarodili nevsmiljene grofe in druge velikaše, ki so vbogega kmeta toliko let tako krvavo mrevarili in zatirali.“ — Zvon 1881 str. 166.

„Tako je prišel Lucifer na našo zemljo in je zarodil na njej sè svojima nečednima babama — nemškutarje“ — Zvon 1881 str. 291.

„Zdaj vpraša Bog Madžara in Madžar pravi: Meni se najboljše godi, kader sem vmazan . . . Bog mu veli: Naj bo po tvoji zemlji toliko blata, da se boš po njej valjal kakor svinja.“ — Zvon 1881 str. 223.

„Kurent to zve, pa hajd v cerkev! Bilo je ravno veliko opravilo. Komaj je začel gosti, popadajo ljudem bukve in brojanice na tla in vsa cerkev se spremeni v plesišče. Pop je hotel ljudi karati, ples pa šine v noge tudi njemu, držeč v rokah sv. zakrament vrtil se je pred oltarjem kakor obseden.“ — Str. 355.

Studi se nam dalje mazati te strani z enakim blagom. Ponavljamo le, kar smo pisali takrat (1889): „Trdinove bajke in povesti so prava kloaka, ki se vije skoz letnike „Ljubljanskega Zvona“, kloaka, v katero se zliva vse, kar se da misliti najbolj ostudnega in kosmatega — prava „kvintesenca“ mladostovskega liberalstva“.

Sicer pa nikar misliti, da je ostali Zvon veliko bolji. En sam vzgled. V pripovedi „Giacomo“ (1884 str. 100) se nahaja na petih straneh:

a) Prešestvo. „Filippo de Falcone in Betrice, soproga gro-

fa Muzzija, colloquiis amatorii delectantur, amplexantur invicem et deosculantur beatosque se sentiunt.“

b) Prešestvo in vmor. Beatrice sloni Filipu v naročaji, drug drugemu gledata v oči ac osculantur invicem . . . Carlo, maritus Beatricis, ju zasači: „skoči na Filipa ter mu zabode bodalo v persi.“

c) Blaznost. Beatrice je zblaznela.

d) Samovmor. Giacomo, ovaduh nezveste žene, pravili so „da je sinoči vtonil,“ in sicer, ker je slišal drugega govoriti: „Proklet bodi oni gondolir, ki je grofu izdal, da ga ne ljubi več soproga; ali to ni bil gondolir, to je bil lopov.“ Pisatelj te povestice je neki A. A. P.

Kaj bi pa rekli še le o pamfletu „4000“, ki ga je „Ljubljanski Zvon“ svojim čitateljem prinašal na prvem mestu leta 1891? Da je smisel tega „romana“ naperjena proti nam, ni nam dosti mar; a v njem se ob enem v blato zvlekavajo tudi pristna prava, od Boga samega nam razodeta нравstvena načela, katoliške vstanove, bogoslužje, hierarhija — od najnižega duhovnika do papeža. Nočemo tu pogrevati vže znanih reči. Berite „R. K.“ l. 1892 od strani 115 do 125!

Tako blago dovaža „Ljub. Zvon“ slovenskemu občinstvu. Vprašamo: kaj dobrega se more mladina iz njega naučiti? Zaničevati najsvetejšo avktoriteto, ki je avktoriteta katoliške hierarhije, avktoriteta Kristusove cerkve; dvomiti o krščanskih resnicah, o veljavnosti нравstvenih načel; spoznavati naravine skrivnosti, katere poznati je mladini vselej nevarno ter za dušo in telo pogubno; malostno misliti o krščanstvu ter sovražiti njegove najsvetejše naprave — glejte, tega se uči mladež od lista pisanega v zlogu „Lj. Zvona“! Pa da bi naš stareji leposlovni list znal mladino vsaj glede govora in zloga likati! Pa kake olike boš pričakoval od tako kosmatih, tako cinično pisanih pamfletov, kjer se nahaja toliko podlosti in trivijalnosti! Da, po duhu in po sreči, pa tudi po govoru in zlogu mora mladina, ki se redi od takega kruha, zdivjati!

Pa tudi upanja ni, da bi „Lj. Zvon“ kdaj prišel k drugi pameti. Izneveriti bi se moral popolnoma svojim tradicijam, katere so skoz in skoz racijonalistične, protiverske. List, kateremu vrednik je dr. Ivan Tavčar, ne more biti drugačen. Istih nazorov z vrednikom so — z malimi izjemami — tudi Zvonovi sotrudniki.

Iz letošnjega letnika za zdaj samo en vzgled. Bodí to „Perunov žrec“, legenda, ki jo je zapel znani g. A. Aškerc. Opeva nam pesnik posilno spreobračanje Slovanov h krščanstvu za dobe cesarja Otona. Krvavemu preganjanju na čelu stoji — škof.

Pred vojskoj pa koraka zmagonosno
Z visokim križem v rokah temni voj.

„Umolkni, pes paganski!“ z golim mečem
 Na žreca tu vladika zakriči — . . .
 „Krst ali smrt! Izvólite sami si!“ . . .

Da se je tu pa tam silovito postopalo pri spreobračanju Slovanov (sicer tudi Nemcev n. pr. Saksonov po Karolu V.), ne tajimo, ampak le obžalnjeemo, ker to je bilo res kruto, **grdo**. Pa ravno tega ne moremo razumeti, kako si more pesnik „po Božji milosti“ izbrati, kar je grdo, za predmet lepe umetnosti! Nikar pa misliti, na naš Aškerc v svoji pesni ni nič lepega, ampak od kraja do konca se kaže neplemeniti, nekrščanski namen škofom eno zasolit, češ. oni ne poznajo krščanske ljubezni, oni niso aposteljni pravega krščanstva! S škofi seveda so zadeti tudi vsi oni, ki z g. Aškercem nečejo v tabor liberalcev! Da nismo mi izvzeti, zna se samo od sebi. Kdo ne razume takega govora v „Ljubljanskem Zvonu“, na mestu, kjer se je tiskal roman „4000“ iz ust Antona Aškerca!!

Pa cela smisel legende je — poganska. Pesnik ne more vtajiti, kako mu je žal po vmirajočem poganstvu. Da bi tako gorel za krščanstvo! Klasičen je pa sklep!

Glej, na oltár Perunov glavo svojo
 Polága prvi Trdoslav pod meč . . .
 Za njim tri tisoč bratov, sester pada —
 Tri tisoč v raji je mučencev več.

Govorimo kot verni katoliški kristijani, kakeršen je gotovo tudi duhoven Anton Aškerc. Kot katoličani verujemo, da pot v raj odpira le edino zveličavna katoliška vera, ne pa poganstvo. Da bi pa smrt za hudiče (omnes dii gentium *daemonia* — tako sv. pismo), bodi tudi slovanski hudič Perun, pripeljala h kroni mučeništva, zdi se nam res grozovito — iz ust katoliškega duhovna! In da je g. Aškerc duhoven, ve danes ves slovenski svet, vedo tudi dijaki.

Tak duh preveja letnike „Ljubljanskega Zvona“. Ali se ta duh zлага z onim, v katerem hočejo slovenski stariši, da se vzgajajo njih sinovi, pa tudi z onim, kateremu nočejo državni zakoni, da se mu nasprotuje — naj bi premislili oni, katerim je Bog izročil v odgojo slovensko mladino.

Pa take liste in knjige sme še vedno brati mladina na srednjih šolah — „Zvon“ ni še prepovedan na ljubljanski viši gimnaziji, kjer se je izključil „Rimski Katolik“, ki si je glavno nalogo postavil v to, da take liste in njih nauke zavrača, pobija. Strup tedaj smejo piti naši dijaki, a protistrupa ne smejo vzeti!

Za ta pot le toliko. Naj bi se blagovoljno prevdarilo, kar smo pisali. Upamo tedaj, da se tam, kjer se je vradno

izključil „Rimski Katolik“, ravno tako vradno prepove „Ljubljanski Zvon“. Ako bi se to ne zgodilo, bomo še na druge načine dokazali, da naš list ima vsaj toliko pravice do glave in do srca slovenskih dijakov kot je ima naš stareji leposlovni list.

Dr. Mahnič,
urednik „Rimskega Katolika“.

„Slovenski Narod“

je prinesel na naš poziv v zadnji številki „Rimskega Katolika“ (glej stran 126.) dne 28. febr. naslednjo izjavo:

Dr. Anton Mahnič in „Slovenski Narod“. — Gospod Tone s Kala ni imenovan škofom Krškim, dasi se mož obnaša sedaj tako, kaker da bi, izbran škofom, ne bil pobegnul v puščavo, kaker nekdam svetniki, koje so le s težavo preprosili, da so prevzeli škofje breme. Ponižnost ni bila nikdar vrlina dra. Antona Mahniča in zatorej nam je umljivo, da gospod sedaj nekako zameri sv. Očetu v Rimu, ker ga ni imenoval škofom na Krku! Svojo jezo pa zliva nad našim listom, češ, da naj mu dokažemo, da je omadeževane preteklosti in da je že bil obilokrat moralično obrcan. Počasi, gospod Anton! Čemu razobešate tukaj svoje zasebno življenje? Radi pripoznamo, da ste zlot, a sicer v tem življenji poštenjak in tudi do cela nesebičen človek. Kar pa se tiče javnega Vašega delovanja — in samo to pride tukaj v poštev — pa še vedno trdimo, da ste si s svojimi pretepi — bodisi na bogoslovskem, bodisi na literarnem polju — omadeževali svojo preteklost. In če ste tudi časih vsled svojega kričanja obdržali zadnjo besedo — moralična premaga pa vender-le ni bila na vaši strani. Sveti duh izbira škofe ter jih imenuje po Rimskem papežu. Pri ti priliki, dasi so vaši prijatelji na vse kriplje naglašali, da bi bil dr. Mahnič škof po duhu sv. Pavla, šel je Sv. duh mimo, ter pustil dr. Antona Mahniča pri strani kaker berača, ki ni vreden milega daru. In mi, ki smo dobri in vestni katoličani, se tega veselimo, ker Bog nas varuj takih škofov, kaker bi bil dr. Anton Mahnič! Toliko v odgovor zadnjemu „Rimskemu Katoliku“!

Za mlade pisatelje

so dalje darovali :

P. n. g.	Malenšek Martin, župnik pri Sv. Petru v Ljubljani	gold.	4
" "	" Hvalica Anton, župnik-dekan v Sempetru pri Gorici	"	3
" "	" Perinčič Karol, kurat v Soči	"	3
" "	" Brenc Ivan, župnik pri Sv. Gregorji	"	1

Na znanje gg. dijakom !

Spet so nam nekateri gg. gimnazijci poslali nekaj nalog, mej njimi tudi iz Ljubljane. Kaker smo naznanili vže zadnji pot, ne želimo, da bi ljubljanski gimnazijci odslej več občevali z nami ali z našim listom ; kajti to jim je vradno prepovedano, pa tudi mi nočemo, da bi se nas sumilo, kaker bi šolsko mladino napeljavali k nepokorščini. Ako bi nam pa hoteli dijaki z družih gimnazijev kaj poslati, bomo radi sprejemali in spise, ki bodo kaj vredni, v posebni „dijaški prilogi“ spet priobčevali.

nji omiki. Sicer pa — v Vašo mošnjo nočemo segati! Hoteli bi Vam le priporočiti v čitanje tudi kak znanstven list, ne pa, da bi to moral biti ravno «R. Katolik»!

K B) — Pišete, da se ne skladate povsod z našimi idejami, največ radi tega ne, ker so nepraktične! Poslušajmo!

1) V narodnem oziru Vam nismo dovolj odločni! Od kod veste to? Morda so res tudi Vas preverili, da preklinjamo narodnostni princip, učeč, da je narodnost od hudiča? To so nam namislili naši obrekovalci — na svojo vest. Ali morebiti ste v listu samem našli izjav, radi katerih bi nas smeli sumičiti radi narodnostnega mišljenja?

Mi nismo dovolj narodni?! Morda radi tega ne, ker ne trebimo v en rog sè «Slovaškim svetom»? Ali ker nismo prišli še tako daleč, da bi slovenstvo identifikovali sè sokolstvom? Res, kričati ne znamo — tem več pa delamo. Koliker v se naši moči, se trudimo mladino napeljavati, da bi gojila materin jezik; pred vsem jo pa spodbujamo h gojitvi resniših, viših ved, dobro vedoč, da le temeljito izobrazena, značajna mladina more biti kos nevarnostim, ki pretijo in bodo pretile slovenskemu življu. Pa tudi slovanstva ne črtimo. Mi smo vže veliko ruskih, českih, hrvatskih, poljskih slovnih in drugih slovaških knjiž razdelili mej slovensko mladino; ker smatramo za dobro in potrebno, da naša mladež pozna, ljubi tudi druga slovaška plemena. Tudi nima noben drug slovenski list bolj občeslovaškega lica, nego naš, čeprav je toliko «rimski»! Sploh menimo, da mi veliko bolje skrbimo za narodnost nego naši liberalni nasprotniki, dasi se zdí, kakor bi jo oni za vse veke vzeli v zakup. Naša misel je, da Slovenci bi morali manj govoriti, tem bolj pa pridno delati, rečem še enkrat — delati. Obdajajo nas mogočni, omikani narodi, kdor misli da bo z «živio»-kriki zajezil tuj tok, ki čedalje bolj preplavlja našo Slovenijo, se močno moti. Marveč skrbeti moramo, da se pred vsem duševno izomikamo in v krepimo, da se moralno ojačimo. Kjer mejita dva naroda, omikaneji, napredniši vedno potiska onega, ki je manj omikan. Ne jezik, ampak duševna sila določuje, kateri narod se bo širil na škodo drugega. Poznamo na naši meji vasi, ki so po čitalnicah, po narodnih plesih, po narodnih «besedah» — velenarodne, v katerih pa kljubu temu slovenska narodnost rapidno propada! Zakaj? Preveč kričači smo, vpijemo, pijemo, zapravljamo — in to je vsa naša slovensčina! Ako hočemo, da nas bodo tujci spoštovali, učimo se logično misliti, dosledno, vstrajno delati, značajno živeti. Skrbimo, da postane naš jezik počasi posoda visokih misli, vzvišenih čustev. Vže naši slovarji pričajo, da smo še, kar se tiče višje, filozofične izobrazbe — otroci, kmetje. Kako ozko je naše duševno obzorje! In tako revščino naj bi tujci občudovali, naj bi nas spoštovali!

Dajte nam vender, da ljubimo narod po svoje! Naša ljubezen mu gotovo ne donese nesreče. Nam ne gre v glavo, kako bi mogla narod pripeljati k pravi slavi, k pravi sreči združba, kakor se je nedavno na Hrvatskem osnovala Narodnemu razvoju moramo podložiti nekaj pozitivnega; narodu katoliškemu je pa pozitivna podlaga vže dana to pa le v krščanskem načelu. Prazne sanje, v katerih se zibljejo Hrvatje, obetajoč si sijajne bodočnosti od zveze, katero je spjilo ne krščansko načelo, ampak gorko hrvatsko-narodno čustvo! Kdor ne zbira v Kristusu — raztresa. Zato se razdvaja, razpada in gine tudi hrvatstvo čedalje bolj potaplja oč se v madžarstvu. Za vstrajen, nesebičen boj vzgaja le katoliška cerkev. Kdor si v nji značaja ne vjekleni, se vda oportunitizmu t. j. politični sebičnosti, ki izdaja narod in njegove koristi. To pot bo hodila Hrvatska, dokler se ne obudi v nji stranka, ki zapiše na prvo mesto: katoliško načelo zbiraje pod svojo zastavo ne Hrvate brate po krvi in govoru, ampak Hrvate brate po veri in načelu. Te stranke bode bodočnost hrvatska.

Tako razumemo mi narodnost! — Pravite, da v vsi Spodnji Istri nas zagovarjata le dva Hrvata, a še ta nas ne čitata! Sicer je pa vsak Slovan proti našim nezorom! Na to odgovarjamo: Bog pomagaj! Menimo pa, da ako nas prijatelja ne čitata, nas tem manj čitajo neprijatelji; a menimo tudi, da so večina ravno radi tega neprijatelji naši, ker nas ne čitajo in ne poznajo. Svojo sodbo o nas so povzeli iz «Edinosti», iz «Sl. Naroda» in drugih liberalnih listov. Slišali so eno plat zvona, ako jim je kaj do resnice, morali bi še drugo. Dokler tega ne store, niso sploh pristojni sodniki. — Prihodnjič dalje.

OBSEG

II. zvezka „RIMSKEGA KATOLIKA“

Metafizična trojica: Pravo, dobro, lepo — Razmerje mej pravim, dobrim in lepim — Iskanje pravega ali resnice — naša prva dolžnost. Skepticizem v šoli. Misel in življenje — Dobro. Nevednost in strast. Neodvisna politika. Politika uspeha in koristi — Lepo. Umotvor brez misli. Umotvor brez prave mi- sli. Golost realnega življenja v umetnosti. Gredo v umetnosti. Neodvisna umetnost	str. 129
Najnovejša socijalno-politična revolucija pa cer- kev in država: Filozofija in verstvo najnovejše revolucije — Duhovni in njih delež v najnovejši revoluciji — Dollinger — Cveterniki najnovejše revolucije	„ 141
David Friderik Strauss: Pobija se teorija o evan- geljskih mitih — Sklep	„ 161
Ne bojmo se precerkvenega mišljenja: Narodno- krščanstvo — Dobrote, ki prihajajo narodom od cerkve — Cerkev in papeštvo v boji za prostost in neodvisnost Evrope — Katoliška cerkev — ču- vateljica politiške svobode — Ali je protestantizem pospešil politično prostost? — „Večne“ ideje fran- coske revolucije pa politična svoboda!	„ 182
Apologetični razgovori: Početek rastlinskega, žival- skega in človeškega življenja. Kaj pravi o tem materijalizem, pa kaj učita sv. pismo in vera? — Kaj odgovarja na to pristna veda? — Kako sodi pristna veda o samosvojni stvoritvi?	„ 199
Cerkvena oblast v avstrijski ljudski šoli	„ 207
Rusko ljudstvo v babilonski sužnosti	„ 215
Giovanni Pierluigi da Palestrina: Njegov životopis in pomen v cerkveni glasbi. „Palestrinin zlog“	„ 228
Slovenskim bogoslovcem	„ 232
Nekatera krščanska govorniška pravila	„ 240
Almanak hrvatske bogoslovne mladeži	„ 248
Raznoterosti: Kaj sme slovenska mladina brati — in česa ne sme brati — „Slovenski Narod“ — Za mlade pisatelje — Na znanje gg. dijakom	„ 251

